

โครงการศิลปาชีพกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

โดย

พันเอก อรรถสิทธิ์ โชติรัตน์
รองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกสกลนคร
กองทัพบก

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๖
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๖ – ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

เรื่อง โครงการศิลปาชีพกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ตอนบน

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย พันเอก อรรถสิทธิ์ โชติรัตน์ **หลักสูตร** วปอ. รุ่นที่ ๕๖

การวิจัยเรื่อง “โครงการศิลปาชีพกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน” นี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการดำเนินงาน โครงการศิลปาชีพ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน และเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริม สนับสนุนให้โครงการศิลปาชีพมีความมั่นคงและดำรงอยู่ตลอดไป โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาผลการดำเนินงานของแต่ละศูนย์/โครงการศิลปาชีพ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน จำนวน ๑๘ แห่ง และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน สมาชิกโครงการฯ และผู้สนับสนุน

ผลการวิจัย ทำให้ทราบว่าโครงการส่งเสริมศิลปาชีพที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งเป็น “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ” นั้น เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมแบบไทยโบราณ ที่มีอยู่ในลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เป็นการแสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี คั้งเดิมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งกำลังจะเสื่อมสูญไปตามกาลเวลา ให้กลับมาแพร่หลาย การดำเนินการตามโครงการส่งเสริมศิลปาชีพ ทำให้ราษฎรได้มีการพัฒนาอาชีพที่ตนถนัด และนำไปประกอบอาชีพได้ สามารถยกระดับรายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้น และพึ่งตนเองได้ มีผลทำให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่มีโครงการศิลปาชีพอยู่จำนวนมาก มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ปัจจุบัน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มิได้เสด็จแปรพระราชฐาน ที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ดังนั้น การดำเนินงานและขั้นตอนต่างๆ ของศูนย์ศิลปาชีพ และการรับซื้อผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปด้วย โดยได้เสนอแนวทางที่จะทำให้โครงการศิลปาชีพมีความมั่นคงและดำรงอยู่ตลอดไป คือ การให้หน่วยงานราชการและโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทั้งการบริหาร และการสนับสนุน ปรับรูปแบบการบริหารศูนย์ฯ แบบพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

คำนำ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อคราวเสด็จภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จเยี่ยมเยียนประชาชน เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๓๘ ทรงเห็นชาวบ้านนุ่งซิ่นไหมมัดหมี่เป็นส่วนใหญ่ ทรงเห็นว่าชาวบ้านมีฝีมือในทางหัตถกรรม จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์” และเมื่อเสด็จเยี่ยมราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือครั้งใด หากพื้นที่อยู่ห่างไกลก็ทรงโปรดให้ราษฎรฝึกฝนอาชีพที่มีความถนัดจนสามารถนำราษฎรยากจน เข้ารับการฝึกฝนได้อย่างเพียงพอ ทำให้ประชาชนมีรายได้เสริมหลังฤดูกาลทำนา ไม่ทิ้งถิ่นฐานไปทำงานในเมืองใหญ่ เพราะมีรายได้มากขึ้นพอเพียงกับการดำรงชีพของครอบครัว พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ประเด็นที่สำคัญคือเป็นการดำรงรักษาไว้ซึ่งศิลปาชีพ ซึ่งเป็นโครงการที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงส่งเสริมภูมิปัญญา ที่เป็นศิลปวัฒนธรรมไทยให้ยั่งยืน ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษา เพื่อหาแนวทางส่งเสริม สนับสนุน ให้โครงการส่งเสริมศิลปาชีพมีความมั่นคงและดำรงอยู่ตลอดไป

พ.อ.

(อรรถสิทธิ์ โชติรัตน์)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๖

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	จ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๓
วิธีดำเนินการวิจัย	๓
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๓
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๔
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน	๔
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต	๖
แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๑
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑๖
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๕
บทที่ ๓ การดำเนินงานตามโครงการศิลปาชีพภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	๒๘
ความเป็นมาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการส่งเสริมศิลปาชีพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	๒๘
โครงการส่งเสริมศิลปาชีพภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	๓๑
การดำเนินงานโครงการส่งเสริมศิลปาชีพฯ	๓๒
บทที่ ๔ แนวทางการส่งเสริม สนับสนุน โครงการศิลปาชีพให้ต่อเนื่องและยั่งยืน	๖๔
วิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบัน	๖๔
แนวทางส่งเสริมโครงการศิลปาชีพให้ต่อเนื่องและยั่งยืน	๖๕

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๖๕
สรุป	๖๕
ข้อเสนอแนะ	๗๐
บรรณานุกรม	๗๒
ประวัติย่อผู้วิจัย	๗๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓-๑ ประเภทสมาชิกศิลปอาชีพ	๕๖
๓-๒ ศูนย์ฯ และ โครงการฯ ในความรับผิดชอบกองพลทหารราบที่ ๓ (๑๘ ศูนย์/โครงการฯ)	๕๘
๓-๓ การนำส่งผลิตภัณฑ์ของสมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ	๕๙
๓-๔ การฝึกอบรมพัฒนาฝีมือและเพิ่มพูนทักษะให้กับสมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ โดยร่วมกับ กรส. ในปี ๕๖	๖๐
๓-๕ การเปรียบเทียบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับ กรส. ในห้วงระยะเวลา ๓ ปี (ปี ๕๔ - ปี ๕๖)	๖๑
๓-๖ การเปรียบเทียบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับ กรส. ในห้วงระยะเวลา ๓ ปี (ปี ๕๔ - ปี ๕๖)	๖๒

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีภูมิประเทศและภูมิอากาศกันดารและแห้งแล้งมากที่สุดของประเทศไทย ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวนาชาวไร่ที่ยากจน และมีการศึกษาน้อย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงพระราชดำริริเริ่ม โครงการศิลปาชีพขึ้น เพื่อช่วยเหลือราษฎรชาวอีสานก่อนภาคใดๆ และจะเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ ภูพานราชนิเวศน์ เป็นประจำทุกปี ในช่วงเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม โครงการส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น พระองค์ได้ทรงมีพระราชดำรัส อันเป็นที่มาของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ดังนี้ (กองกำลังสุรศักดิ์มนตรี, ๒๕๕๖)

...ข้าพเจ้าได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนำของพระราชทานไปช่วยเหลือราษฎร มักจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค แล้วก็รับสั่งกับข้าพเจ้าว่าการช่วยเหลือแบบนี้เป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้าซึ่งช่วยเขาไม่ได้จริงๆ ไม่เพียงพอ ทรงคิดว่าทำอย่างไรจึงจะช่วยเหลือชาวบ้านเป็นระยะยาว คือทำให้เขามีความหวังที่จะอยู่ดีกินดีขึ้น ลูกหลานได้เข้าโรงเรียนได้เรียนหนังสือ ซึ่งในเรื่องนี้รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมอยู่แล้ว เขาเพิ่มจำนวนโรงเรียนขึ้นอย่างสม่ำเสมอ แต่ชาวนา ชาวไร่ บอกว่า เขาส่งให้ลูกไปเรียนหนังสือ ไปเข้าโรงเรียนไม่ได้ เพราะต้องอาศัยอยู่เป็นกำลังช่วยกันทำมาหากิน ดังนั้น จะพบเด็กที่อยู่ในวัยเรียน และไม่ได้เรียนหนังสืออีกมาก ส่วนมากก็ได้จบ ป.๔ ซึ่งก็น่าเป็นห่วง ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงเริ่มคิดหาอาชีพเสริมให้แก่ครอบครัวชาวนา ชาวไร่ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงหาแหล่งน้ำให้การทำไร่ ทำนา ของเขาเป็นผลต่อประเทศชาติ ต่อบ้านเมือง ทรงพระราชดำเนินไปดูตามไร่ของเขาต่างๆ ทรงคิดว่านี่เป็นการให้กำลังใจ และที่ทรงให้ข้าพเจ้าดูแลพวกครอบครัว ก็เลยเป็นที่เกิดของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ...

ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เริ่มมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการส่งเสริมศิลปาชีพของ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตั้งแต่เมื่อทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยมีการ

สู้รบอย่างรุนแรง ทรงพระราชทานพระราชดำริ โครงการป่ารกน้ำ เพื่อให้มีการเร่งฟื้นฟูสภาพป่า ต่อมาได้ทรงช่วยเหลือราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากสภาพป่าถูกทำลายเมื่อครั้งมีการสู้รบ โดยการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม อำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนครขึ้นเป็นแห่งแรก ต่อมาได้มีการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในทุกพื้นที่ที่ถูกรังสรรค์ จึงได้ทรงพระราชทานความช่วยเหลือให้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ อีกหลายพื้นที่ ซึ่งได้ทรงมีพระราชดำริช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศจำนวนมาก ทั้งนี้พระองค์ทรงเห็นว่าราษฎรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ด้วยความห่วงใยที่มีต่อพสกนิกร จึงทรงพระกรุณาช่วยเหลือราษฎรด้วยโครงการศิลปาชีพ เพื่อให้ราษฎรมีโอกาสประกอบอาชีพเสริม เพิ่มรายได้แก่ครอบครัว โดยส่งเสริมอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา แกะสลัก จักสาน หรือทอผ้าไหม ซึ่งได้พระราชทานให้เป็นทุนในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นต้น และทรงรับซื้อสินค้าศิลปาชีพดังกล่าวไปจำหน่ายอย่างครบวงจร ด้วยพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระองค์ ทำให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเป็นอยู่และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ในปัจจุบันการดำเนินงาน โครงการศิลปาชีพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังคงดำรงอยู่ตามสถานการณ์แวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนไป และเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งศิลปาชีพ อันเป็นโครงการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงส่งเสริมภูมิปัญญาไทยให้ยั่งยืน ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษา เพื่อหาแนวทางส่งเสริม สนับสนุน ให้โครงการส่งเสริมศิลปาชีพมีความมั่นคง และดำรงอยู่ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามโครงการศิลปาชีพ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน ให้โครงการศิลปาชีพ มีความมั่นคง และดำรงอยู่ตลอดไป

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาการดำเนินงานตามโครงการศิลปะศึกษาเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้แก่จังหวัด เลย หนองคาย นครพนม บึงกาฬ มุกดาหาร ขอนแก่น กาฬสินธุ์ อุดรธานี หนองบัวลำภู และสกลนคร รวมจำนวน ๑๘ แห่ง

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย

๑. ศึกษาจากเอกสาร ผลการดำเนินงานโครงการศิลปะและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน สมาชิกโครงการศิลปะและผู้สนับสนุน เป็นต้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบการดำเนินงานตามโครงการศิลปะ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๒. ได้แนวทางในการส่งเสริม สนับสนุน ให้โครงการศิลปะ มีความมั่นคง และดำรงอยู่ตลอดไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อเริ่มมีการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) การตั้งการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมา ก็เพราะว่าโลกนี้ประสบปัญหาในการพัฒนาที่เรียกว่าไม่ยั่งยืน จึงจำเป็นต้องคิดแบบแผนการพัฒนาหรือวิธีการพัฒนาแบบที่ยั่งยืนขึ้นมา หมายความว่าโลกเราได้ประสบปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนา โดยมีการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนมาเป็นเวลายาวนาน แล้วก็หาหนทางแก้ปัญหาคือการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนนั้น จนได้คิดวิธีการพัฒนาขึ้นมาใหม่ซึ่งเรียกว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นี้ขึ้น (พระธรรมปิฎกป.อ.ปยุตโต, ๒๕๕๒ : ๒๔๒ – ๒๕๒)

ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อมีการพัฒนาคนและคนได้รับการพัฒนา ในฐานะที่คนนั้นเป็นปัจจัยตัวกระทำ ก็นำเอาการพัฒนาคนและคนที่มีการพัฒนามาเป็นแกนกลางของระบบการพัฒนาให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง ๔ ดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลแก่กัน ทำให้ดำรงอยู่ร่วมกันด้วยดี และในระบบนี้มนุษย์ในฐานะเป็นปัจจัยตัวกระทำ มีความสำคัญที่สุดที่จะให้ภาวะที่พึงประสงค์นี้เกิดขึ้นได้หรือไม่ ในที่นี้จะกล่าวถึงข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการปฏิบัติขององค์ประกอบทั้ง ๔ เฉพาะที่เป็นแนวทางพื้นฐานบางประการ

๑. มนุษย์ ในฐานะเป็นมนุษย์ เป็นหลักการที่ควรให้ความสำคัญสูงสุด โดยมุ่งให้การศึกษา และจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนอื่น เพื่อช่วยให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมีชีวิตที่ดงามสมบูรณ์ มนุษย์ที่ได้มีการพัฒนาในฐานะนี้ จะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

มนุษย์ ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ คือ เป็นทุนหรือเป็นปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ก็พึงมีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ โดยมีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๒. สังคม ระบบการต่างๆ ทางสังคมนั้น ว่าโดยพื้นฐาน เป็นการจัดตั้งวางรูปแบบขึ้นเพื่อให้เป็นเครื่องมือและเป็นสื่อที่ช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติ ทำงานหรือดำเนินไปในทางที่จะอำนวยผลดีแก่หมู่มนุษย์ การจำแนกเป็นระบบย่อยต่างๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการบริหาร ตลอดจนกิจการต่างๆ ก็เพื่อให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยนั้นเกิดมีกำลังและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จ เพราะฉะนั้น ระบบเหล่านั้นทั้งหมดจะต้องประสานกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวบนฐานแห่งความรู้ในความเป็นจริงแห่งกฎธรรมชาติอันเดียวกัน การที่ระบบเหล่านั้นตั้งอยู่บนทฤษฎีที่ไม่เข้าถึงความจริงแท้ และอยู่บนฐานของทฤษฎีที่แบ่งแยกแตกต่างกัน ก็คือเครื่องบงบอกให้ทราบว่าระบบการเหล่านั้น จะไม่นำไปสู่ผลที่มุ่งหมายและจะไม่เป็นระบบที่ยั่งยืน อาจเป็นตัวการที่ทำให้สังคมวิปริตเรวระส่ำระสายด้วยซ้ำ

จุดเน้นสำคัญของมาตรการต่างๆ ทางสังคมก็คือการสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียน ตลอดจนบรรยากาศแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล สังคมจึงจะต้องให้มีมาตรการพิทักษ์และป้องกันคนที่อยู่ ณ สถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาส มีกำลังความสามารถมากน้อยต่างกัน ไม่เบียดเบียนข่มเหงเอาไรด์เอาเปรียบกัน และเอื้อโอกาสที่แต่ละบุคคลจะพัฒนาขึ้นไป ทั้งในฐานะมนุษย์และในฐานะทรัพยากรมนุษย์

๓. ธรรมชาติ ทักษะคติที่ดีของมนุษย์ต่อธรรมชาตินั้น ไม่ควรจะหยุดเพียงแค่เล็งมองตนเองแยกต่างหากจากธรรมชาติ และเลิกคิดจะพิชิตจัดการกับธรรมชาติตามชอบใจ แล้วมองตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และจะต้องมีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติเท่านั้น เพราะนั่นยังเป็นทักษะคติที่ถึงเชิงลบและเฉื่อยชา แต่ควรที่จะก้าวต่อไปถึงขั้นแสดงศักยภาพของมนุษย์ในทางที่ตรงข้ามจากเดิม กล่าวคือ

๓.๑ ก่อนหน้านี้มนุษย์วัดความสามารถของตนด้วยการที่จะเอาชนะธรรมชาติและจัดการกับธรรมชาติได้ตามปรารถนา ต่อไปนี้มนุษย์มองเห็นแล้วว่า การทำได้อย่างนั้นไม่ใช่เป็นความสามารถที่แท้จริงอันน่าภูมิใจแต่อย่างใดเลย ความสามารถที่แท้จริงของมนุษย์ก็คือการทำให้โลกซึ่งเคยมีการเบียดเบียนกันมาก เบียดเบียนกันน้อยลง ทำให้โลกที่มนุษย์และสรรพชีวิตเคยพ้ออยู่กัน ได้สามารถอยู่กันได้ดียิ่งขึ้นอย่างเกื้อกูลกันมากขึ้น

๓.๒ มนุษย์ในยุคพัฒนาที่ผ่านมายิ่งเจริญก็ยิ่งแปลกแยกจากโลกที่แท้ของตนเอง คือโลกธรรมชาติไกลออกไปมากขึ้นแท้จริง ธรรมชาตินอกจากเป็นพื้นฐานและเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงแห่งชีวิตร่างกายของมนุษย์แล้ว ถ้ามนุษย์วางท่าทีให้ถูกต้อง ธรรมชาติก็จะเป็นแหล่งอำนวยคุณค่าแห่งความงาม ความรื่นรมย์ และให้ความสุขหล่อเลี้ยงแม้แต่ชีวิตด้านนามธรรมของมนุษย์ด้วย ยิ่งกว่านั้นมนุษย์ที่เข้าสู่วิถีแห่งการพัฒนาจะได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ โดยใช้เป็นที่พัฒนาชีวิตของตนทุกด้านจนบรรลุความสมบูรณ์แห่งจิตใจและปัญญา ถ้ามนุษย์ไม่ลืมที่จะรับเอาคุณค่าเหล่านี้ของธรรมชาติ มนุษย์ก็จะไม่แปลกแยกจากโลกและชีวิตของตนและความประสานเกื้อกูลกันก็จะเกิดตามมา

๓.๓ ในขณะที่มนุษย์ประกาศขึ้นมาว่าต่อไปนี้จะอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างสันติ โดยไม่เบียดเบียนทำร้ายเอาเปรียบกันนั้น แท้ที่จริงธรรมชาติได้ตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบแล้ว เป็นอย่างยิ่ง เพราะก่อนที่มนุษย์จะประกาศเช่นนั้น มนุษย์ได้รุกรานเอาจากธรรมชาติไปเกือบจะหมด อยู่แล้ว เป็นเหมือนคนที่จะเอาแต่ได้อย่างเดียว ถ้ามองให้ถูกต้องอย่างนี้ มนุษย์ไม่ควรจะอยู่เพียงแค่ภาวะสงบศึกกับธรรมชาติเท่านั้น แต่มนุษย์ควรจะให้แก่ธรรมชาติให้มาก ด้วยการเสริมสร้างเป็นการใหญ่ โดยยอมเสียสละให้มาก อาจจะถือว่าเป็นการที่มนุษย์สำนึกผิดแล้วทำความดีชดใช้ หรือจะถือว่าเป็นการชดเชยจากเขามาแล้วจะคืนให้แก่ธรรมชาติบ้างก็ได้

๔. เทคโนโลยี การประดิษฐ์ การผลิต การใช้เทคโนโลยี เพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยตรง มีมากมายหลายอย่างเพิ่มขึ้นๆ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน หรือใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพในการผลิตสูง มีของเสียน้อย เทคโนโลยีเพื่อกำจัดของเสีย เช่น เครื่องกำจัดน้ำเสีย เครื่องกำจัดขยะ เทคโนโลยีที่เอาของเสียมาผลิตเวียโนใช้ประโยชน์ใหม่ เป็นต้น ตลอดจนการวางมาตรการบังคับควบคุมและมาตรการทางภาษี ข้อนี้เป็นเรื่องใหญ่ที่ผู้รู้เฉพาะจะต้องบรรยายเป็นพิเศษต่างหากปฏิบัติการในเรื่องนี้มีความซับซ้อนในบางสังคมก็ได้ผลน้อย และความย่อหย่อนความรู้ประสิทธิภาพหรือความเสื่อมโทรมในระบบการต่างๆ ของสังคม พูดสั้นๆ ว่า เรื่องนี้ยังต้องเร่งรัดแก้ไขปรับปรุงอีกมาก

สังคมบางสังคม เช่น สังคมไทยเราเอง ขาดภูมิหลังในการสร้างสรรค์ผลิตเทคโนโลยีและแม้จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่ก้าวสู่ความเป็นผู้ผลิต การที่เริ่มต้นโดยพบกับเทคโนโลยีสำเร็จรูป และเป็นเทคโนโลยีประเภทบริโภคนิยม เทคโนโลยีจึงมีความหมายหนักไปด้านเดียวในแง่เป็นเครื่องเสริมความสะดวกสบายบำรุงบำเรอ ความสัมพันธ์แบบนี้ไม่เอื้อต่อการพัฒนาคน แต่จะสร้างความโน้มเอียงที่เป็นปัญหาอย่างน้อย ๒ ประการ คือ ส่งเสริมค่านิยมบริโภคนิยม ชอบฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย และเสริมชำนินัยเห็นแก่ความสะดวกสบาย ชอบแต่การที่ง่าย อ่อนแอ ไม่สู้สิ่งยาก แม้แต่สังคมที่มีภูมิหลังในการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเองก็ยังประสบปัญหานี้ จึงเป็นเรื่องที่ไม่ควรประมาท และเร่งรัดพัฒนาคนให้ทวนกระแสนี้ได้

การใช้การเสพการบริโภคนิยมเทคโนโลยี มี ๒ แบบ คือ เสพด้วยค้นหา โดยหลงคิดในคุณค่าเทียมหรือคุณค่าฉาบเทา กับการใช้ด้วยปัญญา เพื่อคุณค่าแท้ของมัน เมื่อใดมนุษย์หลงจมอยู่ในวิถีของค้นหา การพัฒนามนุษย์และกรอบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งหมดก็จะล้มเหลว

อย่างไรก็ตาม เกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐานที่พระพุทธศาสนาใช้วัดการพัฒนา คือการไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น คนที่มีการพัฒนาไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ระบบทั้งหมดที่พัฒนาถูกทางก็ไม่ก่อความเบียดเบียนเกณฑ์มาตรฐานนี้ มิใช่เป็นเพียงแต่เครื่องวัดความถูกต้องชอบธรรมเท่านั้น แต่เป็นเครื่องวัดความสามารถด้วย คนที่ได้รับการพัฒนาย่อมมีความสามารถมากยิ่งขึ้นๆ ในการที่จะสร้างผลดีหรือทำประโยชน์ให้แก่ตน โดยไม่ต้องเบียดเบียน

ก่อโทษแก่ผู้อื่น คือคนยังพัฒนา ยังมีความสามารถ ยิ่งเก่ง ก็ยิ่งทำให้โลกเบียดเบียนกันน้อยลง การบรรลุผลสำเร็จของคน โดยที่ให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียหาย เป็นเรื่องสามัญ ไม่ใช่ความสามารถพิเศษอะไร และไม่แสดงถึงความเป็นผู้ที่ได้พัฒนาแล้ว

มนุษย์ในกระแสอารยะธรรมปัจจุบัน ได้นำความรู้ไปใช้ในการที่จะเอาชนะและจัดการกับธรรมชาติตามปรารถนาของตน และถือว่อย่างนี้คือความสำเร็จ แต่เกณฑ์มาตรฐานข้างต้นนี้ก็คือการสร้างโลกแห่งการเบียดเบียน ซึ่งปรากฏผลออกมาแล้วว่าจะนำมาซึ่งความวิบัติและพินาศแก่โลกทั้งหมด ทำให้เป็นการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นในที่สุด

ฉะนั้น มนุษย์จึงควรเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ พร้อมทั้งพัฒนาความสามารถที่จะใช้ความรู้ที่นำด้วยแล้วนำปัญญาความรู้ที่นำด้วย เจตจำนงที่จะสนองความคิดหมายที่จะทำให้โลกดีขึ้น แทนที่จะใช้ความรู้ที่นำเอาชนะธรรมชาติ ก็คิดสูงไปกว่านั้นว่าจะใช้ความรู้ที่นำจัดปรับปรุงระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติให้ธรรมชาติอำนวยประโยชน์หรือผลดีแก่ตน โดยไม่เกิดผลเสียหายทั้งแก่ธรรมชาติและตนเอง แทนที่จะเกิดผลในทางเบียดเบียนกันก็จะเกิดผลในทางเกื้อกูลกัน อันถือได้ว่าเป็นความสำเร็จที่แท้จริง และนี่จึงจะเป็นชัยชนะที่แท้ของมนุษย์ ไม่ใช่เป็นเพียงชัยชนะในการเอาชนะธรรมชาติได้ แต่เป็นชัยชนะถึงขั้นสามารถทำให้ธรรมชาติเกื้อกูลแก่มนุษย์ได้ยั่งยืนเรื่อยไป การพัฒนา มนุษย์อย่างถูกต้อง จะนำผลดีมาให้ ดังพุทธพจน์ ที่ว่า

“คนที่เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก ย่อมคิดการ มิใช่เพื่อเบียดเบียนตน มิใช่เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น มิใช่เพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย เมื่อจะคิด ย่อมคิดการที่เกื้อกูลแก่ตน ที่เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ที่เกื้อกูลแก่ทั้งสองฝ่าย ที่เกื้อกูลแก่ทั้งโลกเลยทีเดียว” (๒๑/๑๘๖)

ย้อนกลับมาที่ต้นเรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืนอาจจะสำเร็จได้ง่ายๆ เพียงแค่ปฏิบัติตามหลักการสั้นๆ แห่งพุทธพจน์ ที่ว่า

“บัณฑิตชนพัฒนาธรรมเหล่านี้ คือ การให้ การปฏิบัติต่อกัน โดยชอบธรรม และจิตใจที่เมตตาแล้ว...ก็จะเข้าถึงโลกที่เป็นสุขไว้การเบียดเบียน” (๒๕/๒๐๐)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๑. ความหมายของคุณภาพชีวิต

ความหมายของคุณภาพชีวิต คำว่า “คุณภาพชีวิต” มีนักวิชาการสาขาต่างๆ เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา การศึกษา เศรษฐศาสตร์ และสาขาอื่นๆ ได้ให้ความหมายหรือคำจำกัดความกัน อย่างกว้างขวาง ซึ่งมีความหมายที่คล้ายคลึงและสอดคล้องกันและแม้ว่าจะแตกต่างกันบ้างก็จะ

เป็นส่วนของรายละเอียดหรือจุดเน้นตามที่สาขาวิชานั้นเห็นว่าสำคัญ ดังความหมายที่นักวิชาการและหน่วยงานบางแห่งได้เสนอไว้ ดังนี้

๑.๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๒๘ : ๘) ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่งๆ องค์ประกอบของความจำเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมอย่างน้อยก็คือ มีอาหารที่เพียงพอ มีเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม รวมทั้งได้รับการพื้นฐานที่จะเป็นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อประกอบการและดำรงชีพอย่างยุติธรรม

๑.๒ พันฉิน กิติพราภรณ์ (๒๕๓๑ : ๔๒-๖๑) ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตว่า คือความสุขที่เกิดได้จากความสุขทางกายที่มีความเป็นอยู่ที่ดี เช่น ที่อยู่อาศัยดี มีสาธารณูปโภค เช่น การคมนาคมดี มีสภาพแวดล้อมดี เช่น น้ำ อากาศบริสุทธิ์ และยังรวมไปถึงการพักผ่อนและสันทนาการที่ดีตามสมควร ความสุขทางใจ จากการรู้จักความพอดี ความพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ มีความอดทน เสียสละทำประโยชน์ให้กับสังคม

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าคุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่เป็นสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ได้รับการศึกษาตามความต้องการ มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพักผ่อนหย่อนใจที่เพียงพอ มีความพร้อมและความสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและค่านิยมทางสังคมของแต่ละพื้นที่

๒. องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

การที่มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เป็นองค์ประกอบมากมายหรือแต่ละสังคม ซึ่งพอจะกล่าวกว้างๆ ได้ว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตนั้น จะต้องมียปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ค่านิยม จิตใจ เป็นต้น ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ได้มีนักวิชาการเสนอไว้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการมีคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ซึ่งก็มีส่วนแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด

ยูเนสโก (UNESCO, ๑๙๘๑ อ้างถึงใน พจมาน, ๒๕๔๒ : ๑๖) ได้ชี้ให้เห็นว่ามีปัจจัยหลายปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้คือ

๑. อาหารและโภชนาการ
๒. สุขภาพอนามัย
๓. การศึกษา
๔. สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
๕. ที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน

๖. การมีงานทำ

๗. ค่านิยม ศาสนา จริยธรรม กฎหมาย และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

จากการศึกษาองค์ประกอบ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต พอสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อคุณภาพชีวิต ได้แก่

๑. ปัจจัยที่เป็นความต้องการพื้นฐานของคนเรา เช่น ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรค การศึกษา การมีงานทำ เป็นต้น

๒. ปัจจัยที่เป็นความต้องการทางสังคม เช่น มาตรฐานการครองชีพ ศาสนา สิ่งแวดล้อม ค่านิยมของสังคม อิศรภาพ และเสรีภาพ เป็นต้น

๓. ปัจจัยที่เป็นความต้องการทางจิตใจ คือความพึงพอใจในสิ่งต่างๆ จากความต้องการพื้นฐาน และความต้องการทางสังคม

๗. ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต

บุญเสริม หุตพแพทย์ (๒๕๔๓ : ๕๔๔ - ๕๔๕) ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตของคนไทย จำแนกตามปัจจัยที่เป็นเครื่องชี้วัด โดยดัชนีที่ใช้ชี้วัดคุณภาพชีวิตให้ความสำคัญกับกรอบ ๓ ประการ คือ

๑. ด้านรายได้ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ที่ดีของชีวิต นอกจากรายได้จะเป็นปัจจัยหลักของการมีคุณภาพชีวิตของคนไทย ซึ่งมีผลให้คุณภาพชีวิตของคนไทยในพื้นที่และกลุ่มอาชีพต่างๆ มีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันแล้ว ปัจจัยเกี่ยวข้องที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนไทยสูงขึ้น ได้แก่ การบริการที่รัฐจัดหาให้ และปัจจัยพื้นฐานที่ประชาชนสามารถจัดหาได้เอง ยังคงมีผลต่อการช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยให้สูงขึ้น

๒. ด้านสุขอนามัย องค์ประกอบสำคัญที่ใช้พิจารณาว่าคนไทยมีสุขภาพอนามัยดีหรือไม่เพียงใด ได้แก่ น้ำกิน น้ำใช้ การสาธารณสุข และการมีส่วนร่วม ซึ่งสภาพที่ปรากฏพบว่าน้ำกินน้ำใช้ยังคงเป็นปัจจัยที่ขาดแคลนและมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตสูงสุด แม้ว่ารัฐจะกระจายการจัดการโดยให้ความสำคัญทั่วประเทศก็ตาม แต่สามารถจัดหาให้ได้ในปริมาณที่ไม่เพียงพอ และยังมีความแตกต่างระหว่างในเมืองกับชนบท

๓. ด้านการศึกษา คนไทยส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงระดับที่สามารถอ่านออกและเขียนได้ แต่ยังขาดศักยภาพที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แม้อัตราการเรียนรู้นักเรียนจะสูงถึงร้อยละ ๖๕ ก็ตาม แต่ระยะเวลาที่ใช้สำหรับการศึกษาในโรงเรียนค่อนข้างน้อย โดยมีระยะเวลาศึกษาตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับตามที่รัฐจัดให้

๔. คุณภาพชีวิตในสังคมชนบท

สังคมชนบท ประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ และได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและอาจกล่าวได้ว่าปัญหาสำคัญของสังคมชนบทคือ ปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาคู่กับสังคมไทยมาช้านาน

ความยากจน เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างความเจ็บป่วย สุขภาพอ่อนแอ ความพิการทางร่างกายและจิตใจ ชราภาพ การว่างงาน การศึกษาต่ำ และเกิดภัยธรรมชาติ และโรคระบาดด้วย ประกอบกับปัญหาความยากจนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจและการแบ่งสรรทรัพยากรในสังคม ซึ่งมีลักษณะไม่เท่าเทียมกันอย่างมาก ผู้ยากไร้จะไร้สิทธิไร้เสียง ไม่อาจเข้าถึงอำนาจทางการเมืองและยังไม่มีอำนาจต่อช่องทางเศรษฐกิจกับพ่อค้า เจ้าของที่ดิน นายจ้าง นายทุนเงินกู้ และหน่วยงานของรัฐอีกด้วย ปัญหาความยากจนยังมีความสัมพันธ์กับปัญหาสิ่งแวดล้อม และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย เนื่องจากผู้ยากไร้มักถูกบีบบังคับให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนักหน่วงจนเกิดความเสื่อมโทรม ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ทำให้ต้องอยู่ในฐานะที่ยากจนลงอีก การแก้ไขปัญหาคความยากจนเป็นเรื่องยาก รัฐบาลของประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายได้พยายามแก้ไขปัญหาคโดยการศึกษาถึงปัญหาความยากจนอย่างจริงจัง มีการพัฒนาเครื่องจักรวัดระดับความยากจน เพื่อที่จะค้นหากลุ่มเป้าหมายได้อย่างถูกต้อง และศึกษาหาสาเหตุ เพื่อที่จะดำเนินการแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกันนั้น ได้มีการปรับปรุงยุทธศาสตร์การพัฒนา ให้ความสำคัญของความเติบโตทางด้านเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของประชาชน เน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และควบคุมมลพิษทางสภาวะสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญในการกระจายรายได้และทรัพยากร ตลอดจนผลของการพัฒนาให้ทั่วถึงประชากรทุกกลุ่ม โดยการเร่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม และพัฒนาประสิทธิภาพแรงงานของผู้ยากไร้ ให้สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของตนเองได้ต่อไป (พูนศิริ วัจนภูมิ, ๒๕๔๓ : ๕๑๘ – ๕๒๐)

๕. สรุป

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา ส่งผลกระทบต่อสังคม ครอบครัว และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดเป็นนโยบาย หรือวิธีการในการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลดีต่อความเข้มแข็งและศักยภาพของประชาชนและชุมชนในการพัฒนาตนเองในระยะยาว ซึ่งมีผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประเด็นที่เป็นปัญหาสังคม รวมทั้งที่คาดว่าจะมีปัญหาต่อไป ตลอดจนแนวทางต่างๆ ในการแก้ไขและป้องกันปัญหาของสังคม สรุปเห็นแนวทางในการกำหนดเป็นนโยบายสังคมไทย ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตพอสังเขป ดังนี้ (บุญเสริม หุตะแพทย์, ๒๕๔๓ : ๕๓๕ – ๕๓๖)

๑. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยให้ครอบครัวเป็นกลไกสำคัญของสังคม เพื่อให้สมาชิกครอบครัวมีความกลมเกลียวและมีความรักเคารพซึ่งกันและกัน ส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจากระดับครอบครัวและระดับประเทศ

๒. การพัฒนาทักษะและความรู้ของประชาชนผู้ยากจน ทั้งที่เป็นเกษตรกรในชนบท ผู้ใช้แรงงาน และผู้ยากจนในเมือง ให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ สร้างแรงงานที่มีพื้นฐานความรู้และเตรียมความพร้อมในด้านทักษะ

๓. การจัดสวัสดิการสำหรับเกษตรกรและกลุ่มผู้ยากจนอื่นๆ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต เนื่องจากเกษตรกรและผู้ยากจนเหล่านี้ เป็นกลุ่มที่มีรายได้ไม่แน่นอน และยิ่งหากอยู่ในภาวะที่มีความผันผวนทางเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพและรายได้ในทุกขณะ

๔. การพัฒนาศักยภาพของชุมชน เพื่อให้การจัดบริการสำหรับสังคมถึงประชาชนที่เป็นเป้าหมายได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็นปัญหา กลไกของรัฐต้องสนับสนุนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และฟื้นฟูภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่นให้เข้มแข็ง และมีบทบาทในการดูแลชุมชนตามยุทธวิธีการพึ่งตนเอง

๕. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐควรมีบทบาทในการดูแลให้สามารถปฏิบัติตามแผนการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติจากพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์กว่าไปยังพื้นที่ที่ขาดแคลน พร้อมทั้งสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคเอกชน

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑. ความหมายและความสำคัญของแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญานี้ถือว่าเป็นแนวการดำเนินชีวิตที่มาจากพื้นฐานของสังคมไทย ให้ยึดหลักการเดินสายกลางสู่ความสมดุล เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของสังคมไทย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ได้ให้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไว้อย่างสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนี้เพราะหลักการของแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จะสนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลรู้จักแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักคุณธรรม จริยธรรม อันได้แก่ การลดละความโลภ การประหยัด ความมีเมตตา ความซื่อสัตย์ ความมีสติรู้ตัวทั่วพร้อม เป็นต้น ปรัชญานี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๕๐)

๒. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy)

มีความหมายตามหลักการคือ ความพอประมาณ (Moderation) โดยมีเงื่อนไขสำคัญ คือ การสร้างคนให้มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร มีความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก รอบคอบ ระมัดระวัง ความพอประมาณอย่างมีเหตุผลนั้น จะต้องตระหนักถึงการทำอะไรที่ไม่เกินตัวจนเกินไป ไม่โลภ การดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามขั้นตอน คิดถึงความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป โดยมีหลักที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๕๐)

๒.๑ **กรอบแนวคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒.๒ **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๒.๓ **คำนิยาม** ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

๒.๓.๑ **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

๒.๓.๒ **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

๒.๓.๓ **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๒.๔ **เงื่อนไข** การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

๒.๔.๑ **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๒.๔.๒ **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

๒.๕ **แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ** จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

แนวความคิดดำรงชีวิตตามแนวของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น กล่าวได้ว่าสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคมไทยได้ ซึ่งการสร้างภูมิคุ้มกันนั้น เป็นเรื่องที่ต้องพัฒนาให้เกิดขึ้น สังคมจะมีภูมิคุ้มกันที่ดีต้องวางรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง เปรียบเสมือนการสร้างบ้านที่ลงเสาเข็ม เพื่อให้มีรากฐานที่แข็งแรง ซึ่งเสาเข็มเหล่านั้นจะเป็นรากฐานไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนมีภูมิคุ้มกันที่ดี เสาเข็มที่สำคัญๆ เช่น การสร้างคนที่ดีมีคุณภาพ มีสุขภาพและพละนาถมัดดี ซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร มีวินัย รับผิดชอบ และการสร้างระบบบริหารที่ดีมีประสิทธิภาพ จะนำไปสู่คุณภาพที่ดีในเรื่องต่างๆ การสร้างความสามัคคีของคนในชาติ การสร้างองค์ความรู้ให้กับคน ให้มีภูมิปัญญาไปพัฒนาปรับปรุงใช้ในชีวิตประจำวัน ให้สามารถพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เรื่องทีกล่าวถึงด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นแนวปรัชญาในการดำเนินชีวิตทีเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพของคน ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ไม่เลียงจนเกินไป มีคุณธรรม มีความรู้เท่าทัน สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและประเทศชาติ การดำเนินการพัฒนาภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นทางเลือกในการพัฒนาประเทศชาติ ซึ่งไม่ได้ปฏิเสธระบบทุนนิยม และการค้าเสรี ยังทำการค้าระหว่างประเทศอยู่ไม่ปิดประเทศ แต่ปรัชญานี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เตือนสติ และเป็นเครื่องถ่วงดุลให้ระบบทุนนิยม เสรีนิยม ดำเนินไปอย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยทียังไม่มีความพร้อม ขาดภูมิคุ้มกันทีดี การพัฒนายังไม่สมดุลอยู่หลายเรื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒)

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง มีสาระสำคัญ คือ เป็นการพัฒนาทีตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันทีดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๕๐)

๓. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

แนวความคิดดำรงชีวิตตามแนวของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สามารถดำเนินตามแนวคิดได้ในทุกระดับ ดังเช่น (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒)

๓.๑ ในระดับบุคคล ต้องดูแลตัวเองให้อยู่ในความดี รู้จักพอ ไม่ดำเนินชีวิตทีฟุ้งเฟ้อเกินตัว พัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถประกอบอาชีพให้เกิดความพอมพอกินได้ มีสำนึกเรื่องการออมและนำเงินออมไปสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความเพียร เอื้ออาทรกับคนในสังคม

๓.๒ ในระดับชุมชน ประยุกต์ใช้แนวคิดความพอเพียงให้นำไปสู่ชุมชนทีเข้มแข็งและหาทางพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด โดยใช้ภูมิปัญญาและความสามัคคีในชุมชนขึ้นมาให้เข้มแข็ง และขยาย

สร้างเครือข่ายให้กว้างขวางขึ้น เป็นการพึ่งพาซึ่งกันและกัน เสริมกัน หากหลายชุมชนเข้มแข็ง ภูมิภาคเข้มแข็ง และประเทศไทยโดยรวมเข้มแข็งด้วย

๓.๓ ในระดับธุรกิจ สามารถนำแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินธุรกิจอย่างระมัดระวัง ให้มีการบริหารความเสี่ยงในด้านต่างๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับธุรกิจได้ นอกจากนี้การดำเนินธุรกิจที่ยึดหลักการสร้างคุณธรรมก็ยังเป็นการบริหารจัดการที่ดีด้วย

๓.๔ ในระดับประเทศ มุ่งใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประเทศ การพัฒนาประเทศควรดำเนินไปอย่างมีวินัยทางการเงินและการคลัง ไม่ก่อหนี้สินมากเกินไป ส่งเสริมการออมในประเทศ หาทางบริหารทรัพย์สินที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ สร้างโอกาสในด้านต่างๆ ให้คนเข้าถึงอย่างเป็นธรรม สร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ดีต่อการกระจายการลงทุนในประเทศ การพัฒนาทุกด้านให้มีคุณภาพสอดคล้องสนับสนุนเชื่อมโยงกันและกัน การตัดสินใจในการบริหารให้คำนึงถึงการพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาในเชิงคุณภาพ มีการบริหารความเสี่ยงในด้านต่างๆ เป็นหลักสำคัญ

๓.๕ ในระดับภูมิภาค ควรนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดี ในกลุ่มประเทศของภูมิภาค

ปรัชญาของแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องที่ต้องตกย้ำและปลูกฝังแนวคิดนี้ให้อยู่ในสำนึกตลอดเวลา คิดพิจารณาทบทวนเรื่องที่ต้องดำเนินการอยู่ให้อยู่ในหลักของปรัชญานี้ การพัฒนาประเทศที่อยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ที่แข่งขันกันรุนแรง เอารัดเอาเปรียบ ชิงไหวพริบกัน รวมทั้งความไม่สงบเรียบร้อยในสังคมโลกที่กำลังเกิดขึ้น ทำให้เห็นถึงความไม่แน่นอน และความสับสนวุ่นวายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ประเทศไทยจึงต้องมีหลักยึดในการพัฒนาที่ให้อาจยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางเลือกในการพัฒนาที่จะช่วยให้สังคมอยู่รอดได้อย่างยั่งยืน มีความเป็นไทย หากผู้คนมีความคิด ความเข้าใจ และได้รับการปลูกฝังแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนใหญ่แล้ว สังคมและประเทศไทยก็จะมีภูมิคุ้มกันที่ดี ลดผลกระทบและรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกได้

๔. การพัฒนาประเทศตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดการพัฒนาประเทศตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพิจารณาจำแนกออกได้เป็น ๔ องค์ประกอบหลัก ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕)

๔.๑ แนวคิดหลัก : “แนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์”

แนวคิดการพัฒนาประเทศไทย ให้สามารถดำรงอยู่ในประชาคมโลก ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วได้อย่างมั่นคง มีเกียรติศักดิ์ศรี สงบสุขและสันติกับนานาประเทศ และเป็น “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” นั้น จำเป็นต้องทบทวนหา “คุณภาพเชิงพลวัตใหม่” เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และวิธีการพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางบนพื้นฐานความแตกต่างของระบบเศรษฐกิจและสังคมในชนบทกับในเมือง เพื่อให้เกิดความสมดุลพอดีระหว่าง “ความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในชนบทที่เป็นฐานรากของสังคมและความสมดุลในประโยชน์ของการพัฒนาแก่ทุกภาคส่วนเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม” กับ “ความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของภาคธุรกิจในเมืองและความร่วมมือเป็นเครือข่ายพันธมิตรการพัฒนากับประเทศต่างๆ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์”

๔.๒ เป้าประสงค์ : “ให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

เป้าประสงค์การพัฒนาประเทศ จึงต้องมุ่งสร้างความสมดุลของวิธีการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติของการพัฒนาแบบองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เป็นการบูรณาการเชื่อมโยงทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง เข้าด้วยกัน รวมทั้งสร้างความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ขณะเดียวกันต้องสร้างความสมดุลของการพัฒนา ระหว่างภายในประเทศกับโลกภายนอก โดยต้อง “รู้เท่าทันโลกาภิวัตน์” สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากความผันผวนของกระแสโลกาภิวัตน์ สามารถถ่วงถ่วงเลือกรับในสิ่งที่จะสร้างโอกาสการพัฒนาและป้องกันภัยคุกคามจากโลกภายนอก ทั้งด้านวัตถุ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

๔.๓ หลักการ : “ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน”

การวางแผนยุทธศาสตร์และการดำเนินการพัฒนาและบริหารประเทศ รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการในทุกระดับ จะต้องยึดหลักการ “ความพอเพียง” ซึ่งมีคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ จำเป็นต้องใช้หลัก “ความมีเหตุผล” ในการคิดวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ โดยรู้จักประมาณคือ “รู้เรา” ว่าสถานะของประเทศเป็นอย่างไร มีจุดแข็งและจุดอ่อนในการพัฒนาเรื่องใดบ้าง และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกยุคโลกาภิวัตน์คือ “รู้เขา” โดยต้องเข้าใจถึงโอกาสและภัยคุกคามประเทศ วิธีคิดอย่างมีเหตุผลดังกล่าวนี้ จะนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงหรือใช้หลัก “ความพอประมาณ” ในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปอย่างสมดุล บนพื้นฐานความพอดีระหว่าง “ความสามารถในการพึ่งตนเองกับความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก” และระหว่าง “สังคมชนบท

กับสังคมเมือง” โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล และมีการเตรียมการจัดการความเสี่ยงด้วย “ระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ให้พอเพียงพร้อมรับผลกระทบและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ

๔.๔ เงื่อนไขพื้นฐาน : “จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ”

ในการขับเคลื่อนกระบวนการวางแผนและการพัฒนาทุกขั้นตอนให้เป็นไปตามหลักการ “ความพอเพียง” นั้น จำเป็นจะต้องใช้ “ความรู้” ทั้งความรู้ในหลักวิชาและความรู้ในตัวคนที่สะสมจากประสบการณ์ชีวิตจริงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความรอบคอบในการนำความรู้เหล่านี้มาพิจารณาให้เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างรอบด้าน และนำไปใช้ในการวางแผนและดำเนินการพัฒนาอย่างระมัดระวัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของวิถีชีวิตสังคมไทย เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างศีลธรรมทางจิตใจของคนในชาติในทุกภาคส่วนและทุกระดับ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการ และนักธุรกิจเอกชน ให้มีสำนึกใน “คุณธรรม” มีจริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วย “ความเพียร” คือ ความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีสติปัญญา ความรอบรู้และความรอบคอบ อันจะเป็น “ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ให้พร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

๕. ดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมประชาชาติ

ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยดัชนีชี้วัดความสุข ๕ ด้าน (หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ๕ ต.ค.๒๕๔๕ อ้างถึงใน วรพล โสคติยานุรักษ์, ๒๕๔๕)

- ๕.๑ ด้านความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้
- ๕.๒ ด้านชีวิตครอบครัว ความเป็นครอบครัว ความอบอุ่นในครอบครัว
- ๕.๓ ด้านโครงสร้างพื้นฐานที่มีความเชื่อมโยงและการกระจายความเจริญ
- ๕.๔ ด้านการมีงานทำ อัตราการทำงาน
- ๕.๕ ด้านความรู้และการศึกษา
- ๕.๖ ด้านสุขภาพอนามัย
- ๕.๗ ด้านสภาพแวดล้อม รวมถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- ๕.๘ ด้านการบริหารจัดการที่ดีทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงจริยธรรม คุณธรรม

๕.๘ ด้านมิติเศรษฐกิจโดยรวม

จากแนวคิดที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ให้ไว้ พอสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดให้กับบุคคล และองค์กรต่างๆ หรือระดับประเทศสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ได้กับชีวิตประจำวัน และหน่วยงานของตนเองที่ทำอยู่ หรือบริหารประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทำให้คุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตในการทำงานพอเพียงมากยิ่งขึ้น

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางแผนพัฒนา ทรงเสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการตามพระราชดำริ โดยพระองค์เสด็จพระราชดำเนินร่วมทรงงานกับหน่วยงานของรัฐบาล ซึ่งมีทั้งฝ่ายพลเรือน ตำรวจ ทหาร และประชาชนไทยทั่วประเทศ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๒๕ – ๒๕๔๔ มีจำนวน ๒,๘๓๓ โครงการ แยกออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ ๘ ประเภท คือ การเกษตร สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข ส่งเสริมอาชีพ พัฒนาแหล่งน้ำ คมนาคมสื่อสาร สวัสดิการสังคม และอื่นๆ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๗)

๑. ที่มาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ(เรวัต บุญทับ, ๒๕๓๘ : ๖-๘)

๑.๑ พระราชดำริที่เริ่มต้นหรือเกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรและทรงทราบถึงปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนที่ราษฎรต้องการขอพระราชทานความช่วยเหลือ ในบางครั้งมีการถวายฎีกาบ้าง เมื่อทรงพิจารณาและทรงปรึกษากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว เห็นสมควรก็จะทรงมีพระราชดำริผ่านองคมนตรี ราชเลขาธิการ ราชเลขาอนุการ แม่ทัพภาค อธิบดีกรมต่างๆ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือผู้ตามเสด็จอื่นๆ ให้จัดทำโครงการฯ ขึ้น ถ้าโครงการใดเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน อาทิเช่น กรมป่าไม้ กรมชลประทาน กระทรวงมหาดไทย กรมที่ดิน และกองทัพภาค ก็จะทรงเชิญผู้บริหารของแต่ละกรม กองเหล่านั้น มาทำการปรึกษาหารือพร้อมกัน เพื่อร่วมจัดทำโครงการฯ ในการแก้ปัญหาช่วยเหลือราษฎร

๑.๒ พระราชดำริที่เกิดจากการที่มีผู้น้อมเกล้าถวายอุปรณ์สำหรับดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วพระองค์ได้ทรงพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานให้กับส่วนราชการต่าง ๆ นำไปจัดทำโครงการฯ ขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ตัวอย่างเช่นมีผู้น้อมเกล้าฯ ถวายเครื่องสี่ขาเป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ให้ทหาร นำไปจัดตั้งโรงสีข้าวในหมู่บ้านชายแดนที่อยู่ห่างไกล เพื่อรับซื้อข้าวจากชาวนา เป็นการพยุงราคาข้าว และรับสีข้าวโดยไม่คิดมูลค่า เพียงแต่แลกเปลี่ยนด้วยรำและปลายข้าว เพื่อนำไปใช้ในการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งทำให้เกิดโครงการเกษตรครบวงจร

๑.๓. เกิดจากพระราชดำริโดยตรง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพบปัญหา ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่และจะเกิดผลเสียหายมาก ถ้าไม่รีบดำเนินการแก้ไข จึงมีพระราชดำริให้จัดทำเป็นโครงการขึ้น เช่น โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว โครงการศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโครงการอนุรักษ์ป่า ซึ่งกำลังถูกทำลายลง ให้กลับคืนสภาพเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ และใช้เป็นโครงการนำร่อง สำหรับขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นต่อไป

ตัวอย่างเกี่ยวกับพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้แก่ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านเล็กในป่าใหญ่ เกิดจากการที่พระองค์ได้เสด็จไปเยี่ยมประชาชนในหมู่บ้านชนบทตามแนวชายแดน และทรงพบว่ามียาสูบซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ อพยพเข้ามาตามแนวชายแดน ทำการตัดไม้ทำลายป่า ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวง เช่นที่ อำเภอแมริม จังหวัดน่าน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และการตัดไม้ทำลายป่าที่ดงพญาไฟ อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร เพื่อนำไม้มาทำฟืน ต้มเกลือ และทรงพบว่าอ่างเก็บน้ำมีปริมาณน้ำในอ่างลดลงถึงขั้นวิกฤติ จึงมีพระราชดำริว่า “ถ้าไม่รีบช่วยกันแก้ไข ต่อไปพื้นที่ประเทศไทย อาจจะกลายเป็นทะเลทรายและอาจจะต้องซื้อน้ำจากประเทศเพื่อนบ้าน หรืออาจจะต้องมีการปันส่วนน้ำ เหมือนดังวิกฤติการณ์ขาดน้ำที่ประเทศอินเดีย กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน”

ขั้นตอนในการจัดทำโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อให้การตอบสนองโครงการต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริขึ้น เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็ว ท้นต่อการแก้ปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชน รัฐบาลจึงได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ.๒๕๒๔ เพื่อให้เป็นหลักในการดำเนินงานสนองโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีเนื้อหาสาระแบ่งเป็น ๖ หมวด คือ หมวด ๑ ข้อความทั่วไป หมวด ๒ คณะกรรมการ หมวด ๓ ประเภทโครงการ หมวด ๔ ขั้นตอนดำเนินการ หมวด ๕ การอนุมัติโครงการ และหมวด ๖ งบประมาณค่าใช้จ่าย

หมวด ๒ คณะกรรมการ กำหนดให้มีคณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือ กปร. โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของ กปร. คือเป็นองค์กรกลางระดับชาติที่จะควบคุมดูแล ติดตามผล และประสานงานหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจต่างๆ ที่ดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว และสนองพระราชดำริได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ตลอดจนเป็นองค์กรกลางที่จะเป็นผู้พิจารณาอนุมัติแผนงานโครงการ และอนุมัติงบประมาณค่าใช้จ่าย เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือ สน.กปร.

ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ กปร. รับผิดชอบทั้งในด้านวิชาการ ประสานงาน และธุรการ ตลอดจนงานอื่นๆ ที่ กปร.มอบหมาย โดยกำหนดให้ผู้อำนวยการกองงานแผนเตรียมพร้อมด้านเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นผู้อำนวยการ สน.กปร. ทำหน้าที่กลั่นกรองโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อนำเสนอ กปร. พิจารณาอนุมัติโครงการและวงเงินงบประมาณ เพื่อให้หน่วยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป

หมวด ๓ ประเภทโครงการ แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท

๑. โครงการประเภทที่ ๑ เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีลักษณะเป็นงานด้านวิชาการ เช่น โครงการประเภทเพื่อการศึกษา ค้นคว้าทดลอง หรือเป็นงานวิจัยที่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน ๑ ปี โครงการประเภทนี้ กปร. สามารถอนุมัติโครงการและงบประมาณได้ทั้งหมด

๒. โครงการประเภทที่ ๒ เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีลักษณะเป็นการพัฒนาด้านต่างๆ โดยทั่วไป ซึ่งสามารถดำเนินการแล้วเสร็จได้ภายในเวลาไม่เกิน ๖ ปี โครงการประเภทนี้ กปร. สามารถอนุมัติโครงการได้ในปีแรก ส่วนปีต่อไป หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการเสนอของบประมาณในสายงานปกติ

๓. โครงการประเภทที่ ๓ เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีลักษณะเป็นโครงการใหญ่ ใช้เวลาดำเนินงานเกินกว่า ๖ ปี โครงการประเภทนี้ กปร. สามารถอนุมัติโครงการและงบประมาณได้ส่วนหนึ่ง เพื่อให้เริ่มงานได้ทันที (งบประมาณของ กปร.) หรือพิจารณาอนุมัติเฉพาะแต่โครงการเท่านั้น ส่วนงบประมาณให้หน่วยที่เกี่ยวข้องดำเนินการเสนอของบประมาณไปตามระบบงบประมาณปกติ

หมวด ๔ ขั้นตอนการดำเนินงาน มีขั้นตอนดังนี้

๑. ให้เจ้าหน้าที่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจที่ได้รับพระราชดำริ นำความที่ได้รับพระราชดำริเสนอต่อแม่ทัพภาค ในฐานะประธานคณะกรรมการพัฒนาเพื่อความมั่นคงในระดับพื้นที่ในเขตกองทัพภาคนั้นๆ เสนอต่อผู้บังคับบัญชาที่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นสังกัดอยู่จนถึงผู้บังคับบัญชาระดับสูง เช่น อธิบดี ผู้ว่าราชการจังหวัด และเสนอต่อเลขานุการ กปร. ทราบ เป็นลายลักษณ์อักษรโดยด่วน เมื่อได้รับพระราชดำริในกรณีที่พระราชดำริต้องเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานจากหลายหน่วยงาน ให้เลขานุการ กปร. ประสานงานเป็นลายลักษณ์อักษรให้ทุกหน่วยทราบโดยด่วน

๒. ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานในพระราชดำริ จัดทำรายละเอียดโครงการฯ พร้อมกำหนดวงเงินงบประมาณ ค่าใช้จ่าย เสนอต่อเลขานุการ กปร. โดยด่วน

๓. ให้เลขานุการ กปร. รวบรวมรายละเอียดโครงการฯ และวงเงินงบประมาณ พร้อมทั้งพิจารณาถ่วงดุล และนำเสนอ กปร. พิจารณาโดยด่วน

๔. ให้ประธาน กปร. แจ้งผลการพิจารณาให้คณะรัฐมนตรีทราบ ในกรณีที่ต้องขออนุมัติ ผูกพันงบประมาณก็ให้ประธาน กปร. ดำเนินการขออนุมัติคณะรัฐมนตรีต่อไป และให้เลขานุการ กปร. แจ้งผลการพิจารณาให้แม่ทัพภาค หัวหน้าส่วนราชการ หรือรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องทราบ

๒. โครงการพระราชดำรินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(เรวัต บุญทับ, ๒๕๓๘ :

๘-๑๒)

โครงการพระราชดำรินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกิดขึ้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยี่ยมประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อวันที่ ๒ - ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘ ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนรถไฟ พระที่นั่ง จากสถานีจิตรลดา เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘ เวลา ๐๗.๔๐ น. เสด็จถึงจังหวัด นครราชสีมาและเสด็จต่อไปยังจังหวัดอื่นๆ ทุกจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นเวลานานถึง ๑๘ วัน ต่อมาได้เสด็จเยี่ยมประชาชนในจังหวัดหนองคายที่ประสบอุทกภัย และพระราชทานสิ่งของ ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์จำนวนมาก แต่ก็เป็น การช่วยแก้ปัญหาความทุกข์ยาก ได้ชั่วขณะหนึ่ง มิใช่เป็นการ แก้ปัญหาอย่างถาวร เมื่อเสด็จแปรพระราชฐานกลับไปยังกรุงเทพมหานครแล้ว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ขึ้น เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางในการเสด็จเยี่ยมเยียน ประชาชน โดยทรงเริ่มในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารและเป็นพื้นที่ที่มีอันตรายก่อน เพื่อพระราชทานขวัญ และกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติราชการเสี่ยงอันตรายและประชาชนคนดีที่อยู่ในพื้นที่อันตรายให้มี กำลังใจดีขึ้น

โครงการพระราชดำรินกับการพัฒนาประเทศ จากวัตถุประสงค์ของโครงการ พระราชดำริน ที่มุ่งเน้นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาต่างๆ ให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงศึกษาหาความรู้ ความจริง ด้วยพระองค์เอง โดยทรงเห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนร้อยละ ๘๐ เป็นเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา ที่ยากจน การแก้ไขปัญหาจึงเน้นในสาขาเกษตรกรรม โดยทรงเริ่มศึกษาเรื่องพืช ทรงทดลองในสวน จิตรลดา ก่อนเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะทรงทดลองเกี่ยวกับ ข้าว ถั่ว และการพัฒนาดิน การจัดสรรที่ดิน ให้ประชาชนทำกิน การแก้ปัญหาคาราคาเข่งบนที่ดิน เนื่องจากนายทุนเอารัคเอาเปรียบ ให้ประชาชน เช่นสัญญาเงินกู้แล้วเอาที่ดินค้ำประกัน ต่อจากนั้นก็หาโอกาสยึดที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ ราษฎรก็จะบุกรุก ตัดไม้ทำลายป่า จับจองที่ดินต่อไปใหม่ ซึ่งเป็นสาเหตุของการบุกรุกทำลายป่าขนาดใหญ่ ทรงมีพระดำริน ว่าถ้าไม่แก้ที่ต้นเหตุเหล่านี้ก่อน ต่อให้จัดกำลังเจ้าหน้าที่อีกเป็นหมื่นเป็นแสนคนก็รักษาป่าไว้ไม่ได้ จะต้องสร้างจิตสำนึกให้คนอยู่กับป่า และช่วยรักษาป่าให้ได้ ถ้าจะให้ประชาชนรักษาป่าได้ก็ต้องช่วย ให้ประชาชนมีพอกินพอใช้ และรู้จักใช้พื้นที่แต่น้อยให้เกิดประโยชน์มากที่สุด มิใช่จับจองที่ดินกันไว้

มากๆ แล้วทำกิน ไม่หมด ปล่อยให้ที่ดินรกร้างว่างเปล่า ดังนั้น โครงการพระราชดำริของทั้งสองพระองค์ จะทรงเน้นในเรื่องการพัฒนาทั้งระบบที่มีความสำคัญต่อปัจจัยของการผลิต คือ

๑. การพัฒนาแหล่งน้ำ
๒. ที่ดินทำกิน
๓. ทุนสำหรับประกอบการ
๔. ความรู้ในเรื่องการเกษตร
๕. การจัดการด้านการตลาดระดับชาวบ้าน

การพัฒนาแหล่งน้ำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาและทรงมีพระปรีชาสามารถเป็นพิเศษในด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ทรงถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดต่อชีวิตของมนุษย์ สัตว์ และพืชพันธุ์ไม้ ทรงเน้นในด้านการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ขนาดกลาง เพื่อให้เกิดผลรวดเร็ว และประชาชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงแบ่งพื้นที่ในการพัฒนาแหล่งน้ำเป็น ๒ ส่วน คือพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน น้ำจะไหลจากตรงกลางพื้นที่บริเวณเทือกเขาภูพาน ลงสู่ลำน้ำสงคราม ลำน้ำชี ลำน้ำคำ แล้งไหลลงสู่แม่น้ำโขง ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง น้ำจะไหลจากเทือกเขาบรรทัด เขาพนมดงรัก จากชายแดนลงสู่ลำน้ำมูล แล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขง ในการที่จะกักเก็บน้ำไว้ใช้ จึงต้องคำนึงถึงลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวข้างต้นเป็นสำคัญ ในการพัฒนาแหล่งน้ำ ทรงมีพระราชดำริให้พัฒนาจากแหล่งน้ำขนาดเล็กไปหาใหญ่ โดยสร้างอ่างเก็บน้ำตามไหลเขา แล้วต่อท่อหรือทำเป็นคลองส่งน้ำส่งไปหล่อเลี้ยงพื้นที่การเกษตร ซึ่งจะสามารถสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กได้อย่างรวดเร็ว ใช้งบประมาณน้อย และไม่ทำลายระบบนิเวศวิทยา จากแนวพระราชดำรินี้เอง ทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำรอบเทือกเขาภูพานเป็นจำนวนนับร้อยอ่าง ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างมากมายมหาศาล สำหรับการพัฒนาแหล่งน้ำนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีความห่วงใยว่าประเทศไทยมีป่าเป็นป่าฝน (Rain Forest) ไม่เหมือนของประเทศพม่า ลำน้ำในประเทศพม่าอันเกิดจากเทือกเขาหิมาลัย ในฤดูแล้งหิมะจะละลาย ทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี ส่วนประเทศไทยนั้นฝนเกิดจากป่า เมื่อตัดป่าไม่หมด ก็จะเกิดปัญหาขาดแคลนน้ำ ดังจะเห็นได้จากแม่น้ำปิง วัง ยม น่าน ระดับน้ำลดลงจนน่าจะเป็นปัญหาวิกฤติในอนาคต

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในปัจจุบันแบ่งได้เป็น ๕ ประเภท คือ

๑. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก อุปโภคบริโภค
๒. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อรักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร
๓. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า
๔. โครงการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่ม
๕. โครงการบรรเทาอุทกภัย

ปัจจัยเรื่องที่ดินทำกิน

ปัจจัยเรื่องที่ดินทำกิน ทั้งสองพระองค์ทรงห่วงใยเรื่องที่ดินทำกินของราษฎร คือ ประชาชนที่มีที่ดินทำกินไม่พอเพียง ทรงแนะนำให้ใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยกตัวอย่างที่บ้านทรายทอง อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร ประชาชนมีที่ดินเพียงครอบครัวละ 2 งาน สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย ปลูกพืชผักสวนครัวเล็กๆ น้อยๆ ทรงแก้ปัญหาด้วยการจัดซื้อที่ดินไว้ให้อีกครอบครัวละ ๒ ไร่ ทำแปลงหญ้ารวมจำนวน ๑๒๐ ไร่ สำหรับเลี้ยงโคนม ครอบครัวละ ๒ ตัว ชุบป้อเลี้ยงปลาภายในบริเวณบ้าน ให้เลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ เพาะเห็ด ปลูกพืชผักสวนครัวจนเต็มพื้นที่ ปรากฏว่าครอบครัวของนายพรหม สาน โภคาสามารถทำรายได้ปีละประมาณ ๔๐,๐๐๐ บาท ส่งให้บุตร ธิดา ๔ คน ได้เรียนหนังสือจนถึงระดับ ปวช. ทุกคน เมื่อเสด็จเยี่ยมประชาชนในหมู่บ้านนี้ ได้ทรงประกาศยกย่องเป็นครอบครัวตัวอย่าง และพระราชทานรางวัลเป็นกำลังใจ แสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยที่ทรงมุ่งมั่นจะให้ประชาชนใช้พื้นที่ดินให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด โดยไม่ปล่อยให้ที่ดินรกร้างว่างเปล่า

ปัจจัยเรื่องทุน

ปัจจัยเรื่องทุนเป็นเรื่องสำคัญต่อจากการพัฒนาอาชีพ ทรงแนะนำให้ใช้ระบบสหกรณ์ และจัดระบบการกู้เงิน จากสหกรณ์ไปพัฒนาอาชีพ โดยให้มีการใช้หนี้คืนอย่างเป็นระบบ บางครั้งก็พระราชทานให้ราษฎรยืมโดยไม่เสียดอกเบี้ย โดยทรงพิจารณาตามความจำเป็น เป็นรายๆ ไป

ความรู้ในเรื่องการเกษตร

การส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริให้แนะนำประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในการเพาะปลูกพืชพันธุ์ไม้และเลี้ยงสัตว์ ตามหลักวิชาการสมัยใหม่ ผสมผสานกับความรู้ดั้งเดิมที่ประชาชนได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยทรงจัดให้มีการทดลองในศูนย์ศึกษาพัฒนาต่างๆ อาทิเช่น ศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษาพัฒนาพิบูลทอง จังหวัดนราธิวาส ศูนย์ศึกษาพัฒนาภูพาน จังหวัดสกลนคร ต่อจากนั้นจึงให้ประชาชนมาเข้ารับการอบรมตามโครงการฯ ที่ได้ทดลองได้ผลแล้ว และนำไปขยายโครงการในหมู่บ้านต่างๆ ต่อไป

การจัดการด้านการตลาดระดับชาวบ้าน

ปัญหาด้านการตลาดเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งสำหรับประชาชนในชนบท จึงทรงเน้นอยู่เสมอที่จะให้ประชาชนเกิดการรวมกลุ่มเพื่อสามารถต่อรองในการซื้อขายผลผลิต โดยไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ มีข้อสังเกตว่าประชาชนในชนบททั่วไป มักไม่ใคร่สนใจการทำบัญชีค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการลงทุน จึงทำให้ไม่ทราบถึงต้นทุน กำไรแต่อย่างใด โครงการพระราชดำริทุกโครงการจึงพยายามสอดแทรกให้มีการฝึกอบรมการจัดการด้านการตลาดระดับชาวบ้าน เพื่อฝึกให้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการฯ รู้จักการจัดทำบัญชี จดสถิติรายรับ รายจ่ายต่างๆ

๓. โครงการพระราชดำริกับการป้องกันประเทศ

เนื่องจากประเทศไทยเราไม่เคยคิดที่จะรุกรานประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นจะสังเกตเห็นได้ว่าแผนการป้องกันประเทศมักจะเป็นแผนการตั้งรับ กำหนดแนวที่ไม่ยอมให้ข้าศึกผ่านลึกเข้ามาจากแนวชายแดนเป็นระยะทางหลายกิโลเมตร ซึ่งถ้าเป็นจริงตามนั้นก็ต่อแหลมต่ออันตรายมาก โดยเฉพาะหลักของการรบด้วยวิธีรับ จะต้องมียืนของการตั้งรับในลักษณะกำบัง (Screen) รั้งหน่วง (Delay) และป้องกัน (Defense) แต่ปัจจุบันเรามากจะข้ามมาถึงขั้น Defense คือการตั้งรับที่แนวชายแดน จากเหตุการณ์ในอดีตกรณีการสู้รบที่ช่องโอบก อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ช่องตาตุ่ม ช่องพริก อำเภอสังขะ และอำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ ช่องพระพลัย จังหวัดศรีสะเกษ ช่องบก อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี และกรณีบ้านร่มเกล้า จังหวัดพิษณุโลก จะเห็นได้ว่าเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นครั้งใน ฝ่ายข้าศึกมักจะถลาลึกเข้ามาอยู่ในเขตแดนประเทศไทย กว่าจะทำการผลักดันขับไล่ข้าศึกให้ออกไปพ้นแนวชายแดนก็ต้องสูญเสียทั้งกำลังพล อาวุธยุทโธปกรณ์ เป็นจำนวนมากมายและในบางครั้งก็เสียผลทางด้านการเมือง คือต้องมีการเจรจาต่อรองกันเป็นเวลาแรมปี จากกรณีเหตุการณ์ต่างๆ ดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสอนให้นำแผนการพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริมาผนวกกับแผนการป้องกันประเทศดังต่อไปนี้

๓.๑ จะต้องเสริมพื้นที่ให้เกิดความมั่นคง โดยจัดตั้งหมู่บ้านใหม่ขึ้นตามแนวชายแดน แล้วนำทหารผ่านศึกเข้าไปอยู่ ผสมผสานกับประชาชนในท้องถิ่นเดิม เพราะประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่ชายแดนอาจจะเป็นพี่น้องกันทั้งสองประเทศ บางครั้งก็แปรเปลี่ยนไปเข้ากับเพื่อนบ้าน เราจะต้องมีแกนที่เป็นคนของประเทศเราเข้าไปอยู่อาศัย ทำมาหากิน เพื่อหาข่าวความเคลื่อนไหวของข้าศึก ตั้งแต่ยามปกติ นอกจากนั้นจะทำให้ทราบภูมิประเทศช่องทางเข้าออก ทางหนีที่ไล่บริเวณแนวชายแดน เปรียบเสมือนเรามีกองรักษาด่านรบ หรือส่วนระวังป้องกันอยู่ที่แนวชายแดน ในยามปกติก็จะแฝงตัวเป็นประชาชนธรรมดา ทำมาหากินปะปนอยู่กับประชาชน โดยทั่วไป ในยามที่มีสถานการณ์ฉุกเฉินบุคคลเหล่านี้ก็จะสามารถเป็นกำลังติดอาวุธทำการรั้งหน่วงข้าศึกเอาไว้เพื่อรอให้กำลังส่วนใหญ่เข้าไปช่วยและถ้าหากข้าศึกมีกำลังมากสามารถทะลุทะลวงผ่านแนวชายแดนเข้ามาได้ กำลังทหารกองหนุนเหล่านี้จะต้องแฝงตัวอยู่ในภูมิประเทศคอยค้ำหลังข้าศึกด้วยการซุ่ม โจมตี หรือตัดเส้นทางกำลังของข้าศึกให้อ่อนกำลังลง

๓.๒ หมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ จะต้องมีความสมบูรณ์ช่วยตัวเองได้ กล่าวคือ ในยามปกติจะต้องรู้จักทำมาหากินด้านการเกษตร เพื่อเตรียมสะสมเสบียงอาหาร เช่น ปลูกพืชผัก เลี้ยงหมู เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ มีธนาคารข้าว ธนาคารโค กระบือ เพราะสิ่งต่างๆ เหล่านี้ จะสามารถใช้เป็นเสบียงในยามสงครามได้ ทรงมีพระราชดำรัสว่า “ในสมัยโบราณก่อนที่จะกองทัพจะยกไปรบกัน จะต้องส่งแม่กองเสบียงไปทำนา เก็บข้าวเข้ายุ้งฉางไว้ทำการรบ แต่ในปัจจุบันเราหวังพึ่งแต่พ่อค้าทั้งหมด พอมีเหตุการณ์ฉุกเฉินครั้งใด จะมีการกักตุนสินค้า ร้านขายอาหารปิดหมด แลมนขึ้นราคาสินค้าอีกด้วย” จึงทรงมี

พระราชดำริให้จัดตั้งธนาคารข้าว ตามแนวชายแดน และให้หน่วยทหารจัดตั้งโรงสีข้าว เพื่อให้ได้ประโยชน์หลายประการ คือในยามปกติช่วยรับซื้อข้าวจากชาวนา ไม่ให้ถูกกดราคา และยังมีเสบียงสำรองไว้ในยามฉุกเฉินตลอดเวลาอีกด้วย

๓.๓ การสร้างอ่างเก็บน้ำ สกัดตามช่องทางต่างๆ ที่คาดว่าข้าศึกจะเข้ามา จะเป็นการช่วยให้ช่องทางและแนวทางการเคลื่อนที่ของข้าศึกแฉกลง บังคับให้ข้าศึกเข้ามาในพื้นที่การรบซึ่งเราเลือกไว้ กล่าวคือ ทำให้ข้าศึกเคลื่อนที่เข้ามาในพื้นที่สังหาร (Killing Zone) ของฝ่ายเรา ตัวอย่างในเรื่องนี้ได้แก่ การสร้างอ่างเก็บน้ำลำนางรอง คลองมะนาว ลำจังหัด ลำปะเทีย ในพื้นที่อำเภอละหานทราย รอบเทือกเขาสะทล ที่บีบบังคับให้ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ถูกจำกัดพื้นที่การเคลื่อนไหว ในที่สุดต้องออกมามอบตัว นอกจากนั้นการสร้างอ่างเก็บน้ำบริเวณปากช่องโอบก ช่องเมฆา อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ อ่างเก็บน้ำห้วยปลา.euเสื่อ อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี อ่างเก็บน้ำตามแนวพระราชดำริต่างๆ เหล่านี้ นอกจากจะเป็นประโยชน์ทางการเกษตรแล้ว ยังเป็นประโยชน์ทางการทหารในการป้องกันประเทศอีกด้วย

๓.๔ การสร้างเส้นทางเพื่อความมั่นคง ได้แก่ การสร้างเส้นทางให้เกื้อกูลต่อการใช้ประโยชน์ทางการทหาร ในพื้นที่แนวชายแดน เพื่อใช้เป็นเส้นทางหลักในการส่งกำลังบำรุง ในการป้องกันประเทศ นอกจากนั้นในอดีตเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๘ ถึง พ.ศ.๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริให้สร้างเส้นทางผ่านเทือกเขาภูพาน จากอำเภอดงหลวง ผ่านบ้านเปียด บ้านนาหลัก บ้านพังแดง บ้านกวนปุ่น บ้านसानแก้ว ไปถึงอำเภอเขาวง โดยรับสั่งกับ พลโท เปรมติณสูลานนท์ แม่ทัพภาคที่ ๒ ในขณะนั้นว่า “ถ้าสร้างเส้นทางเส้นนี้สำเร็จผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในเทือกเขาภูพานจะหมดไป” ซึ่งก็เป็นจริงตามแนวพระราชดำริทุกประการ กล่าวคือในปี พ.ศ.๒๕๒๔ สร้างเส้นทางสายนี้เสร็จผู้ก่อการร้ายฯ ในเขตนี้ก็ออกมามอบตัวจนหมดสิ้น

๔. โครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ

เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๓ ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่บริเวณภาคอีสานตอนเหนือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นดังกล่าว ในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชกระแสว่า การช่วยเหลือเช่นที่ทรงทำอยู่นี้เป็นแต่เพียงการช่วยเหลือเฉพาะหน้า ไม่อาจช่วยให้ราษฎรอยู่ดีกินดีอย่างยั่งยืนได้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงมีพระราชดำริจะทรงหาวิธีช่วยเหลือชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนเหล่านี้ กอปรกับได้ทอดพระเนตรเห็นราษฎรที่มารับเสด็จ แม้จะยากจนแต่ก็นุ่งซิ่นไหม ลวดลายงดงาม สีสันทันเปือกตา ทรงสอบถามและได้ทราบความว่า ชาวบ้านในแถบนั้นปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัวกันทุกบ้าน จึงมีพระราชดำริว่าผ้าไหมนี้เองที่จะช่วยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งมัก

ประสบปัญหาภัยธรรมชาติอยู่เสมอ ได้มีรายได้เสริม อีกทั้งยังเป็นการช่วยรักษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษไว้อีกด้วย

นั่นจึงเป็นที่มาของ “โครงการส่งเสริมศิลปาชีพทอผ้าไหม” ซึ่งก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๑๕ ณ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ก่อนที่จะขยายไปสู่หัตถกรรมประเภทอื่นๆ และในท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไป ถือเป็นจุดเริ่มต้นของ “ศิลปาชีพ” ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งเป็นมูลนิธิ เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๕ โดยทรงรับเป็นประธานกรรมการบริหารของมูลนิธิด้วย

วัตถุประสงค์สำคัญของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ คือ เพื่อหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรที่ประสบปัญหาในการเพาะปลูก หรือเกษตรกรที่ว่างจากฤดูเพาะปลูกให้ได้มีงานทำอยู่กับบ้าน ซึ่งจะส่งผลให้ราษฎรไม่ต้องละทิ้งถิ่นฐานของตนเข้าไปทำงานรับจ้างในเมืองใหญ่ๆ อันก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในระยะยาวต่อไป นับว่าเป็นการช่วยรักษากรมสิทธิ์ในที่ดินของราษฎรผู้มีรายได้น้อยเหล่านี้อีกทางหนึ่งด้วย และสำหรับชาวไทยภูเขา ซึ่งเคยมีอาชีพปลูกฝิ่น ก็ทรงส่งเสริมให้หันไปประกอบงานฝีมือที่ชาวไทยภูเขาที่มีความชำนาญอยู่แล้ว คือการเป็นช่างเงินหรือช่างทองแทน

วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งคือเพื่อธำรงรักษาและฟื้นฟูหัตถกรรมแบบไทยโบราณ ซึ่งกำลังจะเสื่อมสูญไปตามกาลเวลาให้กลับมาแพร่หลาย เช่น การทอผ้าไหมมัดหมี่ลวดลายโบราณ

การทอผ้าแพรวา การจักสานย่านลิเภา การทำเครื่องถมเงินและถมทอง การทำคร่ำ เป็นต้น เนื่องจากหัตถกรรมประเภทนี้ต้องใช้ฝีมือ เวลา และความอดทนเป็นอย่างมาก จึงหาผู้ที่สนใจสืบทอดวิชาเหล่านี้เป็นอาชีพได้ยากยิ่ง (ศิลปาชีพปทุมประวีติ)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พลตรี ชนะพล แก้ววาทะ (๒๕๕๓) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกำลังพล โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยได้เสนอแนวทางในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกำลังพลนั้น หน่วยงานควรให้ความรู้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อกำลังพล เพื่อให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การรู้จักความพอประมาณ ไม่ทะเยอทะยานจนเกินตัว การรู้จักใช้หลักเหตุผลในการทำสิ่งต่างๆ การรู้จักประหยัดคอกออม ใช้จ่ายเงินให้เหมาะสมกับฐานะ การรู้จักการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ไม่ทำอะไรที่หละหลวมหรือเสี่ยงจนเกินไป การรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ และการวางแผนทางการเงิน โดยการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายและสร้างวินัยในการออม เป็นต้น

นายอารักษ์ ภูตระกูล (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวชนบทตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” โดยศึกษากรณี โครงการส่งเสริมการใช้น้ำตาม ทฤษฎีใหม่ ภายใต้ความช่วยเหลือจากสหประชาชาติ (UNDP) พ.ศ.๒๕๔๑ จากการศึกษาได้ให้ข้อเสนอที่สำคัญ ดังนี้

๑. ให้ความสนับสนุนครอบครัวเกษตรกรที่มีความต้องการและมีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการขุดสระ หากมีแหล่งน้ำหลักก็จะเป็นหลักประกันที่นำน้ำมาเติมสระในฤดูแล้ง และหากอยู่ในพื้นที่อาศัยน้ำฝน สภาพพื้นที่ขุดสระจะต้องอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นแหล่งรวบรวมน้ำฝน

๒. สมาชิกจะต้องอยู่ในกระบวนการกลุ่ม และยอมรับเงื่อนไขของกลุ่ม ทั้งในด้านกระบวนการเรียนรู้ และขยายผลการขุดสระ

๓. เน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรประชาชน นับตั้งแต่การคัดเลือกสมาชิกที่สมควรจะได้รับสระ และปัจจัยการผลิตในรอบแรก และการกำหนดเงื่อนไขที่จะให้สมาชิกส่งเงินค่าขุดสระคืนกลุ่มเพื่อขยายผล

๔. ส่งเสริมการรวมกลุ่ม โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้เกิดเวทีการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการตรวจสอบดูแลกัน และจะเป็นพื้นฐานการทำกิจกรรมธุรกิจชุมชนตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง

๕. หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนจะต้องจัดให้มีการฝึกอบรม สัมมนา อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สมาชิกมีกระบวนการเรียนรู้ วิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน สามารถคิดได้เอง ปฏิบัติได้เอง เป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ด้วยตนเอง

๖. การสร้างจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง และการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในไร่นามุ่งที่จะฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในไร่นาให้อุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน

พลตรี สุรสิทธิ์ ถาวร (๒๕๕๔) ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของข้าราชการกรมยุทธบริการทหาร จากผลการวิจัยได้แนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตด้านค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ ระดับรายได้ของข้าราชการอยู่ในระดับปานกลางถึงดี ทั้งนี้ข้าราชการต้องรู้จักสะสมหรือออมทรัพย์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในมุมของความมีเหตุผล มีความสัมพันธ์กับความพอประมาณ คือการใช้ชีวิตให้ได้ มีความพอกินพอใช้ อยู่ตามฐานะของตนเอง ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่อย่างมีสติ โดยการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงรอบตัวให้ได้

พลตรี เรวัต บุญทับ (๒๕๓๘) ได้ทำการวิจัยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านเล็กในป่าใหญ่ (ป่ารกน้ำ) และโครงการส่งเสริมศิลปาชีพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ดอนบน) กับความมั่นคงของชาติ ผลการวิจัยพบว่า โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ เป็นโครงการที่ได้รับความนิยมาจกประชาชนอยู่ในเกณฑ์สูงมาก เพราะโครงการฯ ดังกล่าว ช่วยแก้ปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว เห็นผลเป็นรูปธรรม มีการกระจายรายได้ถึงประชาชนที่ยากจนในชนบท

อย่างทั่วถึง และประชาชนเกิดความมั่นใจในการเข้าร่วมโครงการฯ เนื่องจากองค์ประธานมูลนิธิ คือ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมประชาชนที่เข้าร่วมโครงการฯ ณ ที่ตั้งของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพในจังหวัดต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ จึงสามารถทำให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ทั้ง ๒ ประการ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านเล็กในป่าใหญ่ (ปาร์กน้ำ) เป็นโครงการที่มุ่งเน้นในเรื่องการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม คือ ป่าไม้เป็นหลัก โดยมีการส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกป่าในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และพื้นที่สาธารณประโยชน์ใกล้แหล่งชุมชน เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าให้มากขึ้น ในขณะเดียวกันมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ จะเข้าไปช่วยสนับสนุนการประกอบอาชีพของสมาชิกในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านเล็กในป่าใหญ่ (ปาร์กน้ำ) ให้ได้มีอาชีพเสริมตามที่ตนถนัด จากการศึกษาวิจัยพบว่า โครงการฯ ดังกล่าว ต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงานค่อนข้างสูง แต่ก็เห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะพื้นที่ในโครงการฯ ที่กำหนดให้ประชาชนทำการปลูกต้นไม้และดูแลรักษาป่า สามารถฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับคืนสภาพมีความอุดมสมบูรณ์ได้อย่างรวดเร็ว แต่พื้นที่ที่อยู่นอกโครงการฯ ซึ่งประชาชนจับจองไว้และมีได้ใช้ประโยชน์ทางโครงการฯ พยายามที่จะชี้ชวนให้ประชาชนนำที่ดินที่รกร้างว่างเปล่าเหล่านั้นมาปลูกปาก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะประชาชนที่อยู่นอกพื้นที่โครงการฯ มีความคาดหวังในการที่จะใช้ที่ดินเป็นปัจจัยในการผลิต หรือใช้จำหน่าย เนื่องจากเห็นว่าปัจจุบันราคาที่ดินมีมูลค่าสูงมาก การที่จะนำพื้นที่ดังกล่าวมาปลูกป่า เห็นผลได้ช้า ต้องใช้ระยะเวลารอคอย ถึงแม้ทางราชการจะให้การประชาสัมพันธ์ว่าประชาชนสามารถตัดไม้โตเร็วมาจำหน่าย เป็นการหมุนเวียนได้ ประชาชนก็ยังไม่เกิดความมั่นใจ ในการปลูกสร้างสวนป่า ดังกล่าว

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่สำคัญ ที่นำมาใช้ในการบริหารโครงการ ให้ประสบผลสำเร็จ ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ของนโยบายที่ชัดเจน
๒. งบประมาณที่เพียงพอ
๓. บุคลิกของผู้นำองค์กร
๔. การมีส่วนร่วมของประชาชน
๕. การสนับสนุนจากบุคคลภายนอก (บุคคลสำคัญ)

และจากการผลวิจัย ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านเล็กในป่าใหญ่ (ปาร์กน้ำ) เป็นโครงการที่ดี ถ้าสามารถปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง จะช่วยอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในการรักษาป่าไว้ได้ ถ้ารัฐบาลได้ช่วยสนับสนุนโครงการฯ โดยขยายผลไปยังพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมแห่งอื่นด้วยการลงทุนในลักษณะเดียวกันนี้ ก็จะเป็นการช่วยแก้ปัญหาความยากจนของราษฎร สอดคล้องกับนโยบายการกระจายรายได้ และการสร้างงานในชนบท และยังเป็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในการรักษาป่าไว้ได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงบริหาร การศึกษาเรื่องการจัดการและการตลาด เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งทางการบริหาร สำหรับการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ เนื่องจากประชาชนมีทักษะเฉพาะในด้านการสร้างผลผลิต แต่ขาดทักษะในด้านการจัดการและการตลาด จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่คณะทำงานประจำโครงการฯ อยู่ตลอดเวลา ประชาชนไม่สามารถบริหารโครงการฯ ได้โดยคณะกรรมการบ้าน จึงน่าจะต้องมีการฝึกอบรมในเรื่องการบริหารจัดการขั้นพื้นฐาน และการจัดการด้านการตลาด ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการฯ ควบคู่กันไปโดยทำการคัดเลือกประชาชนที่มีความรู้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ขึ้นไป ไปเข้ารับการอบรมและกลับมาเป็นกรรมการบริหารโครงการฯ เพื่อให้โครงการฯ มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นและเป็นการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการฯ มิใช่มีฐานะเป็นเพียงลูกจ้างของโครงการ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ในการบริหารโครงการฯ ควรจะมีการคัดเลือกผู้จัดการโครงการ ที่มีคุณลักษณะ คือ มีความเสียสละ อุทิศตนเพื่องาน มีภาวะผู้นำสูง ซึ่งจะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ได้รับความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ และสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการฯ มีความสามารถในการเจรจาต่อรอง เพื่อให้ได้งบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็นต่อการบริหารโครงการฯ และความเป็นผู้มีความรู้ด้านการบริหารการจัดการ เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการฯ บรรลุวัตถุประสงค์

บทที่ ๓

การดำเนินงานตามโครงการศิลปอาชีพ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ความเป็นมาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการส่งเสริม

ศิลปอาชีพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

โครงการพระราชดำริในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มเกิดขึ้นจากการที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมพสกนิกรในพื้นที่ เมื่อวันที่ ๒ - ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ โดยขบวนรถไฟพระที่นั่งจากสถานีจิตรลดา ไปในพื้นที่ต่างๆ ทุกจังหวัดและต่อมาได้เสด็จเยี่ยมราษฎรที่ประสบอุทกภัยในจังหวัดหนองคาย และได้พระราชทานสิ่งของช่วยเหลือเพื่อบรรเทาทุกข์จำนวนมาก เมื่อเสด็จกลับแล้วทรงปรารภในระหว่างสองพระองค์ว่า “เราจะดมมหาสมุทรให้เต็มได้อย่างไร” เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ทรงเล่าในเวลาต่อมาว่าเป็นสาเหตุที่ทรงริเริ่มโครงการพระราชดำริ สำหรับในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทรงเล่าว่าการที่สร้างพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ขึ้น ก็เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางในการเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนราษฎร โดยจะเริ่มในพื้นที่ห่างไกล ทุรกันดาร และมีอันตรายก่อน เพื่อให้ราษฎรและข้าราชการในพื้นที่นั้นๆ มีขวัญและกำลังใจมากขึ้น

ทรงกล่าวถึงโครงการพระราชดำริกับการพัฒนาประเทศที่มีความเกี่ยวข้องกันนั้น เนื่องจากในระยะเริ่มแรก โครงการพระราชดำริจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ราษฎรมีความอยู่ดีกินดีตลอดมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาหาวิธีการด้วยพระองค์เอง และทรงเห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนร้อยละ ๘๐ เป็นเกษตรกร และส่วนมากเป็นชาวไร่ ชาวนา ที่ยากจน การแก้ไขปัญหาจึงทรงเน้นในสาขาเกษตรกรรม โดยทรงเริ่มศึกษาในเรื่องพืช ทรงทดลองในสวนจิตรลดา ก่อนเป็นอันดับแรก โดยเน้นการทดลองเกี่ยวกับข้าว ถั่ว และการพัฒนาที่ดิน การจัดสรรที่ดินให้ราษฎรทำกิน การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนที่ดิน การถุกนายทุนเอารัดเอาเปรียบ ให้เช่นสัญญาเงินกู้เอาที่ดินค้ำประกัน แล้วหาโอกาสยึดที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ จึงเป็นเหตุให้ราษฎรบุกรุกทำลายป่าเพื่อจับจองที่ดินต่อไปใหม่ นี่แหละจึงเป็นสาเหตุของการบุกรุกทำลายป่าขนาดใหญ่ ทรงรับสั่งว่าถ้าไม่แก้ที่ต้นเหตุเหล่านี้ก่อนแล้ว ต่อให้จัดกำลังอีกเป็นหมื่นเป็นแสนก็รักษาป่าไว้ไม่ได้ จะต้องสร้างจิตสำนึกให้

คนอยู่กับป่า และรักษาป่าไว้ให้ได้ และถ้าจะให้ราษฎรรักษาป่าไว้ได้ก็จะต้องให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดี พอกินพอใช้และรู้จักใช้พื้นที่แต่น้อยให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ไม่ใช่จับจองไว้มากมาย ทำกินไม่หมดปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า ดังนั้น โครงการพระราชดำริของพระองค์ท่าน จึงทรงเน้นในเรื่องการพัฒนาทั้งระบบที่มีความสำคัญต่อปัจจัยของการผลิต คือ น้ำ ที่ดินทำกิน ความรู้ความเข้าใจและการตลาด (กองพลทหารราบที่ ๓, ๒๕๕๖)

ในส่วนของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น พระองค์ได้เคยมีพระราชดำรัสอันเป็นที่มาของมูลนิธิส่งเสริมศิลปอาชีพ ดังนี้

“...ข้าพเจ้าได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำของพระราชทาน ไปช่วยเหลือราษฎร มักจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค แล้วก็รับสั่งกับข้าพเจ้าว่าการช่วยเหลือแบบนี้เป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้า ซึ่งช่วยเขาไม่ได้จริงๆ ไม่เพียงพอ ทรงคิดว่าทำอย่างไรจึงจะช่วยเหลือชาวบ้านเป็นระยะยาว คือ ทำให้เขามีความหวังที่จะอยู่ดีกินดีขึ้น ลูกหลานได้เข้าโรงเรียน ได้เรียนหนังสือ ซึ่งในเรื่องนี้รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมอยู่แล้ว เขาเพิ่มจำนวนโรงเรียนขึ้นอย่างสม่ำเสมอ แต่ชานา ชาวไร่ บอกว่าเขาส่งให้ลูกไปเรียนหนังสือ ไปเข้าโรงเรียนไม่ได้ เพราะต้องอาศัยอยู่เป็นกำลังช่วยกันทำมาหากิน ดังนั้น จะพบเด็กที่อยู่ในวัยเรียน และไม่ได้เรียนหนังสืออีกมาก ส่วนมากก็ได้จบ ป.๔ ซึ่งก็น่าเป็นห่วง ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงเริ่มคิดหาอาชีพเสริมให้แก่ครอบครัวชานา ชาวไร่ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงหาแหล่งน้ำให้การทำไร่ ทำนา ของเขาเป็นผลต่อประเทศชาติ ต่อบ้านเมือง ทรงพระราชดำเนิน ไปดูตามไร่ของเขาต่างๆ ทรงคิดว่านี่เป็นการให้กำลังใจและที่ทรงให้ข้าพเจ้าดูแลพวกครอบครัวก็เลยเป็นที่เกิดของมูลนิธิส่งเสริมศิลปอาชีพ...”

ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้เริ่มมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตั้งแต่เมื่อทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยมีการสู้รบอย่างรุนแรง ทรงพระราชทานพระราชดำริ โครงการป่ารักษน้ำ เพื่อให้มีการเร่งฟื้นฟูสภาพป่า ต่อมาได้ทรงช่วยเหลือราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากสภาพป่าถูกทำลายเมื่อครั้งมีการสู้รบ โดยการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปอาชีพบ้านกุดนาขาม อำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร ขึ้นเป็นแห่งแรก ต่อมาได้มีการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ในทุกพื้นที่ที่ถูกรังการ จึงทรงพระราชทานความช่วยเหลือให้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปอาชีพ และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ อีกหลายพื้นที่ ซึ่งได้ทรงมีพระราชดำริช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศจำนวนมาก ทำให้พสกนิกรมีความเป็นอยู่ของชีวิตที่ดีขึ้น

สถาบันพระมหากษัตริย์ ได้มีบทบาทในการดูแลช่วยเหลือประชาชนมาอย่างต่อเนื่อง โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการสร้างแหล่งน้ำ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเน้นการอนุรักษ์ป่าไม้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์อื่นๆ ก็ทรงดูแลในเรื่องการศึกษา สาธารณสุข รวมถึงเรื่องอื่นๆ ที่ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น โดยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของทุกพระองค์ตามที่ กปร. จัดเก็บข้อมูลไว้ จำนวน ๖๘๕ โครงการ (โครงการฯ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๔๕๕ โครงการ โครงการฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ๑๔๕ โครงการ โครงการฯ ใน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ๗ โครงการ โครงการฯ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๖๕ โครงการ โครงการฯ ในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ๑๑ โครงการ)

โครงการส่งเสริมศิลปาชีพภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

โครงการส่งเสริมศิลปาชีพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีจำนวน ๑๘ แห่ง แบ่งเป็นประเภท ได้ดังนี้

๑. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ

มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรมีอาชีพเสริม ยกกระตือรือร้นรายได้ของราษฎรให้เพิ่มสูงขึ้น สืบทอดประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นลงบนผลิตภัณฑ์ และไม่ละทิ้งถิ่นฐานของตนเอง มีจำนวน ๑๑ แห่ง (๑ ศูนย์ และ ๑๐ โครงการ) ดังนี้

- ๑.๑ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม จังหวัดสกลนคร
- ๑.๒ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านจาร จังหวัดสกลนคร
- ๑.๓ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านดอนคำ-เสนานฤมิตร จังหวัดสกลนคร
- ๑.๔ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดสะกอย จังหวัดสกลนคร
- ๑.๕ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านบ่อเดือนห้า จังหวัดสกลนคร
- ๑.๖ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านทรายทอง จังหวัดสกลนคร
- ๑.๗ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านหาดแพง จังหวัดนครพนม
- ๑.๘ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านसानแ้ว-นาโคกสูง จังหวัดมุกดาหาร
- ๑.๙ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านหนองแคน จังหวัดมุกดาหาร
- ๑.๑๐ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านโชคอำนวย จังหวัดบึงกาฬ
- ๑.๑๑ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านนาตาด-นาโป่ง จังหวัดอุดรธานี
- ๑.๑๒ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกำแมด จังหวัดอุดรธานี
- ๑.๑๓ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านโสกส้มกบ จังหวัดขอนแก่น

๒. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่

มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมส่งเสริมศิลปอาชีพแขนงต่างๆ โดยเฉพาะ การเกษตร “ทฤษฎีใหม่” และศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ปลุกจิตสำนึกให้กับประชาชนให้รู้คุณค่าและมีความรักความหวงแหน ร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากร โดยเฉพาะป่าไม้ ในลักษณะ “คนและป่าอยู่ด้วยกันได้” มีจำนวน ๒ แห่ง ดังนี้

๒.๑ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ผานาง-ผาเก็ง จังหวัดเลย

๒.๒ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่บ้านทันสมัย จังหวัดนครพนม

๓. โครงการป่ารกน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าไม้ที่เสื่อมโทรมบริเวณต้นน้ำลำธาร ให้เป็นแหล่งเก็บกักน้ำของราษฎรในท้องถิ่น เสริมสร้างและปลูกฝังให้ราษฎรเกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้ราษฎรที่ยากจนขาดแคลนที่ดินทำกิน และบุกรุกกระจัดกระจายอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติ ให้ได้มีที่อยู่ มีจำนวน ๑ แห่ง คือ โครงการป่ารกน้ำฯ บ้านป่ารกน้ำ จังหวัดสกลนคร

๔. โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเกิดพระเกียรติ

มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ ส่งเสริมอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด มีจำนวน ๒ แห่ง ดังนี้

๔.๑ โครงการพัฒนาพื้นที่ฯ บ้านคกงิ้ว จังหวัดเลย

๔.๒ โครงการพัฒนาพื้นที่ฯ ผาบ่าว-ผาสาว จังหวัดเลย

การดำเนินงานโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ

๑. ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการฯ

๑.๑ ศูนย์ส่งเสริมศิลปอาชีพบ้านกุดนาขาม

๑.๑.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านกุดนาขาม ตำบลเจริญศิลป์ อำเภोजังหวัด สกลนคร

๑.๑.๒ ประวัติความเป็นมา

เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรบ้านกุดนาขาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีราษฎรยากจนจำนวนมาก แต่ราษฎรมีความรักและสามัคคีกันดี จึงทรงชักชวนให้ราษฎรปลูกต้นไม้รักษาป่า คณะกรรมการหมู่บ้านก็พร้อมใจกันถวายที่ดินสาธารณะของหมู่บ้าน จำนวน ๔๐ ไร่ ๓ งาน ๓๒ ตารางวา สำหรับจัดตั้งโครงการป่ารกน้ำ ราษฎรบ้านกุดนาขาม เสียสละแรงงานด้วยการปลูกต้นไม้โตเร็ว และไม่มีค่า

ชนิดต่างๆ เช่น ไม้ประดู่ ไม้พยุง ไม้ยูคาลิปตัส เป็นต้น และร่วมกันปลูกต้นไม้เสริมที่มีอยู่เดิมแล้วเสร็จภายใน ๑ เดือน

เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๒๖ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมโครงการปาร์กน้ำบ้านกุดนาขามอีกครั้งหนึ่ง ทรงปลูกต้นไม้และทรงชักชวนให้ราษฎรปลูกต้นไม้เพิ่มเติม ทรงมีพระเมตตาให้ราษฎรยากจนขาดแคลนที่ทำกิน จำนวน ๒๑ ครอบครัว คูแตรักษา พระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๑,๕๐๐ บาท เป็นระยะเวลา ๓ ปี ในระหว่างนั้น ได้จัดครูมาช่วยฝึกสอนอาชีพต่างๆ ตามที่ราษฎรถนัด ทรงมีพระราชดำริที่จะให้บ้านกุดนาขามเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง ให้ทุกคนในหมู่บ้านได้มีอาชีพเสริม ภายหลังเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนา จึงทรงมีพระเมตตาให้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพขึ้นที่บ้านกุดนาขาม โดยมีพระราชเสาวนีย์ให้ พันเอก เรวัต บุญทับ (ยศในขณะนั้น) เข้าเฝ้าเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๖ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐานเพื่อรับพระราชทานนโยบายเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงงานเครื่องปั้นดินเผาขึ้นที่บ้านกุดนาขาม ราษฎรทราบว่า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระเมตตาจะจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ ก็พร้อมใจกันน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายที่ดิน จำนวน ๕๐ ไร่ สำหรับเป็นที่ตั้งโรงงาน โดยไม่ขอค่าตอบแทนใดๆ โรงงานเครื่องปั้นดินเผา จึงได้เริ่มลงมือก่อสร้าง ตั้งแต่วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๖ เป็นต้นมา

ชาวบ้านกุดนาขามมีความสนใจที่จะสมัครเข้ารับการอบรมวิชาชีพต่างๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะในเรื่องเครื่องปั้นดินเผา โดยมีคณาจารย์จากกรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการผสมสี การเขียนลาย การทำน้ำยาเคลือบ เป็นครั้งคราวจนถึงปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพหลายครั้ง ในการเสด็จพระราชดำเนินแต่ละครั้ง ได้พระราชทานคำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพอย่างมากมาย อีกทั้งยังทรงนำเอาผลงานผลิตภัณฑ์ของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ ไปแสดงให้เห็นว่าโลกได้รู้ถึงความสามารถและคุณค่าในด้านการฝีมือของชาวไทยในชนบท จนทำให้ผลงานผลิตภัณฑ์ของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ซึ่งนับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ชาวบ้านกุดนาขาม อย่างล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้

๑.๑.๓ วัตถุประสงค์

๑.๑.๓.๑ ส่งเสริมให้ราษฎรมีอาชีพเสริมภายหลังเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนา ไม่ละทิ้งถิ่นฐานตนเองเข้าไปรับจ้างตามเมืองใหญ่ๆ หรือในกรุงเทพฯ

๑.๑.๓.๒ เพื่อให้ราษฎรมีความรู้ความสามารถในอาชีพที่ตนถนัด และนำวิชาชีพนั้นไปประกอบอาชีพ เป็นการยกระดับรายได้ของราษฎรให้เพิ่มสูงขึ้น สามารถช่วยเหลือตนเองได้

๑.๑.๓.๓ เพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อม และให้ราษฎรมีส่วนช่วยกันรักษา สภาพป่าให้คงอยู่ตลอดไป

๑.๑.๓.๔ สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นลงบนผลิตภัณฑ์ เพื่อ ถ่ายทอดให้กับอนุชนรุ่นหลัง รวมทั้งประชาชนทั่วไปได้ศึกษาถ่ายทอดต่อไป

๑.๑.๓.๕ เพื่อให้เป็นหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น เป็นตัวอย่างการพัฒนาหมู่บ้าน อื่นๆ

๑.๑.๓.๖ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น

๑.๒ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านजार

๑.๒.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านजार หมู่ ๕ ตำบลม่วง อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร

๑.๒.๒ ประวัติความเป็นมา

เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๖ ชาวบ้านजार ได้ทราบข่าวสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งโครงการปาร์กน้ำขึ้นในพื้นที่ อำเภอส่องดาว และ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร จึงเกิดความสนใจและได้จัดกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน ไปทัศนศึกษาโครงการปาร์กน้ำคำจวง อำเภอส่องดาว และไปเยี่ยมชมบ้านปาร์กน้ำหนองไผ่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เมื่อกลับมาถึงบ้านजारแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้ประชุมหารือกันจะบริจาคที่ดิน สาธารณะของหมู่บ้าน บริเวณหาดทรายงาม ประมาณ ๒๐๐ ไร่ ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร จัดทำเป็นโครงการปาร์กน้ำถวายแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อเป็นการ แสดงออกถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงมีความห่วงใยพสกนิกรของพระองค์ และทรงเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร พระราชทานความร่มเย็นแก่ปวงชนชาวไทยทั้งแผ่นดินอยู่ตลอดเวลา

เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๖ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรชาวบ้านजार ทรงทราบถึงความสามัคคีพร้อมเพรียง และความเสียสละของราษฎรบ้านजार ที่จะปลูกป่าถวาย จึงทรงรับราษฎรบ้านजार เข้าเป็นสมาชิก โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ จำนวน ๒๐ คน ราษฎรบ้านजार มีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอย่างหาที่สุคติมิได้ จึงเกิดกำลังใจร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน และจัดตั้งกลุ่มอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้าไหม เพื่อสนองพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน

เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๗ พันเอก เรวัต บุญทับ (ยศในขณะ นั้น) ได้รับพระราชเสาวนีย์ให้ไปติดตามให้ความช่วยเหลือราษฎรที่เป็นสมาชิกโครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านजार ด้วยการจัดหาครุสอนทอผ้ามาสอนย้อมสี และสอนทอผ้ามัดหมี่ ให้แก่สมาชิก พร้อมทั้งได้ ไปตรวจเยี่ยมโครงการปาร์กน้ำ ราษฎรบ้านजार ได้ร้องขอความช่วยเหลือให้ทางราชการจัดสร้างอ่างเก็บน้ำ เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคในหมู่บ้าน รวมทั้งขอให้ช่วยจัดหาแหล่งน้ำ

เพื่อการเกษตรให้พอเพียงด้วย พันเอก เรวัต บุญทับ จึงได้ขอพระบรมราชานุญาตนำคณะกรรมการหมู่บ้านจารเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ บริเวณเรือนคำหอม พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมชลประทานดำเนินการสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นที่ห้วยวังแคน ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในขั้นต้น ในเวลาเดียวกันสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ราษฎรบ้านจาร อีก ๔๐ ครอบครัวเข้าเฝ้าฯ และทรงรับไว้เป็นสมาชิกโครงการส่งเสริมศิลปาชีพ

เมื่อราษฎรบ้านจารกลับแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริว่าหมู่บ้านที่ใกล้เคียงกับบ้านจารในอำเภอบ้านม่วง ได้พากันตัดไม้ทำฟืนต้มเกลือกันเป็นจำนวนมาก ทรงเป็นห่วงว่าไม้จะหมดป่า ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ พันเอก เรวัต บุญทับ หาทางช่วยเหลือฝึกออาชีพแก่ราษฎร เพื่อให้ราษฎรหันเหความสนใจจากอาชีพต้มเกลือ มาฝึกออาชีพอื่นๆ ซึ่งอาจจะช่วยให้ราษฎรมีรายได้ดีกว่าและลดอาชีพการตัดไม้ต้มเกลือให้น้อยลงบ้าง

เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๘ เวลา ๑๔๐๐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรบ้านจาร เป็นครั้งที่ ๒ เสด็จทอดพระเนตรภายในหมู่บ้านจาร สวนปาร์กน้ำ อ่างเก็บน้ำห้วยวังแคน สวนสมุนไพร และแปลงปลูกพืชสวนครัวทำยอ่างเก็บน้ำห้วยวังแคน ก่อนเสด็จพระราชดำเนินกลับ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ พันเอก เรวัต บุญทับ นำคณะกรรมการหมู่บ้านเข้าเฝ้าอีกวาระหนึ่ง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านจาร ทรงมีพระราชประสงค์อยากให้มีการฝึกอชีพเพิ่มเติมให้แก่ราษฎรหลายอย่าง พร้อมทั้งได้ทรงมีพระเมตตาพระราชทานเงิน จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) เพื่อใช้เป็นทุนเริ่มแรกสำหรับโครงการฝึกอชีพให้กับราษฎร เพื่อให้ราษฎรบ้านจารไม่ต้องมีอาชีพต้มเกลือก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

เมื่อเดือน เมษายน พ.ศ.๒๕๒๘ พันเอก เรวัต บุญทับ ได้จัดเจ้าหน้าที่จากกรมทหารราบที่ ๒๑ เข้ามาทำการสำรวจพื้นที่และประชุมราษฎร เพื่อขอทราบความคิดเห็นว่าราษฎรมีความถนัดที่จะฝึกอชีพอะไร เพื่อจัดแบ่งกลุ่มอาชีพตามความต้องการของราษฎรและในขณะเดียวกันก็ได้ขอความร่วมมือกับราษฎรที่มีฝีมือในการช่างมาร่วมกับทหารทำการสร้างอาคารฝึกงานต่างๆ เช่น อาคารฝึกตัดเย็บเสื้อผ้า ทอผ้าไหม ทอผ้าด้วยกี่กระตุก อาคารช่างปูน ช่างไม้ ช่างตีเหล็ก และอาคารแสดงผลภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งราษฎรบ้านจาร ก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สามารถสร้างอาคารต่างๆ เสร็จภายในเวลา ๓ เดือน โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านจาร ตำบลบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร จึงได้เกิดขึ้นโดยพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๘ เป็นต้นมา

๑.๒.๓ วัตถุประสงค์

๑.๒.๓.๑ ส่งเสริมให้ราษฎรมีอาชีพเสริมภายหลังเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนา ไม่ละทิ้งถิ่นฐานตนเอง เข้าไปรับจ้างตามเมืองใหญ่ๆ หรือในกรุงเทพฯ

๑.๒.๓.๒ เพื่อให้ราษฎรมีความรู้ความสามารถในอาชีพที่ตนถนัด และนำวิชาชีพนั้นไปประกอบอาชีพ เป็นการยกระดับรายได้ของราษฎรให้เพิ่มสูงขึ้น สามารถช่วยเหลือตนเองได้

๑.๒.๓.๓ เพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อม และให้ราษฎรมีส่วนช่วยกันรักษา สภาพป่าให้คงอยู่ตลอดไป

๑.๒.๓.๔ สืบทอดประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นลงบนผลิตภัณฑ์ เพื่อถ่ายทอดให้กับอนุชนรุ่นหลัง รวมทั้งประชาชนทั่วไปได้ศึกษาถ่ายทอดต่อไป

๑.๒.๓.๕ เพื่อให้เป็นหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น เป็นตัวอย่างการพัฒนาหมู่บ้าน อื่นๆ

๑.๒.๓.๖ เพื่อให้ราษฎรนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

๑.๓ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านดอนคำ-เสนาณุมิตร

๑.๓.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านหนองพอกใหญ่ ตำบลนาแต่ อำเภอดงตาล จังหวัด สกลนคร

๑.๓.๒ ประวัติความเป็นมา

หมู่บ้านดอนคำ ตำบลนาแต่ อำเภอดงตาล จังหวัดสกลนคร เป็นหมู่บ้าน เก่าแก่ เริ่มก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๗ โดยอพยพมาจากบ้านตาลเดี่ยว อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดหนองคาย ความเป็นอยู่แบบไทยโบราณ ในการก่อตั้งครั้งแรกมีเพียง ๕ ครอบครัว ขึ้นการปกครองกับบ้านนาแต่ ตำบลนาแต่ อำเภอดงตาล จังหวัดสกลนคร ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๖๕ จึงได้แยกการปกครองจากบ้านนาแต่ และตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านดอนคำ” เนื่องจากมีที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ดอนและมีลำน้ำห้วยคำ ไหลผ่าน ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเพาะปลูก ทำนา ทำไร่ และประมง โดยอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล ประกอบกับมีพื้นที่ทำกินจำนวนจำกัดและพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินทราย ทำให้การกักเก็บน้ำไม่ดี รายได้ประชากรก็ไม่แน่นอน เฉลี่ยประมาณ ๒,๑๐๐ บาท/ครอบครัว/ปี ดังนั้นหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้ว ราษฎรบางส่วนต้องเดินทางจากหมู่บ้านไปประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปยังพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะใน กรุงเทพฯ อันก่อให้เกิดปัญหาสังคมในปัจจุบัน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงทราบถึงความเดือดร้อนของราษฎรดังกล่าว จึงได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรด้วยพระองค์เอง เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๓๕ หลังจากที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรที่ยากจนเข้าเฝ้าที่ละครอบครัวแล้ว พระองค์ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ความช่วยเหลือแก่ราษฎร โดยให้จัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหมขึ้นที่บ้านดอนคำ ซึ่ง

พระองค์ได้ทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน ๓๐,๐๐๐ บาท สำหรับก่อสร้างศาลาศิลปอาชีพ เพื่อใช้ฝึกอบรมการทอผ้าแก่ราษฎรบ้านคอนคำ และหมู่บ้านใกล้เคียงที่ยากจน ซึ่งในการฝึกอบรมก็ทรงพระราชทานก็ทอผ้าเพิ่ม และเส้นไหมมาให้ จึงถือว่าได้เริ่มก่อตั้งโครงการฯ บ้านคอนคำขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่มีต่อพสกนิกรของพระองค์ กองทัพอากาศที่ ๒ ร่วมกับอำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕ ต่อมาเมื่อเดือน พฤศจิกายน ๒๕๓๖ หลวงปู่ปิยะ พรหมสโร เจ้าอาวาสวัดเสนานฤมิตร ได้ถวายพื้นที่ จำนวน ๕๒ ไร่ ๒ งาน ๓ ตารางวา ก่อสร้างอาคารฝึกงานขนาด ๑๐๘ x ๑๕ เมตร แต่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อก่อตั้งโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ ซึ่งพระองค์ทรงมีพระเมตตารับไว้และเสด็จฯ เปิดป้ายโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ วัดเสนานฤมิตร เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๓๖ เป็นการเสด็จฯ ทรงงาน ณ ที่โครงการฯ เป็นครั้งแรก

๑.๓.๓ วัตถุประสงค์

๑.๓.๓.๑ เพื่อถ่ายทอดถึงความห่วงใยของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้กับราษฎรและสมาชิกโครงการฯ ให้รู้สึกรับซึ่งในพระมหากรุณาธิคุณ เกิดจิตสำนึกในการพัฒนาฝีมือสมาชิกและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์

๑.๓.๓.๒ เพื่อให้ราษฎร ได้มีอาชีพเสริม มีรายได้เป็นหลักแหล่ง และไม่อพยพไปทำงานต่างถิ่น

๑.๓.๓.๓ เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และของประเทศชาติให้มีความยั่งยืนสืบไป

๑.๓.๓.๔ เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ตลอดจนสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นให้ดำรงไว้

๑.๓.๓.๕ เพื่อเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป และสามารถเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้นได้

๑.๔ โครงการส่งเสริมศิลปอาชีพบ้านกุดสะกอย

๑.๔.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านกุดสะกอย หมู่ที่ ๗ ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

๑.๔.๒ ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมได้มีราษฎรอพยพครอบครัวมาอยู่ตามหัวไร่ปลายนา โดยมี นาย พา ฮาดกะดี และนาย ตา อุดาโห มาอยู่เป็นพวกแรก และเริ่มตั้งหมู่บ้านขึ้นมาเมื่อประมาณ พ.ศ.

๒๕๕๐ ต่อมาเมื่อผู้อพยพมาอาศัยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากทำให้ชุมชนขยายตัวหนาแน่น ทางราชการจึงได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๕

บ้านกุดสะกอย ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือ การทำนา และทำไร่ อาชีพรอง คือการรับจ้างทั่วไป เศรษฐกิจโดยรวมราษฎรส่วนใหญ่มีฐานะความเป็นอยู่ยากจน ต้องประสบกับปัญหาต่างๆ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ผลผลิตตกต่ำ ราษฎรว่างงาน ฯลฯ จนทำให้บางครอบครัวละทิ้งถิ่นฐาน อพยพครอบครัวไปขายแรงงานในต่างจังหวัด โดยเฉพาะตามเมืองใหญ่ๆ ครั้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖ กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ของประชาชน เพื่อมุ่งเน้นยกระดับรายได้ของครอบครัวที่มีรายได้น้อย ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ด้วยการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น พร้อมกับพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ หมู่บ้านกุดสะกอย ได้ถูกกำหนดเป็นหมู่บ้านเป้าหมายในโครงการฯ ตามแนวอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

เมื่อ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๘ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณและพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราษฎรผู้มีฐานะยากจน ทั้งชาวบ้านกุดสะกอย และหมู่บ้านใกล้เคียงที่มีโอกาสเข้าเฝ้ารับเสด็จฯ เป็นจำนวนมากในวันนั้น และทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายได้หาทางช่วยเหลือราษฎรผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านกุดสะกอย และหมู่บ้านใกล้เคียงอย่างต่อเนื่อง ได้พระราชทานแนวพระราชเสาวนีย์ในเบื้องต้น ให้อำเภอและจังหวัด มีการฝึกอบรมการทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย การตัดเย็บเสื้อผ้า ให้กลุ่มสตรีผู้มีความสนใจเป็นอาชีพเสริม เพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้กับราษฎร (มีฐานะยากจน และได้พระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน ๒๐๕,๑๔๐.- บาท เพื่อใช้ในการฝึกอบรม มีผู้สนใจและเข้ารับการฝึกอบรมทั้งสิ้น ๓๐ คน ครูพี่เลี้ยง จำนวน ๖ คน ได้เปิดการฝึกอบรมเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ โดยนายเกียรติพันธ์ น้อยมณี ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร เป็นประธานในพิธีเปิดการฝึกอบรม ใช้เวลาในการฝึกอบรม ๔๐ วัน)

นอกจากจัดให้มีการฝึกอบรมการทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ตามแนวพระราชเสาวนีย์ดังกล่าวแล้ว พระองค์ยังทรงให้จัดตั้งโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับราษฎรและมีรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลัก รวมทั้งสร้างโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพขึ้นที่บ้านกุดสะกอย หมู่ ๗ ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

๑.๔.๓ วัตถุประสงค์

- ๑.๔.๓.๑ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของสมาชิกโครงการฯ ให้ดีขึ้น
- ๑.๔.๓.๒ เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิก
- ๑.๔.๓.๓ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับราษฎรในพื้นที่
- ๑.๔.๓.๔ สร้างความรักสามัคคีให้กับราษฎรในพื้นที่
- ๑.๔.๓.๕ ให้ราษฎรตระหนักถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

๑.๕ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านบ่อเดือนห้า

๑.๕.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านบ่อเดือนห้า หมู่ที่ ๑๐ ตำบลโคกภู อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร

๑.๕.๒ ประวัติความเป็นมา

ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีกระแสพระราชดำริต่อ พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารบกขณะนั้น เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๐ ถึงความห่วงใย พสกนิกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ประสบกับสภาวะปัญหาภัยแล้งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคแก่ ประชาชน รวมทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนในขั้นต้น ต่อมาทางกองทัพบก ร่วมกับ หน่วยงานของรัฐและเอกชน จัดทำแผนงานหลัก เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือในระยะยาวขึ้น เรียกแผนงานนี้ว่า “โครงการน้ำพระทัยจากในหลวง” ตามพระราชดำริ หรือเรียกทั่วไปว่า “โครงการอีสานเขียว” เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๓๐ โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำและการพัฒนาด้านป่าไม้ ให้เอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์ดินและสภาพ สิ่งแวดล้อมให้คืนกลับสู่สภาพความอุดมสมบูรณ์แก่ภูมิภาคนี้จากปัญหาการบุกรุกแผ้วถางที่ทำกินในเขต อุทยานแห่งชาติ และป่าสงวนแห่งชาติ ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร เป็นไปอย่างกว้างขวาง

ครั้นเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จมาเยี่ยมราษฎรบ้าน บ่อเดือนห้า เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๕ นั้น ราษฎรได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานความช่วยเหลือในเรื่อง ที่ดินทำกิน พระองค์ทรงมีพระเมตตาฯ สั่งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบหาทางช่วยเหลือแก่ราษฎรเหล่านั้น จึง เกิดมีโครงการจัดหมู่บ้านป่าไม้ดงชมพูวน – ดงกระเฉด ขึ้นเพื่อรองรับราษฎรที่จะอพยพออกจากอุทยาน แห่งชาติภูพาน แต่พื้นที่ของโครงการฯ มิใช่เพียงพอที่จะรองรับราษฎรจากเขตอุทยานแห่งชาติ ภูพานได้หมด ทางราชการจึงได้ตั้งโครงการ “หมู่บ้านป่าไม้บ้านบ่อเดือนห้า” ขึ้นในเขตท้องที่ อำเภอ กุดบาก จังหวัดสกลนคร ซึ่งในปัจจุบัน บ้านบ่อเดือนห้า ได้ขยายเป็นชุมชนและได้แยกการปกครองท้องถิ่น ออกจาก อำเภอกุดบาก ยกฐานะขึ้นเป็น กิ่งอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร ตั้งแต่ ๑ เมษายน ๒๕๓๗

ในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน มาเยี่ยมราษฎรที่ยากจนที่บ้านบ่อเดือนห้า เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๓๕ และพระราชทานความช่วยเหลือ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนในเรื่องที่ดินทำกิน โดยให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการจัดการ ช่วยเหลือต่อไป พร้อมทั้งได้รับราษฎรส่วนหนึ่งที่มีฝีมือในการทอผ้าไหม ไว้เป็นสมาชิกในโครงการ ศิลปาชีพ เพื่อให้ราษฎรได้มีอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง นอกจากนั้นยังทรงมีพระราช เสาวนีย์ ให้ส่งเสริมการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การเพาะเลี้ยงเห็ด หน่วยราชการที่รับผิดชอบ ได้น้อมรับพระ ราชเสาวนีย์นำไปปฏิบัติและ ชุดปฏิบัติการ โครงการฯ ได้ประสานงานกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อ สนองตามพระราชเสาวนีย์ โดยก่อสร้างโรงฝึกอาชีพให้กับสมาชิก ๒ โรง และ โรงเลี้ยงไหมภายใน โครงการฯ บ้านบ่อเดือนห้า จึงเป็นที่ตั้งของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ครั้งเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมราษฎรและสมาชิกอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทรงติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานของสมาชิกตามพระราชเสาวนีย์ พระองค์ทรงมีพระเมตตาพระราชทานความช่วยเหลือให้ ชุคปฏิบัติการ โครงการฯ โดยจัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพเพิ่มเติม อาทิเช่น การจักสานไม้ไผ่ การตีเหล็ก การทำไม้กวาดดอกหญ้า และการตัดเย็บเสื้อผ้า เจ้าหน้าที่ชุคปฏิบัติการ โครงการฯ จึงได้จัดหาสมาชิกเพิ่มเติม เพื่อจัดการฝึกอบรมให้เป็นไปตามพระราชเสาวนีย์ ผลการดำเนินงานทำให้สมาชิกโครงการฯ มีรายได้เพิ่มและมีคุณภาพชีวิตภายในครอบครัวดีขึ้นกว่าเดิม

๑.๕.๓ วัตถุประสงค์

- ๑.๕.๓.๑ เพื่อให้ประชาชนมีอาชีพเสริมหลังจากการทำนา
- ๑.๕.๓.๒ เพื่อให้ประชาชนรักถิ่นฐาน ไม่ย้ายถิ่นไปทำงานในเมือง
- ๑.๕.๓.๓ เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกันบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง
- ๑.๕.๓.๔ เพื่อสร้างมาตรฐานการผลิตให้สามารถแข่งขันระดับสากลได้

๑.๖ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านทรายทอง

๑.๖.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านทรายทอง หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปทุมวาปี อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร

๑.๖.๒ ประวัติความเป็นมา

เดิมราษฎรบ้านทรายทอง อยู่ร่วมกันกับบ้านปทุมวาปี ต่อมาการทำมาหากินไม่สะดวกเพราะราษฎรส่วนใหญ่ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง ในปี พ.ศ.๒๕๐๘ จึงได้อพยพมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน ซึ่งห่างจากอำเภอส่องดาวประมาณ ๗ กิโลเมตร แต่ราษฎรมีรายได้จากการรับจ้างทั่วไปและขนทรายขึ้นไปขายให้กับพระอาจารย์วัน อุตตโม ในราคาปี๊บละ ๑ บาท เพื่อก่อสร้างวัดอภัยดำรงธรรม และมีรายได้จากการหาของป่าขาย พระอาจารย์วัน อุตตโม ยังได้ตั้งชื่อบ้านให้เป็นสิริมงคลว่า “บ้านทรายทอง” นอกจากนั้นพระอาจารย์วัน อุตตโม ยังได้จัดระบบประปาจากภูเขาเหล็กต่อท่อมายังหมู่บ้าน เพื่อให้ราษฎรมีน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคตลอดปี มีราษฎรอพยพมาอาศัยเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อยๆ จนปัจจุบันมีราษฎรทั้งหมด ๑๐๓ ครอบครัว มีประชากรทั้งหมด ๕๒๔ คน ชาย ๒๕๕ หญิง ๒๖๕ สภาพทั่วไปของราษฎรยังขาดแคลนที่ทำมาหากินเป็นของตนเอง

ปี พ.ศ.๒๕๒๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงห่วงใยราษฎรบ้านทรายทอง ที่ขาดแคลนที่พึ่ง เมื่อสิ้นอาจารย์วัน อุตตโม ทรงมีเมตตารับราษฎรบ้านทรายทอง เข้าเป็นสมาชิกโครงการส่งเสริมศิลปาชีพ เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยี่ยมราษฎรบ้านทรายทอง มีพระราชเสาวนีย์ ให้เริ่มโครงการปาร์กน้ำขึ้นที่บ้านทรายทอง เป็นแหล่งที่ ๓ โดยมุ่งหวังที่จะอนุรักษ์สภาพแวดล้อมรอบๆ หมู่บ้าน ทรงชักชวนให้ราษฎรปลูกป่า จำนวน ๕๐ ไร่ ปลูก

ต้นไม้ จำนวน ๒๔,๐๐๐ ต้น ต้นไม้ที่ปลูก ได้แก่ ไม้แดง ไม้นนทรี ไม้จืดเหล็ก ไม้ยูคาลิปตัส กระถินยักษ์ เป็นต้น ทรงคัดเลือกมาดูแลปลูกป่า จำนวน ๓๓ ครอบครั้ว และพระราชทานเงินเดือนให้ครอบครัวละ ๑,๕๐๐ บาท เป็นเวลา ๓ ปี ต่อจากนั้นทรงส่งเสริมอาชีพการทอผ้าไหม ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เลี้ยงไก่ และพระราชทานธนาคารข้าวประจำหมู่บ้าน เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๒ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระบรมราชานุญาต ให้โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ จัดซื้อที่ดินเพิ่มเติมขึ้น ๓๐ ไร่ เพื่อพระราชทานแก่ราษฎรบ้านทรายทอง ไว้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ – ๒๕๓๕ แม่ทัพภาคที่ ๒ ได้เห็นความจำเป็นที่จะแบ่งเบาภาระของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงกรุณาให้การสนับสนุนงบประมาณจาก ศสร.ทก.๒ เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาและยกระดับรายได้ให้ราษฎรบ้านทรายทอง

๑.๖.๓ วัตถุประสงค์

๑.๖.๓.๑ ส่งเสริมให้ราษฎรมีอาชีพเสริมภายหลังเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนา ไม้ละทิ้งถิ่นฐานตนเองไปรับจ้างต่างถิ่น

๑.๖.๓.๒ เพื่อให้ราษฎรมีความรู้ความสามารถในอาชีพที่ตนถนัด และนำวิชาชีพนั้นไปประกอบอาชีพ เป็นการยกระดับรายได้ของราษฎรให้เพิ่มสูงขึ้น สามารถช่วยเหลือตนเองได้

๑.๖.๓.๓ เพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อม และให้ราษฎรมีส่วนช่วยกันรักษาสภาพป่าให้คงอยู่ตลอดไป

๑.๖.๓.๔ สืบทอดประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นลงบนผลิตภัณฑ์ เพื่อถ่ายทอดให้กับอนุชนรุ่นหลัง รวมทั้งประชาชนทั่วไปได้ศึกษาถ่ายทอดต่อไป

๑.๖.๓.๕ เพื่อให้เป็นหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น เป็นตัวอย่างการพัฒนาหมู่บ้านอื่นๆ

๑.๖.๓.๖ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น

๑.๗ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านหาดแพง

๑.๗.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านหาดแพง ตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

๑.๗.๒ ประวัติความเป็นมา

เนื่องด้วย เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๓ ได้เกิดอุทกภัยขึ้นในพื้นที่จังหวัดนครพนม สร้างความเดือดร้อนแก่ราษฎรโดยทั่วไป สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมราษฎรบ้านหาดแพง ตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ซึ่งประสบอุทกภัย เมื่อ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ และทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพเพื่อฝึกอบรมการทอผ้าไหม และอาชีพอื่นๆ ให้กับราษฎรให้มีรายได้เสริมหลังฤดูทำนา

ครั้งต่อมาเมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งมาปฏิบัติพระราชกรณียกิจและทรงเยี่ยมราษฎร ณ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านหาดแพง ตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง เพื่อประกอบพระราชกรณียกิจ และทรงเยี่ยมราษฎรหมู่บ้านประสบอุทกภัยน้ำท่วมบ้านแค ตำบลสามผง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดหาพื้นที่ก่อสร้างโรงฝึกศิลปาชีพ เพื่อใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรมการทอผ้าไหม และอาชีพอื่นๆ ให้กับราษฎร ให้มีรายได้เสริมหลังฤดูทำนา

๑.๗.๓ วัตถุประสงค์

๑.๗.๓.๑ เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง

๑.๗.๓.๒ เป็นศูนย์ฝึกอบรมส่งเสริมศิลปาชีพแขนงต่างๆ โดยเฉพาะการเกษตรทฤษฎีใหม่ และศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

๑.๗.๓.๓ พัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรให้ดีขึ้น มีความรู้รักสามัคคี ผูกพันไม่ละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด

๑.๗.๓.๔ เป็นศูนย์ประสานความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน พัฒนาอาชีพให้แก่ราษฎร

๑.๘ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านสถานแ้ว – นาโคกสูง

๑.๘.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านนาโคกสูง หมู่ที่ ๓ ตำบลกกตูม อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

๑.๘.๒ ประวัติความเป็นมา

เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงทราบถึงความยากจน มีรายได้น้อยของราษฎรในกลุ่มหมู่บ้านสถานแ้ว บ้านนาโคกสูง บ้านคำฝักกูด ตำบลกกตูม อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร จึงได้เสด็จฯ มาทรงเยี่ยมราษฎรด้วยพระองค์เอง เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๓๕ เสด็จโดย ฮ.พระที่นั่ง ลงที่สนาม ฮ.ชั่วคราว โรงเรียนบ้านสถานแ้ว และเสด็จฯ ไปทรงงานที่สำนักสงฆ์ภูผาผึ้ง ทรงใช้เป็นที่ประทับทรงงานชั่วคราว ได้ทรงพระราชทานทรัพย์เป็นทุนในการส่งเสริมอาชีพการทอผ้าไหม ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน และทรงรับราษฎรที่เจ็บป่วยไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ พร้อมทั้งทรงพระราชทานถุงของขวัญให้แก่ผู้สูงอายุในหมู่บ้านสถานแ้ว และหมู่บ้านใกล้เคียงอย่างทั่วถึง

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ กองทัพอากาศที่ ๒ ร่วมกับอำเภอดงหลวง และจังหวัดมุกดาหาร ได้จัดตั้งโครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านสวนแวง – นาโคกสูง ขึ้น เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ ๕ รอบ ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕ โดยการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ทหารพราน อาสาสมัคร และพลเรือน

๑.๘.๓ วัตถุประสงค์

๑.๘.๓.๑ เพื่อถ่ายทอดถึงความห่วงใยของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้กับราษฎรและสมาชิกศูนย์/โครงการฯ ให้รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ เกิดจิตสำนึกในการพัฒนาฝีมือสมาชิกและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์

๑.๘.๓.๒ เพื่อให้ราษฎรได้มีอาชีพเสริม มีรายได้เป็นหลักแหล่ง และไม่อพยพไปทำงานต่างถิ่น

๑.๘.๓.๓ เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และของประเทศชาติ ให้มีความยั่งยืนสืบไป

๑.๘.๓.๔ เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ตลอดจนสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นให้ดำรงไว้

๑.๘.๓.๕ เพื่อเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป และสามารถเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้นได้

๑.๘.๓.๖ เพื่อยกระดับฝีมือของสมาชิก โครงการส่งเสริมศิลปาชีพให้สูงขึ้น

๑.๘ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านหนองแคน

๑.๘.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านหนองแคน ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

๑.๘.๒ ประวัติความเป็นมา

สืบเนื่องจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จปฏิบัติพระราชกรณียกิจ เยี่ยมราษฎร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นดินแดนที่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ได้เข้ามาปลุกกระดมมวลชน และมีอิทธิพลในพื้นที่เป็นอย่างมาก พระองค์ตระหนักถึงความยากไร้ทางวัตถุและขาดการศึกษาเป็นตัวนำสำคัญอันเป็นส่วนนำพาราษฎรเข้าไปสู่การครอบงำของพรรคคอมมิวนิสต์ได้ง่ายขึ้น พระองค์ท่านทรงได้หาหนทางแก้ไขปัญหานี้ในระยะยาว คือ การให้ปัญญากับราษฎรในพื้นที่เป็นหลัก ดังนั้น ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ จึงได้พระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน ๘๒,๐๖๓ บาท เพื่อเป็นทุนการก่อสร้างอาคารเรียนแบบถาวร ขนาด ๕ ห้องเรียน บนเนื้อที่ ๘ ไร่ ๒ งาน ๒๗ ตารางวา โดยได้รับบริจาคที่ดินจากราษฎร บ้านหนองแคนฯ

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๑๖ ได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียน โดยมี พันเอก อาทิตย์ กำลิ่งเอก ผบ.ผส.๒๓ เป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง ร้อยโท ทวี อุโฆษ ไตรภพ ผบ.ร้อยช่างสนามที่ ๒๓ เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง เจ้าหน้าที่ก่อสร้างได้แก่ ทหาร และราษฎรบ้านหนองแคน ได้ร่วมกันก่อสร้างจนแล้วเสร็จเมื่อ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๖

ครั้นเมื่อ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารเรียน และได้พระราชทานนามว่า “โรงเรียนร่มเกล้า” ซึ่งเป็น โรงเรียนพระราชทานแห่งแรกของประเทศขึ้น ณ บ้านหนองแคน ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จแปรพระราชฐานมาประทับแรมที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ พลโท สนั่น มะเร็งสิทธิ์ แม่ทัพภาคที่ ๒ (ในขณะนั้น) ได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ที่บ้านหนองแคน เพื่อช่วยเหลือราษฎรที่ยากจน บ้านหนองแคน และบ้านใกล้เคียง ซึ่งในอดีตได้ให้ความร่วมมือกับทางราชการในการรักษาความมั่นคงของประเทศ และเป็นเพียงหมู่บ้านเดียวในเขตอำเภอดงหลวงฯ ที่ไม่ยอมหลงผิดเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ จากการกราบบังคมทูลเชิญของ พลโท สนั่น มะเร็งสิทธิ์ แม่ทัพภาคที่ ๒ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ได้เสด็จพระราชดำเนินปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่บ้านหนองแคน เมื่อ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เพื่อทรงเยี่ยมราษฎรบ้านหนองแคน และหมู่บ้านใกล้เคียงจากการเสด็จในครั้งนี้พระองค์ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ ให้กับราษฎรและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กอปรทั้งเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้คงอยู่สืบไป โดยจัดตั้งเป็นศูนย์ศิลปาชีพขึ้นใช้พื้นที่ชุดควบคุม กรมทหารพรานที่ ๒๑ ส่วนแยก เป็นที่ตั้งศูนย์ และจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ขึ้น ดังนี้ กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มแกะสลัก กลุ่มจักสาน และกลุ่มเลี้ยงเป็ด

๑.๘.๓ วัตถุประสงค์

- ๑.๘.๓.๑ เพื่อให้ความช่วยเหลือราษฎรให้มีรายได้เสริม หลังฤดูทำนา
- ๑.๘.๓.๒ เพื่อให้ราษฎรมีความผูกพันรักถิ่นฐานของตนและรู้จักอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
- ๑.๘.๓.๓ เพื่อให้ราษฎรช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้

๑.๑๐ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านโชคอำนวย

- ๑.๑๐.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านโชคอำนวย หมู่ที่ ๑๐ ถนนบึงกาฬ - อำเภอบ้านแพง ตำบลท่าดอกคำ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ
- ๑.๑๐.๒ ประวัติความเป็นมา

ปี ๒๕๓๘ ได้เกิดอุทกภัยในพื้นที่ของจังหวัดหนองคาย สร้างความเดือดร้อนแก่ราษฎรโดยทั่วไป เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรที่ประสบอุทกภัยที่บ้านหนองสูง บ้านฝอยลม และบ้านโชคอำนวย ตำบลท่าดอกคำ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย จึงได้พระราชทานความช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่ราษฎร ทรงรับราษฎรเข้าเป็นสมาชิกทอผ้าและทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพขึ้น เพื่อให้ราษฎรมีรายได้เสริมหลังจากฤดูทำนา ให้ราษฎรมีความผูกพันรักถิ่นฐานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นฐาน ไม่อพยพไปทำงานต่างถิ่น และช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ ทางอำเภอบึงโขงหลง ได้น้อมเกล้าฯ รับสนองพระราชเสาวนีย์ จัดการฝึกอบรมการทอผ้าขึ้น ตั้งแต่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ ถึง ๑๖ มกราคม ๒๕๓๙ มีผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวน ๖๐ คน และราษฎรบ้านโชคอำนวย ได้ทอเสื้อผ้า ถวายที่ดินจำนวน ๒๘ ไร่ ๓ งาน ๘๐ ตารางวา เพื่อจัดตั้งโครงการฯ บ้านโชคอำนวย แห่งนี้ขึ้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยี่ยมโครงการฯ บ้านโชคอำนวยครั้งหลังสุดเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๓

๑.๑๐.๓ วัตถุประสงค์

๑.๑๐.๓.๑ เพื่อให้ความช่วยเหลือราษฎรให้มีรายได้เสริม หลังฤดูทำนา

๑.๑๐.๓.๒ เพื่อให้ราษฎรมีความผูกพันรักถิ่นฐานของตนและรู้จักอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

๑.๑๐.๓.๓ เพื่อให้ราษฎรช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้

๑.๑๑ โครงการส่งเสริมศิลปอาชีพบ้านนาตาต - นาโปร่ง

๑.๑๑.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านนาโปร่ง หมู่ที่ ๗ ตำบลชะยาว อำเภอสว่างสามหมอก จังหวัดอุดรธานี

๑.๑๑.๒ ประวัติความเป็นมา

บ้านนาตาต หมู่ที่ ๔ และบ้านนาโปร่ง หมู่ที่ ๗ ตำบลชะยาว อำเภอสว่างสามหมอก จังหวัดอุดรธานี เดิมใช้ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหนองซ่าง” และ “บ้านหนองยาง” จึงได้จัดตั้งหมู่บ้านตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๐ และได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านนาตาต” และ “บ้านนาโปร่ง” เป็นต้นมา เป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างจากอำเภอสว่างสามหมอก ระยะทาง ๑๖ กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดอุดรธานี ระยะทาง ๑๒๐ กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่ราษฎรส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและประสบภัยแล้ง ขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ อาชีพส่วนใหญ่ของราษฎร คือ ทำนา ทำไร่ฮ้อย และทำไร่มันสำปะหลัง ซึ่งยังมีราษฎรบางส่วนประมาณ ๓๐ ครอบครัว ยังไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และอีกประมาณ ๖๐ ครอบครัว มีที่ดินทำกินแต่ไม่เพียงพอ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับราษฎรนอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรมและปรับปรุงแหล่งน้ำที่มีอยู่ให้สามารถกักเก็บน้ำได้ตลอดปี

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงทราบถึงความเดือดร้อนของราษฎรบ้านนาตาตและบ้านนาโปรง จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานความช่วยเหลือจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรด้วยพระองค์เอง เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราษฎร ดังนี้-

๑. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานถังเก็บน้ำฝน ขนาดบรรจุ ๒,๐๐๐ ลิตร จำนวน ๑๖ ถัง ให้กับบ้านนาตาต – นาโปรง ไว้เก็บน้ำเพื่อการบริโภคเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนในขั้นต้น

๒. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานคำแนะนำ ดังนี้

๒.๑ ขุดลอกหนองเต่างีบ	พิกัด UD ๓๐๑๘๕๕
๒.๒ ขุดลอกหนองนกชุม	พิกัด UD ๓๑๓๘๘๗
๒.๓ ทำการกั้นฝายบริเวณห้วยยาง	พิกัด UD ๓๒๔๘๗๓
๒.๔ ทำการขุดลอกหนองน้ำ และลำห้วยที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียง	

ทุกหมู่บ้าน ทุกหนองน้ำ ให้มีความลึกประมาณ ๒ เมตร เพื่อที่จะสามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ในฤดูแล้ง

๓. สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรบ้านนาตาต – นาโปรง ได้เข้าเฝ้า และทรงฝากให้ทหารจากกองทัพภาคที่ ๒ ร่วมกับอำเภอวังสามหมอ ดำเนินการจัดตั้งศาลาศิลปอาชีพที่ราษฎรผลิตได้ทั้งหมด เพื่อเป็นการช่วยเหลือในด้านการตลาด

๔. สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์เป็นทุนในการส่งเสริมอาชีพทอผ้าไหม เป็นทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน ดำเนินการปลูกพืชผักสวนครัวในโรงเรียนบ้านนาตาต – นาโปรง และทรงรับราษฎรที่เจ็บป่วยไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ พร้อมทั้งพระราชทานถุงของขวัญ ให้แก่ราษฎรผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ราษฎรบ้านนาตาต – นาโปรง อย่างหาที่สุดมิได้

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงมีความห่วงใยต่อราษฎรบ้านนาตาต – นาโปรง ตำบลบะยาว อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕

๑.๑๑.๓ วัตถุประสงค์

๑.๑๑.๓.๑ เป็นการถวายเป็นความจงรักภักดี และความกตัญญูคุณเวท

แต่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

๑.๑๑.๓.๒ เป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับราษฎร เพื่อให้มีรายได้
เพิ่มเติมจากการทำการเกษตร

๑.๑๑.๓.๓ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีอาหารกลางวัน
รับประทาน

๑.๑๑.๓.๔ เป็นการส่งเสริมให้ราษฎรในพื้นที่และบริเวณ
ใกล้เคียง สามารถใช้น้ำทำการเกษตร อุปโภค และบริโภคได้อย่างพอเพียง

๑.๑๑.๓.๕ เป็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

๑.๑๒ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกำแมด

๑.๑๒.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านกำแมด ตำบลวังทอง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

๑.๑๒.๒ ประวัติความเป็นมา

อำเภอบ้านดุง เป็นอำเภอขนาดใหญ่ของ จังหวัดอุดรธานี ตามการแบ่ง
พื้นที่ในการพัฒนาประเทศ และจัดอยู่ในอำเภอที่ยากจน ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่
เมื่อหมดฤดูกาลทำนาทำไร่แล้วราษฎรส่วนใหญ่จะว่างงานไม่มีอาชีพเสริมและอาชีพรองแต่อย่างใด ราษฎร
ที่อยู่ในวัยแรงงานและหนุ่มสาว จะอพยพไปขายแรงงานตามจังหวัดที่เจริญแล้วเป็นจำนวนมาก
ยังคงเหลือเฉพาะคนแก่และเด็กๆ ที่เฝ้าบ้าน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จทอดพระเนตรป่า
คำชะโนด เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๓๖ นายอำเภอบ้านดุงให้การถวายการต้อนรับ และมีแนวความคิดที่จะ
ก่อตั้งศูนย์ศิลปาชีพขึ้น ได้ติดต่อประสานงานกับ พลตรี เรวัต บุญทับ ผบ.พล.ร.๓ ในขณะนั้น นำความ
กราบบังคมทูล สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ทรงรับไว้ใน
พระราชูปถัมภ์ โดยเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๖

๑.๑๒.๓ วัตถุประสงค์

๑.๑๒.๓.๑ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและงานฝีมือ เช่น
งานทอผ้า จักสาน ฯลฯ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งนับว่าเป็นมรดกที่มีค่าของชาวไทยให้ได้รับการ
สืบทอดต่อไป

๑.๑๒.๓.๒ เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพการทอผ้าไหม ให้กับราษฎร
ที่ยากจนที่ได้รับความเสียหายจากภัยแล้ง แต่มีความขยันขันแข็งพร้อมที่จะรับความช่วยเหลือให้ได้มีอาชีพ
เพิ่มขึ้น สามารถมีรายได้เลี้ยงครอบครัวนอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม

๑.๑๒.๓.๓ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของราษฎร
ที่ยากจนในพื้นที่ให้ดีขึ้น ให้ราษฎรได้รู้จักช่วยเหลือตนเองและมีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ
เพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัวเพิ่มขึ้น

๑.๑๒.๓.๔ เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรมีความรักหวงแหนถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ไม่อพยพไปหางานทำที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

๑.๑๒.๓.๕ เพื่อสนับสนุนราษฎรที่ยากจนแต่ขาดแคลนพื้นที่สำหรับ ประกอบอาชีพทางการเกษตร ให้เข้าร่วม โครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ เพื่อให้มีรายได้และอาชีพเสริมจาก โครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ

๑.๑๒.๓.๖ สนับสนุนราษฎรซึ่งมีพื้นที่น้อย ไม่เพียงพอในการประกอบ อาชีพเกษตรกรรม ได้ใช้พื้นที่ซึ่งมีจำนวนจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๑.๑๓ โครงการส่งเสริมศิลปอาชีพบ้านโสภสัสมกบ

๑.๑๓.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านคลองเจริญ หมู่ที่ ๖ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอสีชมพู่ จังหวัดขอนแก่น

๑.๑๓.๒ ประวัติความเป็นมา

เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงทราบถึงความเดือดร้อนของราษฎรชุมชนใหม่ (บ้านคลองเจริญ) ซึ่งได้อพยพมาจากบ้านคงสะคร้าน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น ในเขตอนุรักษ์ตามโครงการจัดที่ทำกินให้ราษฎรผู้ยากไร้ (คจก.)

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงกราบทูลขอพระราชทานความช่วยเหลือจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรด้วยพระองค์เอง เมื่อ ๒ มิถุนายน ๒๕๓๕ ได้ทรงโปรดเกล้าพระราชทานความช่วยเหลือ จึงได้มีพระราชเสาวนีย์ให้ กองทัพบกที่ ๒ จัดตั้งโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพขึ้น เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๔

๑.๑๓.๓ วัตถุประสงค์

๑.๑๓.๓.๑ ให้สมาชิกได้มีอาชีพเสริมหลังฤดูทำนา

๑.๑๓.๓.๒ ทำให้ไม่ทิ้งถิ่นฐานไปทำงานในเมืองใหญ่ อยู่ช่วยกันพัฒนา

ท้องถิ่น

๑.๑๓.๓.๓ สมาชิกช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการทอ

ผ้าและปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

๑.๑๓.๓.๔ เป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกศิลปอาชีพให้กับหมู่บ้านข้างเคียง

๑.๑๔ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ผานาง – ผาเก็ง

๑.๑๔.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านผานาง ตำบลผาอินทร์แปลง กิ่งอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

๑.๑๔.๒ ประวัติความเป็นมา

เนื่องด้วย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีความห่วงใยราษฎรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและต้องประสบกับวิกฤตการณ์ต่างๆ เช่น น้ำท่วม ความแห้งแล้ง ความไม่แน่นอนของสภาพดินฟ้าอากาศ ทั้งนี้ เนื่องจากประชาชนได้มีการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า เพื่อบุกเบิกเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ทำให้เสื่อมลงอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดไม้ทำลายป่าบริเวณต้นน้ำลำธาร ทำให้เกิดความเสียหายต่อดินและน้ำ เนื่องจากแหล่งน้ำในประเทศไทยมีต้นกำเนิดมาจากป่าที่อุดมสมบูรณ์ เมื่อมีฝนตกป่าไม้จะดูดซับน้ำไว้มิให้น้ำฝนไหลอย่างรวดเร็ว เป็นการป้องกันปริมาณน้ำมิให้ไหลรวมกันอย่างรวดเร็ว ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมฉับพลันได้ นอกจากนั้นป่ายังช่วยยึดดินมิให้พังทลายด้วย ปัญหาดังกล่าวเกิดจากความยากจน ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และความด้อยโอกาสทางการศึกษาของราษฎร จึงทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ พลตรี เรวัต บุญทับ ผบ.พล.ร.๓ ในขณะนั้น จัดหาพื้นที่ โดยร่วมกับจังหวัดเลย จัดทำโครงการสำหรับไว้ช่วยเหลือราษฎรยากจนและขาดแคลนที่ทำกิน ให้เข้ามาอยู่ในพื้นที่จัดส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ราษฎรมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นการช่วยลดการบุกรุกเบิกพื้นที่ป่าเขา เพื่อการเกษตรของราษฎรได้อีกทางหนึ่ง

พล.ร.๓ ได้ดำเนินการตามพระราชเสาวนีย์ โดยใช้พื้นที่บริเวณ ผานาง - ผาเก็ง บ้านผานาง หมู่ ๕ ตำบลผาอินทร์แปลง กิ่งอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย จำนวน ๑๑๕ ไร่ (ปัจจุบันขยายเป็น ๕๐๐ ไร่) เอกสารสิทธิ เป็น น.ส.๓ ก. ในนามมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ก่อปรกในปี ๒๕๓๕ เป็นวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา จึงเห็นสมควรพัฒนาพื้นที่แห่งนี้เพื่อเทิดพระเกียรติฯ สนองพระราชปณิธานของพระองค์ท่านที่ทรงมีความห่วงใยราษฎรยากจน และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้กลับมีความอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม ดังนี้.-

๑. บริเวณพื้นที่ใกล้ภูเขา ปลูกไม้ยืนต้นชนิดต่างๆ เพื่อฟื้นฟูสภาพป่า ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้นน้ำลำธารเหมือนเดิม

๒. บริเวณพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำ จัดทำไร่นาสวนผสม ปลูกพืชชนิดต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

๓. พื้นที่ส่วนหนึ่งจัดเป็นที่อยู่อาศัยให้กับราษฎร ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพบในการเสด็จเยี่ยมราษฎรตามพื้นที่ต่างๆ ได้เข้าพักอาศัยปลูกป่า ทำไร่นาสวนผสม ตามโครงการปาร์กน้ำ

๔. เตรียมการส่งเสริมอาชีพให้กับราษฎร เช่น ด้านการเกษตร การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การทอผ้าไหม การเลี้ยงสัตว์ การดูแลรักษาสวนป่า ฯลฯ

๕. เรื่องอื่นๆ ที่ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดทำ

๑.๑๔.๓ วัตถุประสงค์

๑.๑๔.๓.๑ รักษาสภาพป่าที่สมบูรณ์มิให้ถูกทำลาย

๑.๑๔.๓.๒ พัฒนาคูณภาพชีวิตของราษฎรให้ดีขึ้น ให้มีอาชีพและที่
ทำกินเป็นหลักแหล่ง โดยไม่ได้รับความเดือดร้อน๑.๑๔.๓.๓ ฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายไปให้กลับคืนสู่สภาพเดิมให้มี
ทั้งป่าธรรมชาติ ป่าเศรษฐกิจ ป่าใช้สอย โดยใช้พื้นที่แต่น้อยให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

๑.๑๕ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่บ้านทันสมัย

๑.๑๕.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านทันสมัย หมู่ที่ ๗ ตำบลมหาชัย อำเภอปลาปาก
จังหวัดนครพนม

๑.๑๕.๒ ประวัติความเป็นมา

เมื่อเดือน พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรที่บ้านห้วยไหล่ ตำบลมหาชัย อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นหมู่บ้านยากจนในจังหวัดนครพนม ขณะนั้นไม่มีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำนา และรับจ้างทั่วไป มีฐานะยากจน รายได้ไม่พอเลี้ยงชีพ จึงทรงรับสั่งให้สร้างฉางข้าวพระราชทานขึ้น ที่บ้านห้วยไหล่ ๑ หลัง และบ้านหนองบัว ๑ หลัง ทรงรับสั่งให้ราษฎรทอผ้าไหม ซึ่งราษฎรส่วนมากเคยทำอยู่แล้ว และทรงรับซื้อผ้าไหมที่ทอเสร็จแล้ว เพื่อช่วยเหลือและเพิ่มรายได้ให้กับราษฎรอีกทางหนึ่ง

ปี ๒๕๓๒ ได้งบประมาณในการก่อสร้างโรงเลี้ยงไหม ๓ โรง ในหมู่บ้านเป้าหมาย โดยชุดประสานงาน ได้ชักชวนราษฎรในหมู่บ้านสร้างแปลงปลูกหม่อนขึ้น ๓ หมู่บ้าน มีเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอปลาปากคอยให้คำแนะนำ ทำให้งานศิลปาชีพก้าวหน้าเรื่อยๆ สามารถส่งงานให้กองราชเลขาการในพระองค์มากขึ้น และทุกปีเมื่อเสด็จฯ แปรพระราชฐานมาประทับแรม ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ได้ทรงรับสมาชิกฝึกงานที่โรงฝึกงานศิลปาชีพภูพานราชนิเวศน์ ทุกปี

ต่อมาเมื่อ ๘ มิถุนายน ๒๕๓๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเยียนราษฎรที่บ้านทันสมัย ตำบลมหาชัย อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ขยายงานด้านศิลปาชีพ การทอผ้าไหมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมวิชาชีพให้กับราษฎรและสมาชิกเพิ่มเติมนอกเหนือจากอาชีพหลัก

หมู่บ้านร่วมในโครงการศิลปาชีพมี ๑๑ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านทันสมัย บ้านถาวร บ้านม่วง บ้านสีทน บ้านวังม่วง บ้านมหาชัย บ้านห้วยไหล่ บ้านหนองบัว บ้านดอนกลาง บ้านนกกะเหาะ และบ้าน โคกสูง

เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๗ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเยียนราษฎรบ้านต้นสมัย เพื่อทรงติดตามผลงานที่ทรงรับสั่งไว้ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ขยายและพัฒนาด้านศิลปาชีพให้กว้างขวางขึ้นไปอีก และทรงรับสั่งให้ดำเนินงานโครงการพระราชดำริ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติโพนสว่าง อำเภอปลาปาก เพื่อเน้นการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร และส่งเสริมอาชีพอื่นๆ เพิ่มเติมให้แก่ราษฎรในพื้นที่โดยรอบ เพื่อให้ราษฎรหยุดการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ ช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ให้คงสภาพและส่งเสริมการปลูกป่าทดแทนในลักษณะ “คนและป่าอยู่ร่วมกันได้” โดยใช้ศูนย์ศิลปาชีพแห่งนี้เป็นศูนย์รวมการฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ

เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร ณ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่บ้านต้นสมัย และทรงปลูกต้นไม้ประจำจังหวัด (ต้นกรีนเกรา) และติดตามงานพระราชเสาวนีย์

๑.๑๕.๓ วัตถุประสงค์

๑.๑๕.๓.๑ เกิดพระเกียรติในวโรกาส สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระชนมพรรษาครบรอบ ๕ รอบ “๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๕”

๑.๑๕.๓.๒ เป็นศูนย์ฝึกอบรมส่งเสริมศิลปาชีพแขนงต่างๆ โดยเฉพาะการเกษตร “ทฤษฎีใหม่” และศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรให้ดีขึ้น มีความรัก ความสามัคคี ผูกพันไม่ละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด

๑.๑๕.๓.๓ เป็นศูนย์ประสานความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน พัฒนาอาชีพให้แก่ราษฎร

๑.๑๕.๓.๔ ปลูกจิตสำนึกให้กับประชาชนให้รู้คุณค่า มีความรักหวงแหน ร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากร โดยเฉพาะป่าไม้ ในลักษณะ “คนและป่าอยู่ด้วยกันได้”

๑.๑๖ โครงการปาร์กน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านปาร์กน้ำ

๑.๑๖.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านปาร์กน้ำ ตำบลโลกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

๑.๑๖.๒ ประวัติความเป็นมา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเห็นว่าประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขาดแคลนน้ำ ทรงคิดว่าป่าไม้เป็นที่ดูดซึมน้ำไว้ใรรากดิน ทำให้เกิดเป็นน้ำซับเป็นลำธารขึ้น จึงทรงชักชวนให้ประชาชนร่วมมือร่วมใจช่วยกันปลูกป่า เริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๒๕ ณ บริเวณเชิงเขาภูผาเหล็ก ติดต่อกับอ่างเก็บน้ำคำจวง บ้านถ้ำด้ว หมู่ที่ ๒ ตำบลส่องดาว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร โดยได้ทรงมอบหมายให้ ท่านผู้หญิง สุประภาดา เกษมสันต์ ราชเลขาฯ ในพระองค์ และ พันเอก เรวัต บุญทับ (ยศในขณะนั้น) จัดเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกป่า

เป็นตัวอย่าง จำนวน ๑ ไร่ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกอบพิธีบวงสรวงขึ้น เพื่อป่าวประกาศอันเชิญเทพาอารักษ์เจ้าป่ามาสถิต ณ ป่าแห่งนี้ และบันดาลให้เกิด ศิริสวัสดิ์พัฒนามงคล แก่ประชาชน โดยทั่วกัน ครั้นถึงเวลา ๑๕๐๐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินถึงบริเวณพิธี และได้ทรงนำข้าราชการ ประชาชน ปลุกป่า ในพื้นที่ที่เตรียมไว้และทรงพระราชทานชื่อโครงการนี้ว่า “โครงการป่ารักน้ำ” ในกรณี ได้มีประชาชน เดินทางมาจาก อำเภอส่องดาว อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร เพื่อประกอบพิธี ครั้งนี้ ทรงปลูกไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้ซ้อ ต้นกระถินณรงค์ และต้นยูคาลิปตัส

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๒๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเสด็จเยี่ยมราษฎรที่วัดป่าสุขเกษมนิราศภัย บ้านหนองไผ่ ตำบลโคกสี อำเภอ สว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ทราบว่าในหมู่บ้านแห่งนี้มีราษฎรอยู่ ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีฐานะดี สอบถามแล้วมีอาชีพตัดไม้ขาย มีเรือนหลังใหญ่มีที่ดินครอบครองคนละประมาณ ๕๐ - ๖๐ ไร่ แต่อีก กลุ่มหนึ่งมีฐานะยากจนมาก สภาพความเป็นอยู่แร้นแค้น ไม่มีที่ดินทำกิน สุขภาพทรุดโทรมมาก เมื่อเสด็จกลับถึงพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์แล้ว ทรงให้ พันเอก เรวัต บุญทับ เข้าเฝ้าฯ และทรงมี พระราชเสาวนีย์ว่า

“...ต้องมีคนอธิบายให้ราษฎรเหล่านี้ฟังถึงสภาพแวดล้อมที่เขาทำลายอนาคตของประเทศชาติ และชีวิตของพวกเขาโดยไม่รู้ตัว ด้วยการตัดไม้ทำลายป่า แล้วจับจองที่ทำกินไว้คนละหลายๆ แต่ ทำกินไม่หมด ปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าอย่างน่าเสียดาย จะเนรมิตน้ำให้ จะสร้างสักก็อ่าง ถ้าฝน ไม่ตก อ่างจะเก็บอะไรได้ คุณเรวัตฯ ช่วยแบ่งจำนวนไร่ที่ฉันเช่าให้กับราษฎรซึ่งไม่มีที่ทำกิน เราต้องไปสร้างบ้านป่ารักน้ำ และบ้านเล็กในป่าใหญ่ ให้กับราษฎรที่มีสภาพความเป็นอยู่น่า อนาถเหล่านั้นได้อาศัยและสอนให้เขารู้จักใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วให้เกิดประโยชน์ ในขั้นแรก จะต้องช่วยเหลือให้มีเงินเดือน มีนางข้าว มีถังเก็บน้ำฝนสำหรับดื่มได้ตลอดปี มีโค มีเกวียน สำหรับบรรทุกสิ่งของ เกวียนสมัยโบราณสามารถขนของอะไรก็ได้ ให้ทุกคนครอบครัวเลี้ยงไก่ นำไข่ไก่ให้ลูกรับประทานบ้าง จะได้ไม่เป็นโรคขาดสารอาหารและสมองเจริญทันอายุ ให้ทุก บ้านมีที่สำหรับทอผ้า มีแปลงหม่อน สำหรับปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหมใช้เอง และส่งไป ขายให้กับมูลนิธิศิลปาชีพพิเศษ...”

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเช่าที่ดินของ นาง เหง้า เพิ่มพูน ราษฎรบ้านหนองไผ่ ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร จำนวน ๑๐ ไร่ ที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินซึ่งรกร้างว่างเปล่า ทำนาไม่ได้ผล เต็มไปด้วยหญ้าคา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชประสงค์จะสอนให้ราษฎร ได้รู้จักใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์ ทุกตารางนิ้ว มิใช่จับจองที่ป่าสงวนไว้คนละหลายๆ แล้วทำกินไม่หมดปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าดังกล่าว

แล้ว โดยทรงคัดเลือกราษฎรบ้านหนองไผ่ที่ยากจนไม่มีที่ทำกินมีบุตรมาก แต่มีความขยันขันแข็ง เข้าอาศัยในที่ดิน จำนวน ๑๐ ไร่

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๒๖ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงให้ พันเอก เรวัต บุญทับ เข้าเฝ้า ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และทรงมีพระราชเสาวนีย์ ในการจัดตั้งหมู่บ้านปาร์กน้ำขึ้น ซึ่งคัดเลือกราษฎรที่ยากจนไม่มีที่ทำกินจากบ้านหนองไผ่ ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร จำนวน ๕ ครอบครัว ทรงคัดเลือกราษฎรจากบ้านห้วยไหล่ ตำบลมหาชัย อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม จำนวน ๔ ครอบครัว รวม ๙ ครอบครัว มาอยู่ในบ้านปาร์กน้ำ โดยพระราชทานให้อยู่ ซึ่งลักษณะบ้านพระราชทานเป็นเรือนไม้ ใต้ถุนสูง ฝาขัดแตะ ชั้นบนมี ๒ ห้องนอน ๑ ห้องพักผ่อน ชั้นล่างตัดแปลงเป็นห้องครัว ห้องสุขา ห้องเลี้ยงไหม และตั้งที่ทอผ้า นอกจากนี้ได้พระราชทานถังเก็บน้ำฝน โค ๒ ตัว เกวียน ๑ เล่ม ยุ้งเก็บข้าว ไม้ และเล้าไก่ พันธุ์ไม้ผล พร้อมทั้งพระราชทานเงินเดือนครอบครัวละ ๑,๕๐๐ บาท ทรงมอบหมายให้ราษฎรช่วยปลูกต้นไม้ และรักษาป่าครอบครัวละประมาณ ๕ ไร่ โดยทรงเช่าที่ดินรกร้างว่างเปล่าจากราษฎรเพิ่มเติมอีก ตามจำนวนครอบครัวที่เพิ่มขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๒๗ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ จังหวัดอุดรธานี ทรงพบราษฎรยากจนขาดแคลนที่ทำกิน ก็ทรงมีพระราชเสาวนีย์ ให้ พันเอก เรวัต บุญทับ ไปรับราษฎรเหล่านั้นจาก อำเภอหนองวัวซอ อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี มาอยู่บ้านปาร์กน้ำ อีก ๑๘ ครอบครัว ในปี พ.ศ.๒๕๒๘ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้รับราษฎรจาก อำเภอส่องดาว อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร มาอยู่เพิ่มอีก ๕ ครอบครัว รวมปัจจุบันมีราษฎรในโครงการปาร์กน้ำรวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๖ ครอบครัว มีพื้นที่ปลูกป่า มีที่อยู่อาศัย ทำเกษตรกรรม และอ่างเก็บน้ำ รวมทั้งสิ้นประมาณ ๑,๐๒๕ ไร่

๑.๑๖.๓ วัตถุประสงค์

๑.๑๖.๓.๑ เพื่อให้ความช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่ให้มีรายได้เสริม หลังจากหมดฤดูกาลทำนา

๑.๑๖.๓.๒ ส่งเสริมให้ราษฎรมีความผูกพันรักถิ่นฐานของตนเอง

๑.๑๖.๓.๓ ส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

๑.๑๖.๓.๔ ส่งเสริมให้ราษฎรให้ช่วยกันรักษาป่าไม้ที่เป็น

ทรัพยากรธรรมชาติ

๑.๑๗ โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเกิดพระเกียรติฯ บ้านคกจิว

๑.๑๗.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านคกจิว หมู่ที่ ๕ ตำบลปากตม อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย

๑.๑๗.๒ ประวัติความเป็นมา

ด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีความห่วงใยราษฎรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่มีความยากจน จึงได้ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระบรมราชินีนาถ โดยให้ พันเอก เรวัต บุญทับ (ยศในขณะนั้น) จัดซื้อที่ดินที่มีความเหมาะสม จัดทำโครงการเป็นพื้นที่สำหรับช่วยเหลือราษฎรที่ยากจนและขาดแคลนที่ดินทำกิน โดยดำเนินการส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรให้มีรายได้ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตลอดจนส่งเสริมป้าธรรมชาติและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสืบต่อไปในอนาคต

ต่อในเรื่องนี้ มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ดำเนินการตามพระราชเสาวนีย์ พิจารณาจัดซื้อที่ดินบริเวณระหว่างบ้านคกิ้วกับบ้านหาดแห่ ที่ราษฎรมีความประสงค์จะขาย จำนวน ๘๐ ไร่ จัดเป็นพื้นที่โครงการ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๓

๑.๑๗.๓ วัตถุประสงค์

๑.๑๗.๓.๑ เพื่อจัดเป็นโครงการเพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

๑.๑๗.๓.๒ เพื่อส่งเสริมอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้น

๑.๑๗.๓.๓ เพื่อให้ราษฎรยากจนไม่มีที่ดิน ให้มีที่ดินทำกิน

๑.๑๗.๓.๔ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

๑.๑๗.๓.๕ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

๑.๑๗.๓.๖ เพื่อเสริมความมั่นคงในพื้นที่

๑.๑๗.๓.๗ เป็นเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเลยอีกแห่งหนึ่ง

๑.๑๘ โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเทิดพระเกียรติฯ ผาป่าว – ผาเสา

๑.๑๘.๑ ที่ตั้งโครงการ บ้านนาซำแซง หมู่ที่ ๕ ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

๑.๑๘.๒ ประวัติความเป็นมา

ด้วย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีความห่วงใยราษฎรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จึงได้มีพระราชเสาวนีย์ให้มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดย พันเอก เรวัต บุญทับ (ยศในขณะนั้น) พิจารณาหาพื้นที่ที่เหมาะสมจัดทำโครงการสำหรับช่วยเหลือราษฎรที่ยากจนและขาดแคลนที่ดินทำกิน ให้เข้ามาอยู่อาศัยทำกิน โดยดำเนินการพัฒนาส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ราษฎรเหล่านั้นมีรายได้และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตลอดจนให้ดำเนินการส่งเสริมอนุรักษ์สภาพป่า โดยการ

ปลูกไม้ยืนต้นทดแทน เพื่อปรับปรุงสภาพป่าไม้ให้มีสภาพคงเดิม และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร สืบต่อไปในอนาคต

ในการนี้ มุฉินิธิสังเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดย พันเอก เรวัต บุญทับ ได้ดำเนินการตามพระราชเสาวนีย์ และได้พิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับจัดทำโครงการฯ ในปี ๒๕๓๑ จำนวน ๓ แห่ง ดังนี้

๑. พื้นที่โครงการบริเวณหาดแฮ่ ริมแม่น้ำโขง บ้านคกิ้ว ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน มีเนื้อที่ จำนวน ๘๐ ไร่

๒. พื้นที่บริเวณโครงการฯ ผ่าบัว – ผาสาว บ้านนาซำแซง ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง มีเนื้อที่จำนวน ๒๗๕ ไร่ ๒ งาน ๒๕ ตารางวา

๓. พื้นที่โครงการฯ ผานาง – ผาเก็ง ตำบลอินทร์แปลง กิ่งอำเภอเอราวัณ มีเนื้อที่จำนวน ๑๔๐ ไร่

ด้วยพระราชประสงค์และพระราชปณิธาน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กอปรกับเพื่อเป็นการเกิดพระเกียรติแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสที่พระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา ในปี ๒๕๓๕ จังหวัดเลย จึงได้ให้การสนับสนุนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ในการดำเนินงาน โดยจัดทำ “โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเกิดพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ” ในพื้นที่ ๓ แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเกิดพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสที่พระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา ในปี พ.ศ.๒๕๓๕

๑.๑๘.๓ วัตถุประสงค์

๑.๑๘.๓.๑ เพื่อพัฒนาส่งเสริมอาชีพ ยกระดับรายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่โครงการฯ และพื้นที่ใกล้เคียง

๑.๑๘.๓.๒ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อป้องกันและลดปัญหาการบุกรุกทำลายป่า ทั้งนี้ยังมุ่งให้เกิดผลต่อการรักษาสภาพป่าในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง

๑.๑๘.๓.๓ เพื่อจัดเป็นโครงการตัวอย่าง ในลักษณะการพัฒนาแบบผสมผสาน กระจายรายได้และขยายความช่วยเหลือให้แก่ราษฎร ทั้งในและรอบนอกพื้นที่ของโครงการฯ ด้วย

๑.๑๘.๓.๔ เพื่อส่งเสริมความมั่นคงในพื้นที่

๒. สมาชิกศิลปอาชีพ

สมาชิกศิลปอาชีพ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ ๑ ประเภทเข้าเฝ้า คือ เป็นสมาชิก โดยเข้าเฝ้า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ประเภทที่ ๒ ประเภทสั่งงาน คือ เป็นสมาชิก โดยเข้าพบท่านผู้หญิง หรือข้าหลวงที่ตามเสด็จฯ และได้รับงาน หรือการบ้านไปทำ (ไม่ได้เข้าเฝ้าฯ)

ประเภทที่ ๓ ประเภทสั่งงาน คือ เป็นสมาชิก โดยได้รับการสั่งงานจาก กรส. หรือท่านผู้หญิง (ไม่ได้เข้าเฝ้า หรือเข้าพบ)

ประเภทที่ ๔ ประเภททั่วไป คือ เป็นสมาชิกนอกเหนือจากประเภทที่ ๑-๓ ส่งผ้าไหม จำหน่ายให้กับ กรส. โดยตรง (ประเภทนี้ กรส. จะส่งรายชื่อให้ สป.ศูนย์/โครงการฯ ช่วยติดตามเป็นรายๆ ไป)

จำนวนสมาชิกศิลปอาชีพ ของศูนย์/โครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน มีจำนวน ๕,๑๕๔ คน (กองพลทหารราบที่ ๓, ๒๕๕๖ : ๑๗)

ตารางที่ ๓ - ๑ : ประเภทสมาชิกศิลปอาชีพ

ลำดับ	ศูนย์/โครงการฯ	ประเภทสมาชิก ศูนย์/โครงการฯ				
		เข้าเฝ้า	เข้าพบ	สั่งงาน	ทั่วไป	รวม
๑.	บ.กุดนาขาม	๓๐	๑๓๓	-	๑,๓๕๑	๑,๕๑๔
๒.	บ.सानแก้ว-นาโคกสูง	๖๑	๓๘๒	๑๑๒	๒๓๕	๖๙๐
๓.	บ.หนองแคน	๗๔	๒๔๕	๔๔	๑๘๘	๕๕๑
๔.	บ.บ่อเดือนห้า	๓๐	๑๓๓	-	๗๕๕	๙๑๘
๕.	บ.กุดสะกอบ	๑๓๘	๑๗๓	๕๕	-	๓๖๖
๖.	บ.ดอนคำ-เสนาฯ	๑๑๑	๓๑๐	-	๑๘	๔๓๙
๗.	บ.หาดแพง	๓๐	๗๘	๒๕	๑๕๔	๒๘๗
๘.	บ.ต้นสมัย	๘	๑๖๐	-	๒๓๕	๔๐๓
๙.	ผานาง - ผาแก้ง	-	-	๒๐๓	๕๗	๒๖๐
๑๐.	บ.กกจิว	-	๕	-	๑๑๑	๑๒๐
๑๑.	ผาบ่าว - ผาสาว	-	-	-	๘๕	๘๕

ตารางที่ ๓ - ๑ : ประเภทสมาชิกศิลปอาชีพ (ต่อ)

ลำดับ	ศูนย์/โครงการฯ	ประเภทสมาชิก ศูนย์/โครงการฯ				
		เข้าเฝ้า	เข้าพบ	สั่งงาน	ทั่วไป	รวม
๑๒.	บ.โสภสัสมกบ	๑๖๐	๑๔	-	๓๓	๒๑๑
๑๓.	บ.ทรายทอง	๑๒๓	๒๘๔	๔๓๔	-	๘๘๑
๑๔.	บ.จาร	๕๑	๘๓	๘๓	๒๑๓	๔๓๐
๑๕.	บ.นาตาล - นาโปร่ง	๔๓	๒๘๕	๔๓	๖๒	๔๓๓
๑๖.	บ.ป่ารักน้ำ	๓๖	๑๕	-	๓๒๒	๓๗๓
๑๗.	บ.โชคอำนวย	๔๑	๒๕๕	๘๔	-	๓๘๐
๑๘.	บ.กำแมด	๑๓	๓๕	-	๑๔๕	๒๙๓
	รวม					๕,๑๕๔

ที่มา : กองพลทหารราบที่ ๓, ๒๕๕๖ : ๑๓

กรมศิลปากร ให้เจ้าหน้าที่กำกับดูแลและจ่ายเงินช่วยเหลือครอบครัวสมาชิก จำนวน ๕,๐๐๐.- บาท โดยใช้เงินของศูนย์/โครงการฯ รองจ่ายและเบิกเงินทดแทนจาก กองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (กรส.) หลังจากสมาชิก เสียชีวิต และไม่เกิน ๑ เดือน ศูนย์/โครงการฯ พิจารณาทายาทของสมาชิก ที่เสียชีวิต เสนอเข้าเป็นสมาชิก ทดแทนเป็นลำดับแรก

๓. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กองทัพบก มีนโยบายให้ทุกหน่วยดำเนินการ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างเต็มขีดความสามารถ โดยถือเป็นความเร่งด่วนลำดับแรก โดย (สปร.ทบ.) เป็นผู้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ ประสานงานกับทุกส่วนราชการ ติดตาม กำกับดูแล ให้คำแนะนำช่วยเหลือ และสนับสนุน ให้กับหน่วยขึ้นตรงที่รับผิดชอบโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รับผิดชอบโดย กองทัพภาคที่ ๒ มีจำนวน ๔๓ โครงการ โดยกองทัพภาคที่ ๒ จะเป็นหน่วยอำนวยการ ประสานงาน และติดตามประเมินผลการดำเนินงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่รับผิดชอบ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำเร็จลุล่วงตามพระราชประสงค์ และเป็นไปตามนโยบายของกองทัพบก

ในส่วนของ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน รับผิดชอบโดย กองพลทหารราบที่ ๓ (พล.ร.๓) กองกำลังสุรศักดิ์มนตรี มีจำนวน ๑๘ แห่ง โดย

พล.ร.๓ จะเป็นผู้ปฏิบัติกรวางแผน ควบคุมอำนาจการ ประสานงาน และกำกับดูแล พร้อมทั้งจัดกำลังพลรับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานของ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นไปตามพระราชประสงค์ ที่ต้องการให้ราษฎรมีอาชีพเสริม มีรายได้ ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นให้ดำรงไว้

นอกจากนี้ในปัจจุบัน กองทัพบก ยังได้แบ่งมอบงานโครงการฯ ไปให้หน่วยส่วนภูมิภาค ได้แก่ มณฑลทหารบก (มทบ.) และจังหวัดทหารบก (จทบ.) รับผิดชอบดูแล รายละเอียดในตารางที่ ๓ – ๒ ตามความเหมาะสม

ตารางที่ ๓ – ๒: ศูนย์ฯ และโครงการฯ ในความรับผิดชอบกองพลทหารราบที่ ๓ (๑๘ ศูนย์/โครงการฯ)

ลำดับ	ศูนย์ฯ/โครงการฯ	สถานที่ตั้ง	หน่วยงานรับผิดชอบ
ศูนย์/โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ (๑๓ แห่ง)			
๑.	ศูนย์ฯ บ.กุดนาขาม	จว. สกลนคร	กรมทหารราบที่ ๓
๒.	โครงการฯ บ.ดอนคำ-เสนาฯ	จว. สกลนคร	กองพันที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๓
๓.	โครงการฯ บ.บ่อเดือนห้า	จว. สกลนคร	จังหวัดทหารบกสกลนคร
๔.	โครงการฯ บ.กุดสะกอบ	จว. สกลนคร	จังหวัดทหารบกสกลนคร
๕.	โครงการฯ บ.หาดแพง	จว. นครพนม	กองพันที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๓
๖.	โครงการฯ บ.หนองแคน	จว. มุกดาหาร	กรมทหารราบที่ ๓
๗.	โครงการฯ บ.सानแวย์-นาโคกสูง	จว. มุกดาหาร	กรมทหารราบที่ ๓
๘.	โครงการฯ บ.ทรายทอง	จว. สกลนคร	กองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๘
๙.	โครงการฯ บ.โสกส์มกบ	จว. บึงกาฬ	มณฑลทหารบกที่ ๒๓
๑๐.	โครงการฯ บ.จาร	จว. อุดรธานี	กรมทหารราบที่ ๑๓
๑๑.	โครงการฯ บ.โชคอำนวย	จว. อุดรธานี	กองพันที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๑๓
๑๒.	โครงการฯ บ.นาตาด – นาโป่ง	จว. ขอนแก่น	กรมทหารราบที่ ๑๓
๑๓.	โครงการฯ บ.กำแมด	จว. สกลนคร	มณฑลทหารบกที่ ๒๔
โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ (๒ แห่ง)			
๑.	โครงการฯ ผานาง – ผาเกิ้ง	จว. เลย	จังหวัดทหารบกเลย
๒.	โครงการฯ บ.ต้นสมชัย	จว. นครพนม	กรมทหารราบที่ ๓

ตารางที่ ๓ - ๒: ศูนย์ฯ และโครงการฯ ในความรับผิดชอบกองพลทหารราบที่ ๓ (๑๘ ศูนย์/โครงการฯ)(ต่อ)

ลำดับ	ศูนย์ฯ/โครงการฯ	สถานที่ตั้ง	หน่วยงานรับผิดชอบ
โครงการปาร์กน้ำ (๑ แห่ง)			
๑.	โครงการฯ บ.ปาร์กน้ำ	จว.สกลนคร	กองพันที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๓

ที่มา :กรมทหารราบที่ ๓, ๒๕๕๖ : ๘.

๔. ผลการดำเนินงาน

๔.๑ การบริหารและอำนวยการ : ศูนย์/โครงการฯ ทั้ง ๑๘ แห่ง มีการจัดการประชุมประจำเดือนในส่วนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง โดยมี หัวหน้าชุดปฏิบัติการศูนย์ฯ/โครงการฯ เป็นประธานฯ รวมทั้งได้จัดการประชุมชี้แจงสำหรับสมาชิกฯ พร้อมให้แนวทางในการปฏิบัติงานในส่วนผลผลิตกัญชง เพื่อให้การดำเนินงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประสบผลสำเร็จอันสูงสุด และนำมาซึ่งการมีรายได้เพิ่มขึ้นของสมาชิก ตลอดจนการมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสมาชิกฯ

๔.๒ การผลิตกัญชงและการตลาด : การนำส่งผลผลิตกัญชงของสมาชิกศูนย์ฯ-โครงการฯ และสมาชิกนอกโครงการฯ ไปจำหน่าย ณ กองราชเลขาธุการในพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (กรส.) ในปี ๕๖ จำนวน ๔ ครั้ง รวมผลผลิตกัญชง ๑๑๘,๕๕๑ ชิ้น และเส้นไหม จำนวน ๑,๑๓๐.๑๐ กิโลกรัม

ตารางที่ ๓ - ๓: การนำส่งผลผลิตกัญชงของสมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ

ลำดับ	ศูนย์ฯ/โครงการ	ผ้าไหม (ชิ้น)	ผ้าฝ้าย (ชิ้น)	ผ้าขาวม้า (ชิ้น)	ผ้าห่ม (ชิ้น)	ผ้าปัก (ชิ้น)	จักสาน (ชิ้น)	เส้นไหม (กก.)	คราม ย้อมสี
ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๖ - ๑๘ ต.ค.๕๕ รวมผลผลิตกัญชง ๒๕,๒๔๕ ชิ้น เส้นไหม จำนวน ๒๖๐.๕๐ กก.									
๑.	สมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ	๘๕๕	๑๑	๑๖,๕๔๓	๑,๒๕๐	๑,๕๓๕	๑๓๒	๒๖๐.๕๐	-
๒.	สมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ	๒๘๕	๘๕	๔,๔๖๐	-	๓๓	-	-	-
สรุปผลรวม		๑,๑๔๐	๑๐๐	๒๑,๐๐๓	๑,๒๕๐	๑,๕๖๘	๑๓๒	๒๖๐.๕๐	-
ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๒ - ๑๕ ก.พ.๕๖ รวมผลผลิตกัญชง ๓๖,๔๓๔ ชิ้น เส้นไหม จำนวน ๑๖๖.๕๐ กก.									
๑.	สมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ	๖๔๓	๔๒	๒๓,๘๐๓	๒๕	๕๖๔	๔๖	๑๖๖.๕๐	-
๒.	สมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ	๓๒๑	-	๖,๖๐๐	-	๒๖	-	-	-
สรุปผลรวม		๙๖๔	๔๒	๓๐,๔๐๓	๒๕	๕๙๐	๔๖	๑๖๖.๕๐	-

ตารางที่ ๓ - ๓: การนำส่งผลิตภัณฑ์ของสมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ (ต่อ)

ลำดับ	ศูนย์ฯ/โครงการ	ผ้าไหม (ชิ้น)	ผ้าฝ้าย (ชิ้น)	ผ้าขาวม้า (ชิ้น)	ผ้าห่ม (ชิ้น)	ผ้าปัก (ชิ้น)	จักสาน (ชิ้น)	เส้นไหม (กก.)	คราม ย้อมสี
ครั้งที่ ๓ เมื่อวันที่ ๒๑ - ๒๔ พ.ค.๕๖ รวมผลิตภัณฑ์ ๓๒,๔๗๘๒๔๕ ชิ้น เส้นไหม จำนวน ๑๖๖ กก.									
๑.	สมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ	๕๕๕	๓๐๘	๒๔,๐๕๑	-	๕๐๒	๑๔	๑๑๖	-
๒.	สมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ	๒๕๔	-	๖,๖๘๕	-	๕๒๗	๑๔	๑๑๖	-
สรุปผลรวม		๘๐๙	๓๐๘	๓๐,๗๓๖	-	๙๒๙	๒๘	๒๓๒	-
ครั้งที่ ๔ เมื่อวันที่ ๑๗ - ๒๑ ก.ย.๕๖ รวมผลิตภัณฑ์ ๒๕,๓๕๔ ชิ้น เส้นไหม จำนวน ๕๘๖.๓๐ กก.									
๑.	สมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ	๖๗๐	๒,๐๗๐	๑๖,๗๕๘	๑๖๒	๑,๕๔๐	๑๖๘	๕๘๖.๓๐	-
๒.	สมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ	๑๐๘	๓๐	๓,๔๐๘	-	-	-	-	-
สรุปผลรวม		๗๗๘	๒,๑๐๐	๒๐,๑๖๖	๑๖๒	๑,๕๔๐	๑๖๘	๕๘๖.๓๐	-

ที่มา : กองพลทหารราบที่ ๓, ๒๕๕๖ : ๒๐

๔.๓ การพัฒนาอาชีพ พล.ร.๓/กอ.รมน. ภาค ๒ สย.๑ เป็นหน่วยรับผิดชอบในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ ให้มีความรู้ทั้งด้านการบริหารจัดการ และการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและตรงตามความต้องการของตลาด หน่วยจึงได้จัดการฝึกอบรมให้กับสมาชิกฯ อย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ ๓ - ๔ : การฝึกอบรมพัฒนาฝีมือและเพิ่มพูนทักษะให้กับสมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ โดยร่วมกับ กรส. ในปี ๕๖

ลำดับ	การฝึกอบรม	ห้วงระยะเวลา	สถานที่	ผู้เข้ารับการฝึกอบรม (คน)
๑.	ฝึกอบรม “สาวไหมเส้นยืนสำหรับทอผ้าไหม”	๑๐ วัน (๘ - ๑๗ ม.ค.๕๖)	โรงฝึกงานศิลปาชีพพิเศษ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์	๑๐๕
๒.	ฝึกอบรม “การย้อมผ้าด้วยคราม”	๑๐ วัน (๘ - ๑๗ มี.ค.๕๖)	โรงฝึกงานศิลปาชีพพิเศษ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์	๑๐๗
๓.	ฝึกอบรม “การปักผ้า” (ห้วงที่ ๑)	๑๕ วัน (๒๕ เม.ย. - ๙ พ.ค.๕๖)	ศูนย์ฯ บ.กุดนาขาม โครงการฯ บ.โชคอำนวย บ.जार บ.กำแมด บ.กุดสกอย บ.พันสมัย บ.บ่อเดือนห้า	๓๓๓

ตารางที่ ๓ - ๔ : การฝึกอบรมพัฒนาฝีมือและเพิ่มพูนทักษะให้กับสมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ โดยร่วมกับ กรส. ในปี ๕๖(ต่อ)

ลำดับ	การฝึกอบรม	ห้วงระยะเวลา	สถานที่	ผู้เข้ารับการฝึกอบรม (คน)
๔.	ฝึกอบรม “การปักผ้า” (ห้วงที่ ๒)	๑๕ วัน (๑๕ - ๒๙ พ.ค.๕๖)	โครงการฯ บ.ปาร์กน้ำ บ.หาดแพง บ.ดอนคำ-เสนา นฤมิตร บ.ทรายทอง บ.นาตาด-นาโป่ง บ.หนองแคน บ.सानแ้ว กลุ่มวัดคอยธรรมเจดีย์	๓๖๖
จำนวน ๔ หลักสูตร				๑,๒๙๑

ที่มา : กองพลทหารราบที่ ๓, ๒๕๕๖ : ๑๖

สรุปรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ณ กรส.สวนจิตรลดา ทม. ในปี ๕๖

พล.ร.๓/กอ.รมน.ภาค ๒ สย.๑ ได้ดำเนินการจ่ายเงินค่าผลิตภัณฑ์จาก กรส. ให้กับสมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ - สมาชิกนอกโครงการฯ ในห้วงเดือน ต.ค.๕๕ - ก.ย.๕๖ เป็นจำนวนเงิน ๓๘,๔๐๔,๕๑๐ บาท (สามสิบแปดล้านสี่แสนสี่พันเก้าร้อยสิบบาทถ้วน) โดยหน่วยได้ดำเนินการจ่ายเงินค่าผลิตภัณฑ์ของสมาชิกฯ ที่ได้รับมาจาก กรส. ให้กับสมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ ในความริบผิดชอบเรียบร้อยแล้ว

ตารางที่ ๓ - ๕ : การเปรียบเทียบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับ กรส. ในห้วงระยะเวลา ๓ ปี (ปี ๕๔ - ปี ๕๖)

ปี	ส่งผลิตภัณฑ์ให้ กรส. (ครั้ง)	จำนวน		การได้เงินจากกรส.	
		ผลิตภัณฑ์ (ชิ้น)	เส้นไหม (กก.)	ครั้ง	บาท
ปี ๕๔	๓	๔๖,๕๘๔	๑,๒๒๕.๑๐	๓๘	๒๕,๖๔๗,๘๕๐
ปี ๕๕	๒	๕๒,๔๑๗	๓๕๑.๒๐	๓๓	๒๕,๐๖๘,๕๘๕
ปี ๕๖	๔	๑๑๕,๕๕๑	๑,๑๓๐.๑๐	๔๒	๓๘,๔๐๔,๕๑๐

ที่มา : กองพลทหารราบที่ ๓, ๒๕๕๖ : ๒๑

สรุปรายได้เฉลี่ยของสมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ : ๕๖ (ห้วง ต.ค. ๕๕ – ก.ย.๕๖) สมาชิกมีรายได้จากการประกอบอาชีพประจำรวมทั้งรายได้จากการเป็นสมาชิกศิลปอาชีพ จำนวนทั้งสิ้น ๓๘๒,๔๘๑,๓๖๐.- บาท จากศูนย์ฯ/โครงการฯ ทั้ง ๑๘ แห่ง คิดเป็นรายได้เฉลี่ยจำนวน ๔๑,๔๓๐.- บาท/คน/ปี ซึ่งเปรียบเทียบจากปี ๕๕ แล้ว สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น ๔.๕๑%

ตารางที่ ๓ - ๖ : การเปรียบเทียบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับ กรส. ในห้วงระยะเวลา ๓ ปี (ปี ๕๔ - ปี ๕๖)

ปี	รายได้โดยรวม (บาท)	รายได้เฉลี่ย บาท/คน/ปี	เปรียบเทียบจากปีก่อน (ปี ๕๕)
ปี ๕๔	๔๖๓,๒๑๑,๕๘๐	๔๕,๒๑๕	+๑,๐๔๓ (๒.๐๕%)
ปี ๕๕	๔๗๒,๖๔๒,๕๘๘	๕๐,๑๖๓	
ปี ๕๖	๔๘๒,๔๘๑,๓๖๐	๕๑,๒๐๖	

ที่มา : กองพลทหารราบที่ ๓, ๒๕๕๖ : ๒๑

๔.๔ การพัฒนาศักยภาพ

การรับพระราชทานรางวัลประกวดผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประจำปี ๒๕๕๔

สมาชิกศูนย์ฯ/โครงการฯ ได้รับพระราชทานรางวัลประกวดผ้าไหม ประจำปี ๒๕๕๔ จำนวน ๕๖ รางวัล (๖ โครงการฯ) จากทั้งหมด ๑๐๗ รางวัล คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๘๔ จากรางวัลทั้งหมด เมื่อวันที่ ๑๕ ก.ค.๕๖ ณ สโมสรร่วมเรียงไชย ค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา

ได้รับรางวัลที่ ๑ จำนวน ๘ รางวัล จากการประกวดทั้งหมด ๑๓ ชนิดรางวัล ได้แก่

๔.๔.๑ ผ้าไหมมัดหมี่ นางเพ็ญ ภูจันทา โครงการฯ บ.บ่อเดือนห้า

๔.๔.๒ ผ้าไหมแพรวา นางสาว บุญเรือง ศรีบัว โครงการฯ บ.บ่อเดือนห้า

๔.๔.๓ ผ้าจิดไหม นางจันทร์ คำนาคี โครงการฯ ผานาง – ผาเก็ง

๔.๔.๔ ผ้าไหมลายเกล็ดเต่า นางใส ชาสงวน โครงการฯ บ.ต้นสมัย

๔.๔.๕ ผ้าไหมมัดหมี่ในโครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยแท้ นางไพรินทร์ ชาสงวน โครงการฯ บ.ต้นสมัย

๔.๔.๖ ผ้าไหมพื้นเรียบ นางสาว อัญชลี กาทิทอง โครงการฯ บ.นาตาด – นาโปร่ง

๔.๔.๗ ผ้าไหมพื้นเรียบชนิดบาง (ไหมน้อย) นางอุดม ม่วงภูเขียว โครงการฯ บ.นา
ตาด – นาโป่ง

๔.๔.๘ ผ้าไหมเปลือกนอก นางบังอร ประทุมทอง โครงการฯ บ.บ่อเดือนห้า
การรับพระราชทานรางวัลประกวดผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประจำปี ๒๕๕๕
ไม่มีการประกวด

การรับพระราชทานรางวัลประกวดผ้าไหมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประจำปี ๒๕๕๖
(ครั้งที่ ๒๑) อยู่ในห้วงเตรียมนำส่งผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเข้าประกวด โดยให้นำส่งตั้งแต่ ๑๕ ส.ค.๕๖ เป็น
ต้นไป

๔.๕ การประชาสัมพันธ์

๔.๕.๑ การเข้าเยี่ยมชมกิจการของหน่วยราชการและภาคเอกชน มีผู้เข้าเยี่ยมชม
จำนวน ๒๑๓ คณะ รวมผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์ฯ/โครงการฯ จำนวน ๑๔,๕๘๖ คน

๔.๕.๒ การถ่ายทำสารคดี

ห้วงวันที่ ๑๙ – ๒๑ พ.ย.๕๕ พลตรี ชาญชัย ภูทอง รองแม่ทัพภาคที่ ๒ (๑)
และคณะ พร้อมสื่อมวลชน (ททบ.๕) เดินทาง ณ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
บ.โนนสังข์ ต.ธาตุพนม จ.นครพนม เพื่อถ่ายทำสารคดีเฉลิมพระเกียรติฯ แหล่งน้ำสำคัญ ตามแนว
พระราชดำริ

ห้วงวันที่ ๑๘ – ๒๑ ต.ค.๕๕ จัดแสดงสารคดีและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ในงาน
๘๐ พรรษา ปวงประชาอยู่เย็นเป็นสุข ณ ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ โคราช จ.นครราชสีมา

๔.๕.๓ การจัดนิทรรศการเทิดพระเกียรติฯ

ห้วงวันที่ ๑๓ – ๒๐ ก.ค.๕๖ กองพลทหารราบที่ ๓/กองกำลังสุรศักดิ์มนตรี
โดยศูนย์ฯ บ.กุดนาขาม เป็นตัวแทนกองทัพภาคที่ ๒ ในการเข้าร่วมจัดนิทรรศการเฉลิม
พระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “๔,๓๕๐ การทรงงาน เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชน” ณ
อาคารรัฐประศาสนภักดี ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ กรุงเทพฯ

๔.๖ การมีส่วนร่วมของส่วนราชการอื่นๆ

การดำเนินการต่างๆ ของศูนย์ฯ/โครงการศิลปาชีพ ในแต่ละปีจะได้รับการสนับสนุน
งบประมาณและการมีส่วนร่วมของส่วนราชการต่างๆ ในพื้นที่ อย่างสม่ำเสมอ อาทิในปีงบประมาณ
๕๖ ห้วงเดือน ต.ค.๕๕ – ก.ย.๕๖ มีการดำเนินงานโครงการต่างๆ ของศูนย์ฯ/โครงการฯ จำนวน ๒๐
รายการ เช่น โครงการสร้างถนน ซ่อมแซมอาคารขยายพันธุ์แปลงหม่อนเลี้ยงไหม ฯลฯ โดยมี
หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณ ๑๓ หน่วยงาน เป็นเงินทั้งสิ้น ๓,๔๗๑,๘๓๘.๔๐.- บาท (กองพล
ทหารราบที่ ๓, ๒๕๕๖ : ๒๕)

บทที่ ๔

แนวทางการส่งเสริม สนับสนุน โครงการศิลปอาชีพ

ให้ต่อเนื่องและยั่งยืน

วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน

๑. ตั้งแต่อดีต จนถึงปี พ.ศ.๒๕๔๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จแปรพระราชฐาน ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ในห้วงฤดูหนาว และเสด็จไปในพื้นที่ทุรกันดารของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเยี่ยมเยือนราษฎรและทรงแก้ปัญหาต่างๆ ให้แก่พสกนิกร ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นขวัญกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่และสมาชิก โครงการศิลปอาชีพอย่างสูง แต่เนื่องจากการทรงงานอย่างหนักของทั้งสองพระองค์ประกอบกับการมีพระชนมพรรษาสูงขึ้น จึงทำให้พระวรกายอ่อนแอลง แพทย์หลวงจึงได้กราบบังคมทูลให้งดการทรงงานหนัก ทั้งสองพระองค์จึงไม่ได้เสด็จแปรพระราชฐานมา ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์จนถึงปัจจุบัน แต่ถึงกระนั้น พระองค์ก็ได้ทอดทิ้งประชาชน ยังคงเฝ้าติดตามการดำเนินงานของโครงการพระราชดำริที่ทรงให้แนวทางไว้อย่างต่อเนื่อง

๒. เนื่องจากเจ้าหน้าที่กองราชเลขาฯ การในพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (กรส.) มีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอที่จะเดินทางมารับซื้อผลิตภัณฑ์ศิลปอาชีพในพื้นที่ ดังนั้นผลิตภัณฑ์ศิลปอาชีพจึงส่งผ่านเจ้าหน้าที่โครงการไปที่ กรส. ทำให้ผลิตภัณฑ์ศิลปอาชีพจากทั่วประเทศอยู่ที่ กรส. เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ต้องผ่านขั้นตอนการตรวจสอบความถูกต้อง การตีราคา คิดเงินแล้วส่งเงินกลับไปให้สมาชิก ซึ่งต้องใช้ระยะเวลา ด้วยปริมาณผลิตภัณฑ์และขั้นตอนดังกล่าว จึงทำให้สมาชิกได้รับเงินล่าช้ากว่าช่วงที่เสด็จลงพื้นที่

๓. การที่สมาชิกศิลปอาชีพมีอายุมากขึ้น จึงทำให้มีอัตราการเสียชีวิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการพัฒนาโครงสร้างของสังคมและเศรษฐกิจ ไปในรูปของทุนนิยม จึงทำให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจมาสู่ชุมชนมากขึ้น การค้า การลงทุน เปิดกว้าง แรงงานภาคเกษตรแปรเปลี่ยนเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรม และการบริการ ดังนั้นจึงทำให้วิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่นหันไปพึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกมีการละทิ้งถิ่นฐานไปแสวงหารายได้ที่สูงขึ้น รวมทั้งงานศิลปอาชีพเป็นงานที่ยาก และต้องใช้เวลาในการฝึกฝนนานกว่าจะพัฒนาได้ฝีมือที่อยู่ในเกณฑ์ดี ด้วยเหตุนี้ เป็นเหตุให้คน

รุ่นใหม่สนใจงานศิลปะน้อยลง จึงทำให้สมาชิกศิลปะพลดลง จนเป็นที่น่าวิตกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมจะสูญหาย

๔. การฝึกอบรมสมาชิกฯ ใหม่ ในการทำงานศิลปะ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม เช่น การสาวไหม ย้อมไหม ทอผ้าไหม แกะสลัก จักสาน ฯลฯ จะต้องส่งสมาชิกไปอบรมที่กองศิลปะ สวนจิตรลดา หรือนานๆ จะมีการเปิดอบรมรวมการที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ทำให้สมาชิกฯ ใหม่ มีความชำนาญงานล่าช้า และน้อยลง

๕. จากการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ทำให้บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาสังคมและชุมชนมากขึ้น ซึ่งการพัฒนาส่วนมากเน้นไปที่วัตถุ จึงทำให้การดำรงรักษาไว้ซึ่งความคิด ความเชื่อ ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีงาม ขาดความต่อเนื่อง

๖. ศูนย์/โครงการฯ ได้พยายามดำรงไว้ซึ่งวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง แต่โครงสร้างระบบการบริหารจัดการส่วนใหญ่มีเฉพาะ งบประมาณกำลังพล จึงทำให้ งบประมาณการฝึกอบรม งบประมาณการพัฒนาอื่นๆ ต้องไปพึ่งพาส่วนราชการภายนอก จึงขาดความต่อเนื่อง

๗. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังมีบทบาทในศูนย์/โครงการฯ น้อย โดยมีบางส่วนยังคิดว่าเป็นของทหาร ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของชุมชน โดยอาจจะดูได้จากการกำหนดงบประมาณ หรือการอุดหนุนกิจกรรมของศูนย์ฯ /โครงการฯ ไม่มีการกำหนดเป็นงบประมาณประจำปี จะต้องมีการโครงการจากศูนย์ฯ/โครงการฯ ขอรับการสนับสนุนจึงจะพิจารณาสนับสนุนให้

๘. การประชาสัมพันธ์ ตามสื่อต่างๆ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ศิลปะยังมีน้อย หลายส่วนทั้งส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังไม่เคยพบว่าศูนย์/โครงการฯ ดำเนินการอย่างไร มีผลิตภัณฑ์อะไรบ้าง การจัดซื้อ การจำหน่าย เป็นอย่างไร ทำให้ความสนใจ และการให้ความสำคัญต่อผลิตภัณฑ์ศิลปะพลดลงเป็นการเพิ่มภาระให้ ภาครัฐ.

แนวทางส่งเสริมโครงการศิลปะให้ต่อเนื่องและยั่งยืน

จากสภาพการณ์ที่ปรากฏ และเพื่อการดำรงสภาพศูนย์/โครงการฯ ให้ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ในลักษณะพึ่งพาตนเองได้ ควรมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑. การส่งเสริมอนุรักษ์งานศิลปะ

งานศิลปะ เป็นศิลปวัฒนธรรมของคนไทย เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานส่งต่อกันมายาวนาน เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น แต่ละภูมิภาค และเป็นวัฒนธรรมอันงดงามที่

เป็นหน้าตาของประเทศ สามารถเผยแพร่ต่อนานาชาติได้อย่างภาคภูมิใจ ดังนั้น จึงควรส่งเสริมและอนุรักษ์งานศิลปาชีพ เพื่อให้เป็นมรดกของลูกหลานต่อไปโดยมีแนวทาง ดังนี้

๑.๑ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดประชาชนและท้องถิ่นมากที่สุด ควรหาแนวทางปลูกฝังเยาวชนและประชาชนให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ห่วงเห่น และต้องการที่จะรักษาวัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนให้อยู่คู่ท้องถิ่นสืบไป โดย

๑.๑.๑ ให้วิชาภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการเรียนการสอน ในโรงเรียนของชุมชน เพื่อปลูกฝังให้เด็กเห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ที่มีความเชี่ยวชาญแต่ละด้านเป็นผู้สอน

๑.๑.๒ โรงเรียนในชุมชน พานักเรียนเยี่ยมชมศูนย์/โครงการฯ และฝึกงานศิลปาชีพ อย่างต่อเนื่อง พร้อมการประเมินผลเพื่อการคัดเลือกเด็ก

๑.๑.๓ ผู้นำชุมชน ทำโครงการฯ จัดกลุ่มอบรมภูมิปัญญาท้องถิ่นตนเองแก่เด็กเยาวชน ผู้สนใจ ที่วัด หรือศูนย์รวมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๑.๑.๔ จัดกิจกรรมโชว์ผลงาน วิธีทำงานศิลปาชีพ ออกร้าน รวมงานศิลปาชีพของชุมชน

๑.๒ การประชาสัมพันธ์ ส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญในการช่วยประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากฝีมือภูมิปัญญาของชาวบ้าน มีความประณีต ละเอียดอ่อน ใช้ความอดทนในการจัดทำ สามารถเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ได้ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้ทั้งคนไทยและต่างชาติได้รับทราบถึงฝีมือที่เกิดจากสมาชิกศูนย์ศิลปาชีพ

๒. การบริหารจัดการศูนย์/โครงการศิลปาชีพ

การบริหารจัดการเพื่อให้การดำรงสภาพศูนย์/โครงการฯ ให้ยั่งยืนต่อไปในลักษณะพึ่งพาตัวเองได้โดยเน้นเป็นศูนย์รวบรวมในลักษณะ “ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในท้องถิ่น” โดยใช้แนวทางการปรับมาตรฐานของศูนย์/โครงการฯ ให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกัน โดยดำเนินการดังนี้

๒.๑ ควรเพิ่มบทบาทหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสนับสนุนศูนย์/โครงการฯ ให้มากขึ้น โดยกำหนดตัวชี้วัดในการบริหารจัดการอย่างชัดเจน

๒.๒ ส่วนราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเข้ามามีส่วนรับผิดชอบและสนับสนุนงบประมาณประจำปีให้กับศูนย์/โครงการฯ อย่างต่อเนื่องในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน

๒.๓ กำหนดมาตรฐานของศูนย์/โครงการ ดังนี้

๒.๓.๑ การจัดทำทะเบียนสมาชิกศูนย์/โครงการฯ ต้องเป็นระบบและเป็นระเบียบ โดยจะต้องมีประวัติสมาชิกที่ชัดเจน ข้อมูลทายาทของสมาชิกฯ การรักษาของผู้ป่วยในพระบรมราชานุเคราะห์ ข้อมูล นักเรียนในพระบรมราชานุเคราะห์และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวกับระบบสมาชิกฯ อย่างชัดเจน ครบถ้วน ทันสมัย

๒.๓.๒ การจัดกลุ่มอาชีพ ต้องมีการดำเนินการในเรื่องจัดกลุ่มอาชีพให้มีความเหมาะสมกับสมาชิกฯ วางแผน การฝึกอบรมสมาชิกฯ เพิ่มพูนทักษะงานศิลปอาชีพ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์ของสมาชิกฯ มีมูลค่าสามารถขยายผลการดำเนินงานศิลปอาชีพของกลุ่ม ได้อย่างต่อเนื่อง โดย ชุดปฏิบัติงานศูนย์/โครงการฯ จะต้องมีการจัดทำแผนการอบรม รวมทั้งกำหนดเป้าหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกแต่ละกลุ่ม จัดทำฐานข้อมูลความสามารถของสมาชิกที่มีผลงานที่ดี มีความชำนาญและสามารถเป็นครู หรือถ่ายทอดให้กับสมาชิกฯ คนอื่นๆ ได้

๒.๓.๓ การบูรณาการกับส่วนราชการ ชุดปฏิบัติงานโครงการฯ จะต้องเป็นผู้ประสานความร่วมมือกับส่วนราชการในพื้นที่ เพื่อให้หน่วยงานเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกเรื่อง เนื่องจากสมาชิกคือประชาชนในพื้นที่ ศูนย์/โครงการฯ ตั้งอยู่ในพื้นที่ มีการรวมกลุ่มสมาชิกฯ และกลุ่มอาชีพที่ชัดเจน ดังนั้นจะต้องให้หน่วยงานในพื้นที่ร่วมพัฒนา โดยชุดปฏิบัติการโครงการฯ เป็นผู้ประสานเพื่อสร้างความเข้าใจ

๒.๓.๔ การจัดทำข้อมูลการส่งผลิตภัณฑ์ ชุดปฏิบัติการโครงการฯ จะต้องจัดทำข้อมูลการส่งผลิตภัณฑ์ของสมาชิกทุกรายอย่างชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งการติดตามประสานงาน หากมีปัญหาข้อขัดข้องในการส่งผลิตภัณฑ์ และการรับเงินค่าผลิตภัณฑ์ เพื่อแจกจ่ายให้กับสมาชิกฯ

๒.๓.๕ การพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ชุดปฏิบัติการโครงการฯ ต้องมีการดำเนินการในเรื่องประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ให้มีมาตรฐานทั้งบรรจุภัณฑ์ และการตลาด ในการจำหน่ายในพื้นที่หรือภูมิภาคเพิ่มเติมจากการส่งจำหน่ายให้กับ ทรส. เพียงช่องทางเดียว ซึ่งจะเป็นการประชาสัมพันธ์ศูนย์/โครงการฯ ให้ประชาชนทั่วไปรู้จักมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยต้องประสานความร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมขนาดย่อม (สสว.) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาธุรกิจการค้าจังหวัด เป็นต้น

๒.๔ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์/โครงการฯ ควรคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาและมีวิสัยทัศน์ด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันเป็นเจ้าหน้าที่ทหารในท้องถิ่น ต่อไปอาจเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนในท้องถิ่นหรือให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

๒.๕ ควรมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิด โดยเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฯ/โครงการฯ เป็นผู้ประสานงานกับส่วนราชการต่างๆ ทุกระดับตั้งแต่จังหวัด อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเน้นคุณค่าของการดำรงไว้ซึ่งงานศิลปอาชีพ ให้อยู่คู่ชุมชนตลอดไป ความสำเร็จในส่วนนี้จะนำมาซึ่งความร่วมมือทุกด้านจากทุกภาคส่วน

๓. การพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของสมาชิก

๓.๑ การฝึกอบรมงานศิลปอาชีพ ต้องเริ่มจากความต้องการของสมาชิก ชีดความสามารถของสมาชิก รวมทั้งการขยายผลการฝึกอบรม ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญ จัดอบรมภายในอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินผล การปฏิบัติ กิจกรรม และต้องมีการสำรวจความพึงพอใจ ความต้องการของสมาชิก เพื่อพัฒนาปรับปรุงศูนย์/โครงการฯ ต่อไป

๓.๒ พัฒนาการฝึกอบรมด้วยการให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมกลุ่มย่อย ของแต่ละชุมชน อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

๓.๓ ควรมีการทดแทนสมาชิกจากทายาท โดยความสมัครใจมากขึ้น โดยการจัดทำข้อมูลสมาชิกและข้อมูลทายาทอย่างละเอียด จะทำให้ทราบถึงจำนวนทายาทที่สามารถทดแทนได้จริง

๓.๔ มีโครงการรับสมัครและคัดเลือกสมาชิกใหม่ จากผู้ที่มีฝีมือในชุมชน และเยาวชนที่ศึกษา ฝึกฝนวิชางานศิลปอาชีพ ในโครงการของชุมชน

๓.๕ จังหวัดควรจัดประกวดผลงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในระดับต่างๆ เช่น เด็ก-เยาวชน ประชาชนทั่วไป เป็นระยะๆ หรือเป็นประจำทุกปี

บทที่ ๕

สรุป และข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่อง “โครงการศิลปาชีพกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน” นี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการดำเนินงานโครงการศิลปาชีพ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน และเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริม สนับสนุนให้โครงการศิลปาชีพมีความมั่นคงและดำรงอยู่ตลอดไป โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาผลการดำเนินงานของแต่ละศูนย์ฯ/โครงการศิลปาชีพ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน จำนวน ๑๘ แห่ง และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน สมาชิกโครงการฯ และผู้สนับสนุน

ผลการวิจัย ทำให้ทราบว่าโครงการส่งเสริมศิลปาชีพที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งเป็น “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ” นั้น เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูหัตถกรรมแบบไทยโบราณ ที่มีอยู่ในลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เป็นการแสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี ดั้งเดิมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งกำลังจะเสื่อมสูญไปตามกาลเวลา ให้กลับมาแพร่หลาย เช่น การทอผ้าไหมมัดหมี่ลวดลายโบราณ การทอผ้าไหมแพรวา การจักสาน เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ เป็นต้น และมีเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เพื่อหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร ที่ประสบปัญหาในการเพาะปลูก หรือเกษตรกรที่ว่างจากฤดูเพาะปลูก ให้ได้มีงานทำอยู่กับบ้าน ซึ่งจะส่งผลให้ราษฎรไม่ต้องทิ้งถิ่นฐานของตนเข้าไปทำงานรับจ้างในเมืองใหญ่ อันก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในระยะยาวต่อไป

การดำเนินการตามโครงการส่งเสริมศิลปาชีพ ทำให้ราษฎรได้มีการพัฒนาอาชีพที่ตนถนัด และนำไปประกอบอาชีพได้ สามารถยกระดับรายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้น และพึ่งตนเองได้ มีผลทำให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่มีโครงการศิลปาชีพอยู่จำนวนมาก มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนั้นยังทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมที่จะรักษา สืบทอด วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นตน และร่วมกันอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและป่าไม้อย่างเห็นคุณค่าของสิ่งดังกล่าว เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ผลที่ตามมาคือประชาชนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคี รวมแรงรวมใจกันในชุมชนอย่างเข้มแข็ง

จากการศึกษายังพบว่าในสภาวะปัจจุบัน ราษฎรในพื้นที่ที่เป็นสมาชิกโครงการ ศิลปาชีพ ซึ่งเคยมีขวัญกำลังใจจากการได้เข้าเฝ้าถวายผลงานโดยตรงต่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทุกปี แต่ปัจจุบันพระองค์ท่านมิได้เสด็จแปรพระราชฐานพระตำหนักภูพาน ราชนิเวศน์ การดำเนินการจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์/โครงการฯ รวบรวมผลิตภัณฑ์ ส่งให้ กองราชเลขาฯ ในพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (กรส.) ตรวจสอบ คิตราค่า จ่ายเงิน ขึ้นตอนดังกล่าวทำให้สมาชิกฯ ได้รับเงินช้า การที่เคยได้รับโดยตรงจากพระองค์ ท่าน เพราะเนื่องจากปริมาณผลิตภัณฑ์ที่มากแต่เจ้าหน้าที่มีน้อย

ประกอบกับในปัจจุบัน สมาชิกโครงการฯ มีอายุมากขึ้น ปริมาณการเสียชีวิตก็มากขึ้น ตาม ทาง กรส. มีแนวทางรับสมัครสมาชิกใหม่จากทายาท แต่ก็ยังมีปริมาณไม่มากเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยมาตลอดตราบนานเท่านาน เราประชาชนชาวไทยที่อยู่ในผืนแผ่นดินที่มีศิลปวัฒนธรรมอันโดดเด่นแห่งนี้ จึงควรร่วมกันช่วยอนุรักษ์ไว้ให้ต่อเนื่อง เพื่อลูกหลานไทย สืบไป

ดังนั้น จากสภาวะการณดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวทางเพื่อการพัฒนาส่งเสริม และสนับสนุนให้ศูนย์ฯ/โครงการศิลปาชีพ ดำรงอยู่อย่างมั่นคงตลอดไป ดังนี้

๑. กำหนดแนวทางการบริหารจัดการใหม่ ให้ศูนย์ฯ/โครงการฯ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดมาตรฐานของศูนย์/โครงการฯ อย่างชัดเจนและอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน

๒. กำหนดบทบาท หน้าที่ ให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการและสนับสนุนศูนย์/โครงการฯ อย่างชัดเจน ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓. มีการสนับสนุนงบประมาณแต่ละปีที่ชัดเจน และต่อเนื่องจากส่วนราชการในพื้นที่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔. เพิ่มการประชาสัมพันธ์ โดยส่วนกลางและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ ของท้องถิ่นในทุกระดับ

๕. กำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาของภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนของชุมชน เพื่อปลูกฝังให้เด็กรักและหวงแหน ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่นของตน โดยใช้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น (ผู้เฒ่า-ผู้แก่) ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านเป็นผู้สอน

๖. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย ตลอดจนการขยายการตลาดในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กว้างขวางมากขึ้น

๗. มีการฝึกอบรมสมาชิกโครงการฯ เพื่อพัฒนาฝีมือให้ก้าวหน้า ทันสมัย อย่างสม่ำเสมอ ทั้งการอบรมในพื้นที่และส่วนกลาง

๘. เพิ่มช่องทางการรับสมัครใหม่จากเดิมรับจากทายาทของสมาชิก โครงการฯ โดยอาจคัดเลือกจากเยาวชนที่เข้ารับการอบรมวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสถานศึกษาหรือในชุมชน ที่มีความสามารถมาเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มเติม

๙. ควรมีการประกวดผลงานผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับชุมชน จังหวัด เป็นระยะๆ หรือเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสร้างความสนใจและกระตุ้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ก้าวหน้าขึ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์ไปพร้อมกันด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์/โครงการศิลปาชีพ ที่สามารถพึ่งตนเองได้

๒. ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า

๓. ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นสนใจเข้าฝึกอาชีพในโครงการ

ศิลปาชีพ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กองพลทหารราบที่ ๓. “สรุปผลการปฏิบัติงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖”. เอกสารประกอบการประชุม, ๒๕๕๖.

กองพลทหารราบที่ ๓. “สรุปผลการปฏิบัติงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕”. เอกสารประกอบการประชุม, ๒๕๕๕.

กองพลทหารราบที่ ๓. “สรุปผลการปฏิบัติงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๒”. เอกสารประกอบการประชุม, ๒๕๕๒.

กองพลทหารราบที่ ๓. “สรุปผลการปฏิบัติงานโครงการส่งเสริมศิลปาชีพ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘” . เอกสารประกอบการประชุม, ๒๕๔๘.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ ๑๐. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๙.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ, ๒๕๕๐.

ชนะพล แก้ววาตะ, พล.ต.. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกำลังพล โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๒.

เรวัต บุญทับ, พล.ต.. “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านเล็กในป่าใหญ่ (ป่ารักน้ำ) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๓๘.

เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน. รัตนราชินีศรีประเทศ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๔๙.

สุรสิทธิ์ ถาวร, พล.ต.. “การประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของข้าราชการกรมยุทธบริการทหาร”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๔.

อารักษ์ ภูตระกูล. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวชนบท ตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” ศึกษา
กรณี : โครงการส่งเสริมการใช้น้ำตามทฤษฎีใหม่ ภายใต้ความช่วยเหลือจาก
สหประชาชาติ (UNDP)”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร,
๒๕๔๑.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	พ.อ.อรรถสิทธิ์ โชติรัตน์
วัน เดือน ปีเกิด	๑๒ ตุลาคม ๒๕๐๑
การศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.๒๕๓๗ ผบ.ร.๓ พัน ๒ พ.ศ.๒๕๔๔ เสธ.ร.๑๓ พ.ศ.๒๕๔๔ ผบ.กรม ทพ.๒๑ พ.ศ.๒๕๔๗ รอง ผบ.ร.๑๓ พ.ศ.๒๕๕๐ ผบ.ร.๑๓ พ.ศ.๒๕๕๕ รอง ผบ.จทบ.สน.
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกสกลนคร กองทัพบก

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง โครงการส่งเสริมศิลปาชีพกับการพัฒนาชีวิตของประชาชนในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน

ผู้วิจัย พ.อ.อรรถสิทธิ์ โชติรัตน์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๖

ตำแหน่ง รองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกสกลนคร กองทัพบก

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีภูมิประเทศและภูมิอากาศกันดารและแห้งแล้งมากที่สุดของประเทศไทย ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวนาชาวไร่ที่ยากจน และมีการศึกษาน้อย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงพระราชดำริริเริ่มโครงการศิลปาชีพขึ้น เพื่อช่วยเหลือราษฎรชาวอีสานก่อนภาคใดๆ และจะเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ ภูพานราชนิเวศน์ เป็นประจำทุกปี ในช่วงเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม โครงการส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น พระองค์ได้ทรงมีพระราชดำรัส อันเป็นที่มาของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ดังนี้ (กองกำลังสุรศักดิ์มนตรี, ๒๕๕๖)

...ข้าพเจ้าได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนำของพระราชทานไปช่วยเหลือราษฎร มักจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค แล้วก็รับสั่งกับข้าพเจ้าว่าการช่วยเหลือแบบนี้เป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้าซึ่งช่วยเขาไม่ได้จริงๆ ไม่เพียงพอ ทรงคิดว่าทำอย่างไรจึงจะช่วยเหลือชาวบ้านเป็นระยะยาว คือทำให้เขามีความหวังที่จะอยู่ดีกินดีขึ้น ลูกหลานได้เข้าโรงเรียนได้เรียนหนังสือ ซึ่งในเรื่องนี้รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมอยู่แล้ว เขาเพิ่มจำนวนโรงเรียนขึ้นอย่างสม่ำเสมอ แต่ชาวนา ชาวไร่ บอกว่า เขาส่งให้ลูกไปเรียนหนังสือ ไปเข้าโรงเรียนไม่ได้ เพราะต้องอาศัยอยู่เป็นกำลังช่วยกันทำมาหากิน ดังนั้น จะพบเด็กที่อยู่ในวัยเรียน และไม่ได้เรียนหนังสืออีกมาก ส่วนมากก็ได้จบ ป.๔ ซึ่งก็น่าเป็นห่วง ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงเริ่มคิดหาอาชีพเสริมให้แก่ครอบครัวชาวนา ชาวไร่ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงหาแหล่งน้ำให้การทำไร่ ทำนา ของเขาเป็นผลต่อประเทศชาติ ต่อบ้านเมือง ทรงพระราชดำเนิรไปดูตามไร่ ของเขาต่างๆ ทรงคิดว่านี่เป็นการให้กำลังใจ และที่ทรงให้ข้าพเจ้าดูแลพวกครอบครัว ก็เลยเป็นที่เกิดของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ...

ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เริ่มมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการส่งเสริมศิลปาชีพของ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตั้งแต่เมื่อทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยมีการสู้รบอย่างรุนแรง ทรงพระราชทานพระราชดำริ โครงการปาร์กน้ำ เพื่อให้มีการเร่งฟื้นฟูสภาพป่า ต่อมาได้ทรงช่วยเหลือราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากสภาพป่าถูกทำลายเมื่อครั้งมีการสู้รบ โดยการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม อำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนครขึ้นเป็นแห่งแรก ต่อมาได้มีการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในทุกพื้นที่ที่ถูกรังคร่า จึงได้ทรงพระราชทานความช่วยเหลือให้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ อีกหลายพื้นที่ ซึ่งได้ทรงมีพระราชดำริช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศจำนวนมาก ทั้งนี้ พระองค์ทรงเห็นว่าราษฎรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ด้วยความห่วงใยที่มีต่อพสกนิกร จึงทรงพระกรุณาช่วยเหลือราษฎรด้วยโครงการศิลปาชีพ เพื่อให้ราษฎร มีโอกาสประกอบอาชีพเสริม เพิ่มรายได้แก่ครอบครัว โดยส่งเสริมอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา แกะสลัก จักสาน หรือทอผ้าไหม ซึ่งได้พระราชทานให้เป็นทุนในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นต้น และทรงรับซื้อสินค้าศิลปาชีพดังกล่าวไปจำหน่ายอย่างครบวงจร ด้วยพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระองค์ ทำให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเป็นอยู่และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ในปัจจุบันการดำเนินงานโครงการศิลปาชีพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังคงดำรงอยู่ตามสถานการณ์แวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนไป และเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งศิลปาชีพ อันเป็นโครงการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงส่งเสริมภูมิปัญญาไทยให้ยั่งยืน ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษา เพื่อหาแนวทางส่งเสริม สนับสนุน ให้โครงการส่งเสริมศิลปาชีพมีความมั่นคงและดำรงอยู่ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามโครงการศิลปาชีพ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๒. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน ให้โครงการศิลปาชีพ มีความมั่นคง และดำรงอยู่ตลอดไป

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาการดำเนินงานตามโครงการศิลปาชีพ ศึกษาเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน ได้แก่ จังหวัด เลย หนองคาย นครพนม บึงกาฬ มุกดาหาร ขอนแก่น กาฬสินธุ์ อุดรธานี หนองบัวลำภู และสกลนคร รวมจำนวน ๑๘ แห่ง

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย

๑. ศึกษาจากเอกสาร ผลการดำเนินงานโครงการศิลปาชีพและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน สมาชิกโครงการศิลปาชีพ และผู้สนับสนุน เป็นต้น

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “โครงการศิลปาชีพกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานโครงการศิลปาชีพ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน และเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริม สนับสนุนให้โครงการศิลปาชีพมีความมั่นคงและดำรงอยู่ตลอดไป โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาผลการดำเนินงานของแต่ละศูนย์/โครงการศิลปาชีพ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน จำนวน ๑๘ แห่ง และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน สมาชิกโครงการฯ และผู้สนับสนุน

ผลการวิจัย ทำให้ทราบว่าโครงการส่งเสริมศิลปาชีพที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งเป็น “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ” นั้น เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูหัตถกรรมแบบไทยโบราณ ที่มีอยู่ในลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เป็นการแสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี คั้งเดิมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งกำลังจะเสื่อมสูญไปตามกาลเวลา ให้กลับมาแพร่หลาย เช่น การทอผ้าไหมมัดหมี่ลวดลายโบราณ การทอผ้าไหมแพรวา การจักสาน เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ เป็นต้น และมีเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เพื่อหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร ที่ประสบปัญหาในการเพาะปลูก หรือเกษตรกรที่ว่างจากฤดูเพาะปลูก

ให้ได้มีงานทำอยู่กับบ้าน ซึ่งจะส่งผลให้ราษฎรไม่ต้องทิ้งถิ่นฐานของตนเข้าไปทำงานรับจ้างในเมืองใหญ่ อันก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในระยะยาวต่อไป

การดำเนินการตามโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพ ทำให้ราษฎรได้มีการพัฒนาอาชีพที่ตนถนัด และนำไปประกอบอาชีพได้ สามารถยกระดับรายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้น และพึ่งตนเองได้ มีผลทำให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่มีโครงการศิลปอาชีพอยู่จำนวนมาก มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมที่จะรักษา สืบทอด วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นตน และร่วมกันอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและป่าไม้ไม่เห็นคุณค่าของสิ่งดังกล่าว เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ผลที่ตามมาคือประชาชนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคี รวมแรงรวมใจกันในชุมชนอย่างเข้มแข็ง

จากการศึกษายังพบว่าในสภาวะปัจจุบัน ราษฎรในพื้นที่ที่เป็นสมาชิกโครงการศิลปอาชีพ ซึ่งเคยมีขวัญกำลังใจจากการได้เข้าเฝ้าถวายผลงาน โดยตรงต่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทุกปี แต่ปัจจุบันพระองค์ท่านมิได้เสด็จแปรพระราชฐานพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ การดำเนินการจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์/โครงการฯ รวบรวมผลิตภัณฑ์ส่งให้ กองราชเลขาธุการในพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (กรส.) ตรวจสอบ คิตราค่า จ่ายเงิน ขึ้นตอนดังกล่าวทำให้สมาชิกฯ ได้รับเงินช้า การที่เคยได้รับโดยตรงจากพระองค์ท่าน เพราะเนื่องจากปริมาณผลิตภัณฑ์ที่มากแต่เจ้าหน้าที่มีน้อย

ประกอบกับในปัจจุบัน สมาชิกโครงการฯ มีอายุมากขึ้น ปริมาณการเสียชีวิตก็มากขึ้นตาม ทาง กรส. มีแนวทางรับสมัครสมาชิกใหม่จากทายาท แต่ก็ยังมีปริมาณไม่มากเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยมาตลอดยาวนานเท่านั้น แล้วเราประชาชนชาวไทยที่อยู่ในผืนแผ่นดินที่มีศิลปวัฒนธรรมอันโดดเด่นแห่งนี้ จึงควรร่วมกันช่วยอนุรักษ์ไว้ให้ต่อเนื่อง เพื่อลูกหลานไทย สืบไป

ดังนั้น จากสภาวะการณดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวทางเพื่อการพัฒนาส่งเสริม และสนับสนุนให้ศูนย์ฯ/โครงการศิลปอาชีพ ดำรงอยู่อย่างมั่นคงตลอดไป ดังนี้

๑. กำหนดแนวทางการบริหารจัดการใหม่ ให้ศูนย์ฯ/โครงการฯ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดมาตรฐานของศูนย์/โครงการฯ อย่างชัดเจนและอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน

๒. กำหนดบทบาท หน้าที่ ให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการและสนับสนุนศูนย์/โครงการฯ อย่างชัดเจน ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓. มีการสนับสนุนงบประมาณแต่ละปีที่ชัดเจน และต่อเนื่องจากส่วนราชการในพื้นที่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔. เพิ่มการประชาสัมพันธ์ โดยส่วนกลางและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ ของท้องถิ่นในทุกระดับ

๕. กำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาของภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนของชุมชน เพื่อปลูกฝังให้เด็กรักและหวงแหน ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่นของตน โดยใช้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น (ผู้เฒ่า-ผู้แก่) ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านเป็นผู้สอน

๖. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย ตลอดจนการขยายการตลาดในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กว้างขวางมากขึ้น

๗. มีการฝึกอบรมสมาชิก โครงการฯ เพื่อพัฒนาฝีมือให้ก้าวหน้า ทันสมัย อย่างสม่ำเสมอ ทั้งการอบรมในพื้นที่และส่วนกลาง

๘. เพิ่มช่องทางการรับสมาชิกใหม่จากเดิมรับจากทายาทของสมาชิก โครงการฯ โดยอาจคัดเลือกจากเยาวชนที่เข้ารับการอบรมวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสถานศึกษาหรือในชุมชน ที่มีความสามารถมาเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มเติม

๙. ควรมีการประกวดผลงานผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับชุมชน จังหวัด เป็นระยะๆ หรือเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสร้างความสนใจและกระตุ้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ก้าวหน้าขึ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์ไปพร้อมกันด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์/โครงการศิลปาชีพ ที่สามารถพึ่งตนเองได้
๒. ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า
๓. ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นสนใจเข้าฝึกอาชีพในโครงการศิลปาชีพ

Abstract

Title: The Arts and Crafts Project and the Development Quality of Life of People in the Upper Northeast Region of Thailand

Field: Psychology Sociology

Name : Colonel Attasit Chotirat **Course:** NDC **Class 56**

This research aims to study the operation of the arts and crafts project and the development quality of life of people in the upper northeast region of Thailand and find the approach to promote and support the project for stability and existence forever. The research methodology was used quality research to study the operation in each 18 centers/ project arts and crafts projects in the upper northeast region of Thailand. In-depth Interview were used for the person who were involved in the project such as administration, operation, member and supporter.

The results demonstrated that the arts and crafts project established by Her Majesty the Queen took to be gracious "The Foundation for the Promotion of Supplementary Occupations and Related Techniques under the Royal Patronage of Her Majesty the Queen" for restore and conserve Thai traditional from the Thai folk wisdom which different in each area. The arts and crafts project represented the culture and original tradition in each local area which disappear gradually from the time. Therefore, it took the effort to promote the local wisdom widespread again. The operation of this project supported by the people develop the aptitude occupation and contribute to their career, increase the level of income and self-reliance. Consequently, this project can develop the quality of life for people in the upper northeast region of Thailand.

The present condition, Her Majesty the Queen did not go to take up residence at Phu Phan Rajaniwet Palace. Therefore, the operation and procedure in each center should change the method of buying of the products. In addition, the researcher proposes approaches in order to create sustainable of the project. Especially, the local administration in each area should play the important role to manage and support. Including, the center should adjust the managerial operation and self-reliance follow the guideline of sufficiency economy.